

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Daniel Rejman

**Malé strany v krajských volbách: Srovnávací analýza postavení
malých stran ve volbách prvního a druhého řádu**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí magisterské diplomové práce: Doc. PhDr. Tomáš Lebeda PhD.

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou prací *„Malé strany v krajských volbách: Srovnávací analýza postavení malých stran ve volbách prvního a druhého řádu“* zpracoval samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Litomyšli dne 20. dubna 2013

Podpis:

Na tomto místě náleží poděkování Doc. PhDr. Tomáši Lebedovi PhD. za vedení této práce, podnětné připomínky a cenné rady při jejím zpracování.

Obsah

Úvod	5
1. Teoretická část.....	8
1.1 Pojem malá politická strana	8
1.1.1 Kvantitativní přístup	8
1.1.2 Vymezení podle postavení ve stranickém systému.....	9
1.1.3 Rozdělení v této práci	10
1.2 Volby druhého řádu	11
1.2.1 Aplikace teorie voleb druhého řádu v této práci	15
2. Metodologie a výzkumný design práce.....	17
2.1 Srovnání parlamentních a krajských voleb	17
2.1.1 Problémy při komparaci.....	17
2.1.2 Uspořádání výzkumu	17
2.1.3 Ověřování hypotéz	18
2.2 Povaha malých stran v krajských volbách.....	19
3. Parlamentní volby	21
3.1. Parlamentní volby v roce 1998 z hlediska malých stran	21
3.2. Parlamentní volby v roce 2002 z hlediska malých stran	23
3.3. Parlamentní volby v roce 2006 z hlediska malých stran	24
3.4. Parlamentní volby v roce 2010 z hlediska malých stran	25
4. Krajské volby	27
4.1 Celkový přehled krajských voleb	27
4.1.1 Krajské volby 2000.....	27
4.1.2 Krajské volby v roce 2004	29
4.1.3 Krajské volby v roce 2008	31
4.1.4 Krajské volby 2012.....	32
4.2 Výsledky za jednotlivé kraje.....	33
4.2.1 Středočeský kraj	33
4.2.2 Jihočeský kraj	37
4.2.3 Plzeňský kraj.....	40
4.2.4 Karlovarský kraj.....	43
4.2.5 Ústecký kraj.....	47
4.2.6 Liberecký kraj	52
4.2.7 Královéhradecký kraj	56
4.2.8 Pardubický kraj.....	59
4.2.9 Kraj Vysočina	62
4.2.10 Jihomoravský kraj	66
4.2.11 Olomoucký kraj.....	69
4.2.12 Zlínský kraj.....	72
4.2.13 Moravskoslezský kraj	76
5. Jaký typ malých stran lidé podporují?.....	80
5.1 Volby 2000	80
5.1.1 Typ stran	80
5.1.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran.....	81
5.2 Volby 2004	82
5.2.1 Typ stran	83
5.2.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran.....	83
5.3 Volby 2008	84
5.3.1 Typ stran	85
5.3.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran.....	85
5.4 Volby 2012	86

5.1.1 Typ stran	87
5.1.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran.....	88
Závěr	90
PRAMENY a LITERATURA.....	94
PRAMENY	94
LITERATURA.....	95
Abstrakt.....	97
Abstract.....	98

Úvod

Malé strany sice rozhodně nemůžeme považovat za hlavní aktéry na politickém dění, nicméně zejména v zemích s tradicí poměrného zastoupení (ke kterým patří mj. i Česká republika) představují relevantními subjekty, kteří při adekvátním zastoupení disponují minimálně tím, co italský politolog Giovanni Sartori nazývá vyděračským potenciál. Nelze nezmínit ani skutečnost, že některé malé strany mohou z různých důvodů sloužit jako alternativa vůči těm velkým. Malé strany bývají kvůli větší či menší stranické rozdrobenosti součástí většiny vlád, a nezřídka se stává, že samotná existence vlády může být závislá na několika hlasech jednoho či více menších uskupení. Několik málo hlasů a vědomí role pomyslného jazýčku na vahách jim může dát větší vliv než je jejich reálné zastoupení. Nejen z těchto důvodů si malé strany rozhodně zaslouží pozornost i při politologickém výzkumu.

Otázek, které nám mohou v souvislosti s malými stranami vyvstat, je hned několik. Například jakým způsobem je chování voličů vůči malým stranám ovlivněno v odlišných typech voleb? Mají voliči sklon přistupovat k nim rozdílně v jiných volbách, než jsou ty hlavní (parlamentní)? O jaký typ malých stran je mezi voliči poptávka?

Na všechny uvedené otázky se pokouším nalézt odpověď v této práci. Před tím, než se budu podrobněji věnovat předmětu výzkumu, je potřeba zmínit jednu důležitou věc. Některá uskupení, o nichž bude řeč, ve skutečnosti nejsou registrované jako strany, nýbrž jako hnutí či koalice. V tomto případě si ale můžeme vystačit s minimalistickou definicí politické strany, která za stranu považuje „*politické skupiny, jež se účastní voleb a jež je jejich prostřednictvím schopna své kandidáty umístit do veřejných úřadů.*“¹ Definice může být uplatněna i pro politické subjekty, které stranami nejsou nebo se za ně dokonce ani považovat nechtějí právě proto, že se chtějí před voliči prezentovat jako alternativa vůči „opravdovým“ stranám, protože samotné slovo „strana“ může v některých voličích vzbuzovat negativní asociace v souvislosti s minulým režimem.

Jedná se navíc o koherentní politické subjekty, schopné oslovit dostatečné množství voličů, a dosáhnout takové podpory, že je nutné vzít jejich výsledky v úvahu a zařadit je po boku „standardních“ politických stran. Případné vypuštění „nestraničských subjektů“ by výrazně zkreslovalo celkové závěry.

Rozdílnému chování voličů v odlišných typech voleb se věnovalo už mnoho autorů. Základy zkoumání tohoto voličského fenoménu položili na konci 70. let minulého století němečtí politologové Karlheinz Reif a Hermann Schmitt, s jejichž teorií, která byla v pozdějším zkoumání dále rozvíjena, hodlám pracovat i ve svém výzkumu. Zmínění autoři

¹ FIALA, Petr-STRMISKA, Maxmilián: *Teorie politických stran*. Brno, Společnost pro odbornou literaturu-Barrister&Principal 2009, s. 29.

přišli se svojí teorií voleb druhého řádu, kterou vytvořili na základě poznatků z prvních voleb do Evropského parlamentu v roce 1979.²

V českém prostředí (ale i jinde v Evropě) bývá teorie uplatňována především v souvislosti s evropskými volbami. Není žádnou náhodou, že předmětem zkoumání byly právě volby do Evropského parlamentu. Představují unikátní typ voleb umožňující synchronní komparaci chování voličů ve stejném čase v mnoha rozdílných evropských zemích.

V Česku se jmenovitě jedná především o průkopnickou práci Lukáše Linka s názvem „*Analýza voleb do Evropského parlamentu 2004 v ČR. Platí stále teorie voleb druhého řádu?*“, článek *Volby do Evropského parlamentu 2009 optikou voleb druhého řádu* Evy Jogheevé a Vlastimila Havlíka a v komparativní perspektivě s ostatními novými členskými zeměmi EU i kniha Ladislava Cabady *Volby do Evropského parlamentu jako volby druhého řádu: reflexe voleb v nových členských zemích EU ze středovýchodní Evropy*.

Problematika regionálních voleb a voleb obecně patří k těm nejméně frekventovanějším tématům politologického výzkumu, nicméně krajské volby jsou v kontextu teorie druhého řádu Česku relativně málo zkoumané. Za zmínku stojí jednak studie Radima Brtníka a Vlastimila Havlíka *Personalizace volby v kontextu konceptu voleb druhého řádu. Případ voleb do zastupitelstva Jihomoravského kraje v roce 2008*, která je ale ve svém rozsahu limitována zaměřením pouze na jediné volby a na jediný region a diplomová práce *Volby druhého řádu v kontextu členství v EU* Kateřiny Slámové. Druhé z uvedených děl se věnuje nejen krajským volbám, ale také volbám do Evropského parlamentu a obecních zastupitelstev. Vzhledem k tomu, že se zaměřuje na volby uskutečněné po přijetí do EU, zkoumá ale pouze krajské volby v letech 2004 a 2008. Cílem této práce je alespoň zčásti tuto mezeru zaplnit zaměřením na jeden z dílčích, ale důležitých aspektů teorie druhého řádu.

Volby druhého řádu, do kterých spadají i regionální volby, bývají zpravidla voliči vnímány jako méně důležité. Z tohoto důvodu pro ně bývá charakteristická nižší účast a také větší podíl hlasů odevzdaných malým stranám, protože pro voliče je „méně v sázce“ a mají sklon volit méně takticky a více na základě svého přesvědčení.³

V této diplomové práci se zabývám srovnáním postavení malých stran v parlamentních (volbách prvního řádu) a krajských volbách (volbách druhého řádu) v České republice. Konkrétně jsem se zaměřil na srovnání jejich výsledků ve všech čtyřech dosud

² Teorií voleb druhého řádu a její aplikací v této se budu více zabývat v příslušném oddíle teoretické části této práce

³ REIF, Karlheinz – SCHMITT, Hermann: *Nine Second Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results*. European Journal of Political Research, 8, 1980, č. 1, s. 9.

uskutečněných volbách do zastupitelstev krajů (2000,2004,2008 a 2012) a posledních čtyřech volby do Poslanecké sněmovny PČR, konkrétně volby uskutečněné v letech 1998, 2002, 2006 a 2010.

Parlamentní a krajské volby jsem si pro komparaci vybral zejména z toho důvodu, že jsou z hlediska srovnatelnosti volebních výsledků nevhodnější. Odevzdané hlasy jsou zpracovány pomocí podobného volebního systému a můžeme říci, že drobné modifikace zde prakticky nehrají roli. Vedle toho existuje v obou typech voleb již dostatečný počet případů umožňujících vzájemné srovnání.

V rámci komunálních voleb sice dostatečný počet případů nalezneme také, nicméně smysluplné srovnání komplikuje a prakticky znemožňuje specifický volební systém. Voliči zde neodevzdávají svůj hlas jedné kandidátní listině, nýbrž mají možnost vybírat jednotlivce napříč kandidátkami a disponují maximálním počtem hlasů rovnajícím se počtu členů voleného městského či obecního zastupitelstva. Jinými slovy, celkový podíl získaných hlasů zde odpovídá součtu hlasů odevzdaných pro jednotlivé kandidáty.

Ze stejného důvodu musíme pro srovnání s hlavními volbami (tj. volbami do dolní komory parlamentu) vyloučit také volby do Senátu. Hlasy jsou zde zpracovány pomocí dvoukolového většinového volebního systému a vlivem toho se potýkáme s dalším problémem, a sice odlišným počtem skrutinií. Třetím důvodem, který zde komplikuje srovnatelnost je prostorový, což znamená, že obvody do Senátu často překračují hranice krajů i okresů. Posledním problémem ztěžujícím možnost komparace z hlediska prostorového je fakt, že senátní volby se konají pouze v části celé České republiky, tj. ve třetině volebních obvodů.

Naproti tomu v případě voleb do Evropského parlamentu podobné porovnání v budoucnu možné bude. Využívá se zde podobný volební systém, nicméně prozatím nepřekonatelný problém představuje nedostatek případů, protože v Česku se evropské volby konaly se zatím jen dvakrát.

Před samotným výzkumem je nutné jednak teoretické vymezení pojmů malá strana, klíčového pro samotný výzkum a také hlubší seznámení se s volbami druhého řádu a způsobem jejich aplikace v praxi.

Vycházím z děl hlavních teoretiků zabývajících se problémy, které jsou předmět mého výzkumu. U malých stran se jmenovitě jedná o Maurice Duvergera, Gordona Smithe a Petera Maira a v případě problematiky voleb druhého řádu jsou to především tvůrci teorie Karlheinz Reif a Hermann Schmitt a také Michael Marsh, André Freire a dvojice Nils Ringe a Jason Kopke, kteří s teorií dále pracovali. V teoretické části jsou nastíněny hlavní teze příslušných teorií a vyhodnoceny možnosti a limity jejich uplatnění v mém výzkumu. Vyřešení obou teoretických problémů si žádá samostatnou kapitolu a je mu proto věnována následující část práce.

1. Teoretická část

1.1 Pojem malá politická strana

1.1.1 Kvantitativní přístup

Při výzkumu malých stran obvykle nastává problém, které strany máme zařadit mezi „malé“ a jaká kritéria při výběru uplatnit a obecně jak malou politickou stranu definovat. Jako rozhodující faktor se logicky nabízí výše volební podpory. Jedná se o přístup kvantitativní a pracoval s ním Peter Mair, podle něhož musí menší politické uskupení splňovat následující tři podmínky:⁴

1. Třikrát po sobě musí kandidovat do zákonodárského sboru (tj. etablovanost strany v systému)
2. Voličská podpora strany musí dosahovat minimálně 1 %.
3. Horní hranice podpory malých stran je 15 %.

Kladnou stránkou přístupu je bezesporu snaha definovat malou stranu na základě jasně vymezené oblasti volební podpory. Lze samozřejmě namítnout, že hranice byla stanovena arbitrárně, nicméně žádný uspokojivější způsob vymezení zde neexistuje. Protože se práce zabývá postavením malých stran v regionech, nastává nám zde několik problémů spojených s Mairovou definicí. V následujících několika odstavcích proto rozeberu implikace uplatnění Mairova přístupu v této práci:

V případě prvního kritéria nepředstavuje trojnásobná účast ve volbách do zákonodárského sboru faktor, které by byl relevantní při posuzování charakteru stran. Vhodný je pouze tehdy, když je nutné vzít v potaz kritérium etablovanosti strany, jinak neexistuje důvod, proč nezapočítat jen proto, že nekandidovaly v předepsaném počtu voleb.

Pokud jde o druhé kritérium spodní hranice jednoho procenta, tak ani zde také nehraje žádnou významnou roli. Pouze v případě, že by měla být zohledněna relevance strany, jeví se alespoň v českém kontextu jako mnohem vhodnější hranice pěti procent coby „*hranice zajišťující reprezentaci*“.⁵

Třetím kritériem je horní hranice 15 %. Pro tuto práci zde vyvstává největší problém spojený se zkoumáním malých stran v rámci krajů. Volební podpora se u některých politických stran může napříč regiony velmi lišit, pokud má elektorát soustředěný pouze v některých krajích. Zatímco v některých regionech může proto dosahovat takových výsledků, které by ji na základě 15% hranice řadily mezi velké, kdežto jinde naopak hraje naprosto okrajovou úlohu. V případě Česka se jedná zejména o stranu KDU-ČSL. Svůj

⁴ MAIR, Peter: *The Electoral Universe of Small Parties in Postwar Western Europe*. In: MÜLLER ROMMEL, Ferdinand.-PRIDHAM, Geoffrey.: *Small Political Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives*. London 1991, s. 44.

⁵ LEBEDA, Tomáš –NOVÁK, Miroslav: *Volební a stranické systémy*. Dobrá Voda, Aleš Čeněk 2004, s. 295.

elektorát má soustředěný především v oblastech s vyšším nadprůměrným podílem katolických věřících.

Proměnlivost podpory se projevuje nejen v prostoru, ale také v čase, což může další problém při určování velikosti strany, zvláště osciluje-li její podpora kolem 15 %. Jako příklad lze uvést KSČM.

Mairův koncept je tedy z výše uvedených důvodů pro tuto práci nevyhovující. Jako na první pohled uspokojivá se nabízí možnost nazvat malými stranami tzv. strany „pátého elementu,“ jak je nazývá Petr Sokol v knize *Krajské volby 2008*, zahrnující do této definice všechna uskupení úspěšná v krajských volbách s výjimkou tzv. „velké čtyřky“ ODS, ČSSD, KSČM a KDU-ČSL.⁶ Tento přístup je ale pro tuto práci nevhodný, a to přinejmenším ze dvou důvodů. Prvním z nich je výsledek parlamentních voleb v roce 2010, kdy KDU-ČSL ztratila zastoupení Poslanecké sněmovně. Stejná strana byla vždy považována vzhledem k výši své řazena mezi malé.

V této souvislosti se ale opět nabízí možnost definovat malou stranu takovým způsobem, že do kategorie malých stran zařadíme všechna politická uskupení s výjimkou „velké trojky“ ODS, ČSSD a KSČM. U všech třech zmíněných stran měli voliči ve všech zkoumaných volbách přinejmenším jistotu, že uspějí ve všech krajích a jejich hlas nepropadne.

Protože zkoumáme úspěšné malé strany, klíčovým kritériem je pro nás také dolní práh volební podpory, který byl v Česku stanovený na pět procent. V případě Poslanecké sněmovny je jeho dosažení celostátně a v krajských na úrovni jednotlivých regionu.

1.1.2 Vymezení podle postavení ve stranickém systému

Kromě kvantitativního přístupu k vymezení malých stran můžeme malé strany rozlišit i na základě postavení v systému politických stran. Ten nám sice nemůže pomoci s definicí malých stran, respektive jejich odlišení od velikých. Přesto je ale potřeba vzít tyto teorie v potaz, protože práce zkoumá i typologické rozdělení malých stran.

Gordon Smith rozděluje malé strany do tří kategorií: Marginální strany, „hinge parties“ a strany mimo parlamentní osu.⁷ Marginálními stranami se míní politická uskupení na obou okrajích politického spektra, a mají proto omezený koaliční potenciál. Mezi „hinge parties“ naopak řadí Gordon Smith strany pohybující se v blízkosti politického středu a mohou tedy vstupovat do koalice jak s levicovými, tak s pravicovými stranami. Strany mimo parlamentní osu jsou těžko zařaditelné na pravolevé škále a zaměřují se na specifické skupiny

⁶ KUNŠTÁT, Daniel-MRKLAS, Ladislav: *Krajské volby 2008*. Praha, Cevro institut 2010, s. 40-44.

⁷ SMITH, Gordon: *In Search of Small Parties: Problems of Definition, Classification and Significance*. In: MÜLLER ROMMEL, Ferdinand.-PRIDHAM, Geoffrey.: *Small Political Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives*. London 1991, s. 36.

obyvatelstva. Obtížná zařaditelnost na politickém spektru však zpravidla nebrání těmto stranám v účasti na vládě.

Duvergerova klasifikace malých stran zahrnuje strany osobností a strany menšin.⁸ Strany osobností, jak už napovídá samotné označení, stojí na několika výrazných osobnostech a nedisponují proto větší členskou základnou. Tento typ malých politických subjektů Duverger ještě dále dělí na další dva podtypy: Prvním z nich jsou satelitní strany, které se pohybují vedle jedné ze dvou nejsilnějších stran a dále strany nezávislé, pro něž platí pravý opak toho, co bylo řečeno o satelitních stranách. Strany menšin mají naproti tomu širší členskou základnu a společenské zázemí. Reprezentují zájmy minoritních skupin (národnostních, politických náboženských atd.) a většinou bývají v opozici.

Slabinou obou typologií ale je, že nedokážou plně vystihnout působnost malých stran a její ambice, které představují dva hlavní faktory zkoumané v této práci: Jaké mají strany ambice a jaké je jejich skutečné zastoupení.

1.1.3 Rozdělení v této práci

Stranické systémy na jednotlivých úrovních mohou mít různou podobu, danou například omezenou působností či regionální podmíněností podpory některých politických subjektů. Protože práce nezkoumá výši podpory stran, případně jejich postavení ve stranickém systému, jako spíše jejich celkové ambice a skutečný vliv, pomoci by nám mohla typologie vytvořená belgickým politologem Krisem Deschouwerem,⁹ která se může být aplikovatelná na všechny typy stran (nejen malých): Kritérii jsou zde působnost strany a účast ve volbách a rozdělení je uvedené v tabulce níže:

Tabulka č. 1: Rozdělení politických stran podle Krise Deschouwera

Územní rozprostření	Účast ve volbách		
	Pouze regionální úroveň	Pouze národní úroveň	Regionální i národní úroveň
Jeden regionů	1	4	7
Více regionů	2	5	8
Všechny regiony	3	6	9

Nevýhodou, která je zde zřejmá na první pohled je, že nezohledňuje lokální úroveň, která může zvláště u menších stran sehrávat důležitou roli. Dále je problematická také hranice působnosti stran, která sice někde může být pevně daná, nicméně jinde může být nejasná a může se také měnit. Navíc za předpokladu, že kandiduje-li nějaká strana na

⁸ DUVERGER, Maurice: *Political Parties*. New York, Taylor & Francis 1963, s. 290-299.

⁹ EIBL, Otto-CHYTÍLEK, Roman-STRMISKA, Maxmilián: *Volební komplexy zemí V4*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 45.

národní úrovni, je také zpravidla schopná získat zastoupení i na nižších úrovních, a proto můžeme vypustit kategorie 4-6.

V tomto ohledu se pro účely této práce jako mnohem lepší kritérium jeví programové zaměření stran. Věnuje daný subjekt pozornost pouze specifickým problémům spojených s děním v daném regionu či skupině regionů, nebo je schopné inkorporovat do svého programu také celospolečenská témata, resp. odvolává se strana ve svých programových východiscích na některou z ideologií?

Hlavními kritérii tedy jsou ambice stran a jejich skutečné zastoupení. Obojí můžeme pro účely této práce rozdělit na parlamentní a regionální. Parlamentním zastoupením, resp. ambicemi strany se míní reprezentace v dolní (tj. nejdůležitější) komoře parlamentu, protože u těchto stran nebo jejich zástupců se předpokládá předchozí úspěch ve volbách prvního řádu. V Senátu, jehož členové bývají v Česku i díky většinovému systému vnímáni mj. i jako obhájci zájmů svých obvodů, mohou být zastoupeny i strany s regionálními mocenskými ambicemi, které nemusí vůbec usilovat o reprezentaci v Poslanecké sněmovně.

Na základě uvedených kritérií patří všechny zkoumané do některé z těchto čtyř kategorií:

- 1) Parlamentní: Jsou zastoupeny v dolní komoře a prakticky nemohou mít žádné vyšší ambice v rámci celostátní politiky.
- 2) Regionální s parlamentními ambicemi: Strany mají zastoupení v jednom či více regionů, ale jejich program zahrnuje také celostátní témata. Zpravidla je také schopná sestavit kandidátku na celostátní úrovni samostatně, anebo v koalici s jinou stranou.
- 3) Regionální uskupení: Působnost i celkové ambice strany jsou omezena na jeden či několik krajů. Programově se zaměřuje pouze na problémy specifické pro daný region či regiony. Může mít ale zastoupení v horní komoře, protože jak už bylo zmíněno, tak senátoři bývají často vnímáni jako obhájci zájmů okrsků, z které byli zvoleni.
- 4) Koalice: Koaliční uskupení si zaslouží svoji vlastní kategorii, a to z toho důvodu že mohou zahrnovat podobné, ale také značně různorodé typy stran, které mohou patřit do více než jedné z předchozích kategorií.

1.2 Volby druhého řádu

Jak už bylo uvedeno v úvodu, tak s rozdělením voleb na volby prvního a druhého řádu přišli jako první Karlheinz Reif a Hermann Schmitt během svého zkoumání prvních voleb do Evropského parlamentu v roce 1979. Přestože lze konstatovat, že voliči vnímali prakticky vždy rozdílnou důležitost jednotlivých typů voleb. Reif a Schmitt byli ale prvními, kdo přišli s teoretickým konceptem rozdělení voleb na základě jejich relevance pro voliče,

případně politické strany. Pavel Šaradín k tomu dodává, že hlavním kritériem při rozlišení je, v jaké míře mohou ovlivnit rozhodování na národní úrovni.¹⁰

Volbami prvního řádu se rozumí parlamentní (tj. volby do důležitější komory parlamentu) v parlamentních systémech, případně prezidentské volby v systémech prezidentských. Do kategorie druhého řádu spadají vedle evropských voleb, komunálních voleb a voleb do horní komory parlamentu také regionální volby.¹¹ U některých autorů se můžeme také setkat s označeními jako Nebenwahlen, elections intermédiaires, irrelevant elections nebo minor elections, ve všech případech se ale jedná o totéž, co volby druhého řádu.¹²

Samotný koncept Reifa a Schmitta zahrnuje celkem šest dimenzí voleb druhého řádu: 1) „Méně v sázce“ (Less at stake dimension): Podle autorů se jedná o „nejdůležitější aspekt“ této teorie. Protože je ve volbách druhého řádu méně v sázce, jsou voliči vnímány jako méně důležité. Takový způsob uvažování má vést k implikacím uvedeným níže: Menší volební účast – méně voličů považuje za důležité hlasovat, a proto se logicky dostaví k volebním urnám méně voličů, než je tomu v případě voleb prvního řádu.

Větší šance pro malé a nové strany – zmíněné tvrzení je klíčové mj. i pro stanovení hypotéz v této práci. Pokud je „méně v sázce,“ mají voliči menší tendenci uchýlovat se při svém rozhodování k pragmatické volbě „menšího zla.“ Hlasují tedy více na základě svého skutečného přesvědčení zpravidla menší strany, a tím riskují, že jejich hlas propadne. Větší podíl neplatných hlasů – z důvodu, že zde nejde o tolik, jako v hlavních volbách, mají voliči větší sklon dát najevo svoji nespokojenost s nabídkou politických stran odevzdáním neplatného hlasu.

Vládní strany ztrácejí – vládní strany získávají těsně po uskutečnění voleb prvního řádu, nicméně potom začíná jejich popularita upadat a svého dna dosahuje přibližně uprostřed volebního období. Koncept tzv. volebního cyklu byl nadále rozvíjen dalšími autory.

2) Specifická aréna: Přestože je méně v sázce, stále něco v sázce je. Specifickou arénou jsou míněny institucionální okolnosti a zvláštnosti příslušné politické arény.

3) Institucionálně procedurální dimenze: Zde je potřeba vzít v úvahu odlišné aspekty volební procedury a faktory jako povinná účast (vliv na její výši), doba konání či zda volební systém nahrává spíše malým nebo větším stranám. V našem případě nehraje příliš velkou roli především kvůli podobnému volebnímu systému.

4) Dimenze kampaně: Volby druhého řádu přitahují menší pozornost médií i voličů. Voliči projevují menší ochotu přijímat zprávy spojené s tímto typem voleb jako relevantní – zde

¹⁰ ŠARADÍN, Pavel: *Teorie druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc, Filozofická fakulta Univerzity Palackého 2008, s. 31.

¹¹ REIF, Karlheinz-SCHMITT, Hermann: c. d. s. 8.

¹² ŠARADÍN, Pavel: c. d. , s. 31.

můžeme opět nalézt souvislost s první dimenzí. Kampaň proto je zpravidla nákladnější z hlediska poměru nákladů a počtu voličů, kteří přišli k urnám. Na druhé straně ale může být výhodou pro strany s disciplinovanějšími voliči.

5) Dimenze změny „hlavní arény“: Jedná se o změny v uspořádání uvnitř hlavní arény (zpravidla důležitější komory parlamentu), kdy výsledky méně významných voleb mohou být projevem dlouhodobějšího trendu postupných změn v preferencích pro jednotlivé strany.

6) Dimenze společenských a kulturních změn: Při zkoumání voleb druhého řádu musí být brány v potaz také jako další z dlouhodobých trendů. Drobný pokles podpory pro určitou politickou stranu může být indikátorem postupného poklesu jejího přirozeného elektorátu. (Např. industrializace a urbanizace v případě agrárníků, sekularizace u konfesně orientovaných stran)

Článek *Reifa a Schmitta* dal podnět k dalšímu zkoumání „méně důležitých“ voleb a teorie byla poté s dalšími zejména evropskými volbami dále rozvíjena. Nejprve s ní dále pracoval samotný Karlheinz Reif při výzkumu druhých voleb do EP v roce 1984 a dospěl zde celkem k několika zjištěním, která byla ve své většině potvrzením toho, co bylo uvedené v práci napsané o pět let dříve:

Témata volebních kampaní druhého zahrnují jak témata charakteristická pro příslušnou arénu druhého řádu, ale zároveň také velkou část témat týkajících se spíše voleb prvního řádu. Autor zde také zopakoval své tvrzení, že volby druhého řádu jsou provázeny nižší účastí než ve volbách prvního řádu, přičemž volební účast je možné vnímat jako indikátor důležitosti voleb v očích voličů. Kromě dříve uvedených menších a nových stran mají i radikálnější strany větší šanci na lepší výsledek než velké. V tomto případě je vhodné doplnit, že nové a radikálnější strany můžeme ve své většině z hlediska výše volební podpory zařadit mezi ty menší. Úplně nová nebyla ani myšlenka, že výsledky vládních stran jsou ovlivněny tím, v jaké fázi cyklu se volby konají.¹³

Později se do výzkumu druhořadých voleb zapojili i další politologové. Teorii doplnil v roce 1998 Michael Marsh, který po zkoumání čtyř voleb do Evropského parlamentu dospěl k následujícím závěrům:¹⁴

1. Z výsledků voleb do Evropského parlamentu lze vyčíst, že se jedná o hlasování proti vládě.
2. Malé strany ve volbách do Evropského parlamentu získávají, kdežto větší ztrácí.
3. Výsledky voleb do EP jsou ukazatelem pro příští volby druhého řádu.

¹³ REIF, Karlheinz: *National Electoral Cycles And European Elections 1979 and 1984*. Electoral Studies, 3, 1984, č. 3, s. 244–255.

¹⁴ MARSH, Michael: *Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections*. British Journal of Political Science, 28, 1998, č. 4, s. 606.

4. Výše uvedené výsledky se projevují hlavně v zemích, kde v rámci stranického systému existují zažitá vzorce, na jejichž základě dochází k alternaci vlády. V opačném případě není rozdíl mezi chováním voličů ve volbách prvního a druhého řádu tak velký.

Ve své podstatě tedy pouze zopakoval to, co bylo řečeno už v předešlých dílech zaobírajících se problematikou voleb druhého řádu. Jedinou výjimku představuje bod číslo čtyři.

Karlheinz Reifovu se ke „svému“ tématu vrátil ještě o třináct let později ve své studii *European elections as member state second-order elections revisited* a za zmínku zde stojí dva důležité momenty:

První z nich je ve své podstatě spojený i s malými stranami. Kromě menších, nových a radikálních mají ve volbách druhého řádu větší naději na úspěch také strany protestní a populistické. Jako příčinu vidí schopnost lídrů zmobilizovat voliče a také vlivem lídrů zavedených strana a masmédií, kvůli nimž jsou tyto strany „více vidět.“¹⁵ I v tomto případě se z větší části jedná spíše o rozšíření počtu kategorií pro menší strany.

Přišel ale také s jednou myšlenkou, kterou můžeme považovat za novou, když mluvil jako o volbách do EP jako o volbách třetího řádu. Volby druhého řádu jsou sice méně důležité než ty hlavní, ale voliči vědí, že v konečném důsledku rozhodují o složení nějaké vlády. V rámci evropských voleb je ale situace komplikovanější, protože podle maastrichtské smlouvy měl Evropský parlament ve svých pravomocích zahrnuté i schválení jakési „kvazivlády“ v podobě Evropské komise, ale voličům nikdo nic takového neřekl a nikdo jim v rámci kampaně nepředstavil žádného člověka v pozici kandidáta na jejího předsedu.¹⁶

Důležitým faktorem při zkoumání druhořadých voleb, s nímž pracovali prakticky od začátku Reif a Schmitt, jsou už zmíněné volební cykly. Koncept nejvíce rozvinul Friére, jehož největší přínos spočívá ve vymezení jednotlivých fází volebního cyklu.¹⁷ Jedná se o velmi zjednodušené schéma, ale nespornou výhodou je jeho přehlednost:

- 1) Honeymoon (období do dvanácti měsíců od konání hlavních voleb)
- 2) Midterm (13-36 měsíců od konání hlavních voleb)
- 3) Late-term (37-48 měsíců od konání hlavních voleb)

Za opravdu přelomové můžeme ve výzkumu voleb druhého řádu považovat evropské volby v roce 2004. Důležitý faktor zde představovalo přistoupení deseti zemí střední a východní Evropy v rámci voleb do EP, z nichž osm mělo komunistickou minulost. Byly první příležitost komparace postkomunistických zemí se „starými“ demokraciemi a zjištění rozdílů v chování voličů v evropských volbách a obecně ve všech typech voleb druhého řádu.

¹⁵ REIF, Karlheinz: *European elections as member state second-order elections revisited*. European Journal of Political Research, 31, 1997, č. 1, s. 118.

¹⁶ Tamtéž, s. 121.

¹⁷ FREIRE, André: *Second order elections in Democratic Portugal 1975-2002*, Working papers, říjen 2003, s. 14. In: <http://www.ics.ul.pt/publicacoes/workingpapers/wp2003/WP3-2003.pdf> (27.1.13)

Na chování voličů v rozšířené Evropské unii se zaměřili Jason Kopke a Nils Ringe ve své studii *Second Order Elections Model in Enlarged Europe*. Jejich výzkum, zahrnující evropské a lokální volby, přinesl překvapivý výsledek: V postkomunistických zemích jsou si voliči vědomi toho, že je méně v sázce, nicméně je zde patrné, že jejich hlasy nejsou namířené proti vládě. Jako možné vysvětlení uvádějí, že voliči se v těchto volbách cítí být více svobodní při rozhodování koho volit, protože je méně v sázce. Druhou možnou příčinou mohou být stav ekonomiky jako rozhodující faktor při rozhodování voličů. Pokud je na tom země ekonomicky dobře, lidé více volí antikomunistický blok stran, a naopak v případě špatné hospodářské situace se uchylují k volbě postkomunistů.¹⁸

Závěry představují výzvu pro celou teorii a sami autoři zdůrazňují potřebu přinejmenším další revize teorie voleb druhého řádu.¹⁹ Závěry jsou ale limitovány skutečností, že zkoumaly pouze evropské a lokální volby, a ne regionální, jimiž se zabývá tato práce, případně volby do horních komor parlamentu.

Zajímavý pohled nabízejí autoři Clif Carrub a R. Timpone, kteří tvrdí, že ne pro všechny voliče musí být volby druhého řádu těmi méně důležitými. Někteří voliči je mohou považovat za příležitost hlasovat pouze na základě svého přesvědčení a dát tak najevo své sympatie k uskupení, které je mu ideově nejbližší.²⁰ Pro tento typ volebního chování se také vžilo označení „volba srdcem.“

1.2.1 Aplikace teorie voleb druhého řádu v této práci

V této práci jsou využity některé aspekty, související s malými stranami. Stěžejní je samozřejmě zejména první dimenze teorie voleb druhého řádu. Nejdůležitější je pro nás teze, která říká, že z druhořadých voleb těží malé a nové strany. Z ní jsou také odvozeny jednotlivé hypotézy a výzkumné otázky.

Teorie voleb je spojena hlavně s volbami do Evropského parlamentu a vyvstává proto otázka, jakým způsobem můžeme tuto teorii aplikovat na jiný typ voleb druhého řádu. Pro aplikaci této teorie důležité – probíhaly v rámci jednoho politického systému a musí v nich soutěžit stejné relevantní politické subjekty.²¹

Potřeba je zde ale zmínit specifikum krajských voleb: Kandidují zde samozřejmě stejné relevantní strany, ale uspět mohou i regionální uskupení zaměřující se na specifické problémy daného kraje.

Jak uvádí Pavel Šaradín, mohou proměnné jako volební systém, odlišné pravomoci či charakter kandidátních listin nebo sociální, ekonomické, národnostní podmínky ztěžovat

¹⁸ KOPKE, Jason- RINGE, Nils: *Second Order Elections Model in Enlarged Europe*. European Union Politics, 7, 2006, č. 3, s. 341.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ ŠARADÍN, Pavel: c. d., s. 35.

²¹ ŠARADÍN, Pavel: c. d., s. 42.

smysluplnou komparaci.²² Jelikož práce zkoumá výsledky voleb, jsou a jsou pro ni stěžejní volební systém a charakter kandidátních listin, srovnání obou typů voleb lze považovat bezproblémové, protože obojí je založeno na podobném principu u obou typů voleb.

Závěrem tohoto oddílu se konečně dostáváme k samotnému předmětu výzkumu. Vycházím z předpokladu o menší důležitosti krajských voleb coby voleb druhého řádu, který je pro teorii voleb druhého řádu stěžejní. Protože je práce věnovaná malým stranám, hlavním teoretickým východiskem je přesvědčení, že malé strany budou v regionálních volbách úspěšnější než v těch parlamentních. Z toho jsou také odvozeny hypotézy a výzkumná otázka, které se pokusím potvrdit, případně vyvrátit, respektive zodpovědět v této práci: Hypotéza č. 1: *V krajských volbách můžeme pozorovat větší podíl hlasů pro menší strany než ve volbách do dolní komory parlamentu.*

Hypotéza č. 2: *„Protože voliči mají kvůli menší důležitosti krajských voleb větší sklon „riskovat,“ zaznamenáváme v krajských volbách vyšší podíl propadlých hlasů pro neúspěšné malé strany, než je tomu ve volbách prvního řádu.“*

Druhý problém, na který se chci v této práci zaměřit, je zjistit povahu malých strany, které byly v krajských volbách úspěšné, tj. alespoň v jednom regionu dosáhly alespoň pětiprocentní podpory. Výzkumná otázka proto zní následovně:

„Jaké malé strany jsou v krajských volbách úspěšné?“

Výzkumnou otázka se ale bez dalšího vysvětlení jeví jako velmi málo konkrétní, a proto je dále rozvinutá do tří podotázek, věnovaných jednotlivým dílčím aspektům zkoumání malých stran:

1. O jaké politické strany, hnutí či koalice se v rámci jednotlivých voleb konkrétně jedná?
2. Jaké jsou ambice a reálná působnost úspěšných malých volebních stran?
3. Jaké je složení podpory úspěšných malých stran z hlediska ideového?

Před samotným začátkem výzkumu, kde bude ověřována platnost uvedených hypotéz a zodpovězena výzkumná otázka je ale potřebné podrobněji se zaměřit na výzkumný postup. Metodologie a výzkumný design si zaslouží svoji samostatnou kapitolu, a proto jim bude věnována následující část práce.

²² Tamtéž.

2. Metodologie a výzkumný design práce

2.1 Srovnání parlamentních a krajských voleb

2.1.1 Problémy při komparaci

Chceme-li komparovat několik voleb, respektive více jejich typů, je nutné vymezit si jejich zkoumání v časové a prostorové dimenzi. Volby jsou časově vymezené již v úvodu, takže ve srovnání máme po čtyřech volbách krajů, respektive do Poslanecké sněmovny. Zbývá tedy vyřešit otázku, na jaké územní úrovni je chceme srovnávat?

Nabízí se dvě možnosti, a to úroveň celostátní a regionální. Při celostátním srovnání ale vystává jeden veliký problém. Krajské volby se na rozdíl od těch hlavních nekonají na území hlavního města Prahy, což představuje důvod, proč je nemožné porovnávat výsledky v obou typech voleb na celostátní úrovni.

Samozřejmě můžeme do krajských voleb zahrnout i volby do zastupitelstva hlavního města kraje, abychom měli výsledky za celou Českou republiku. Volby do pražského zastupitelstva se ale konaly vždy v odlišnou dobu než volby krajské a neumožňují proto komparaci ve stejném čase. Za připomenutí také stojí, že do pražského zastupitelstva se v námi zkoumaném období volilo vždy těsně po hlavních volbách, tedy ne v době uprostřed volebního období, která je s předpokládanými účinky „mid-term elections“ nejvíce spojována.

Poslední důvod celkové problematičnosti srovnání tkví ve specifickém postavení voleb do Zastupitelstva do zastupitelstva Prahy, kam se volí naprosto odlišným volebním systémem. Zatímco v parlamentních i regionálních volbách se užívá poměrný systém s kandidátními listinami, v komunálních má volič k dispozici více hlasů, které může odevzdat všechny jedné straně, ale také je rozdělit mezi kandidáty více uskupení. Z tohoto důvodu jsou zdejší výsledky prakticky neporovnatelné s těmi krajskými. Slabinou výzkumu je tedy fakt, že zkoumat lze pouze třináct krajů bez hlavního města Prahy, čímž bude bezpochyby zčásti limitována platnost závěrů této práce.

2.1.2 Uspořádání výzkumu

Třetí kapitola je věnována parlamentním volbám. Ve stručnosti jsou zde zmíněny okolnosti, které je provázely, pravděpodobné příčiny vedoucí k úspěchu či neúspěchu nejdůležitějších stran, přičemž zvláštní důraz je zde kladen právě na menší strany a také výsledky potřebné pro účely této práce. Jedná se pouze o stručný nástin klíčových momentů, které provázely volby, a v žádném si případě neklade za cíl být podrobným historickým popisem voleb, který by přesahoval rámec práce.

Následující čtvrtá kapitola se zabývá krajskými volbami. Nejprve se zaměřím na tento typ voleb obecněji, tzn. celkové výsledky a podíly úspěšných malých stran v jednotlivých regionálních volbách. V následující podkapitole jsou na úrovni jednotlivých třinácti krajů ověřovány stanovené hypotézy. Protože zahrnuje samotný výzkum a práci zde stejně jako v celé práci převážně s volebními výsledky a hlavním zdrojem dat je proto volební server Českého statistického úřadu volby.cz, jelikož se jedná o primární zdroj veškerých volebních dat v Česku.

Každá ze třinácti částí zabírající se jednotlivými kraji má následující strukturu: Na začátku z nich je zmíněna stručná charakteristika každého kraje a jeho specifika. Výzkum regionů obsahuje popis výsledků jednotlivých krajských voleb a mapuje postavení menších stran v jednotlivých krajích a obsaženy jsou zde také veškeré údaje nezbytné pro ověření obou hypotéz.

2.1.3 Ověřování hypotéz

Při ověřování obou hypotéz se zaměřím se pouze na srovnání podílů dosažených hlasů, protože srovnání na základě počtu hlasů či mandátů je vyloučené z následujících důvodů: Komparaci na základě počtu hlasů znemožňuje předpokládaná odlišná míra volební účasti v obou typech voleb. Srovnání není v tomto případě možné ani na základě podílu mandátů, což má jedinou příčinu - při parlamentních volbách zkresluje nízký počet mandátů za některé regiony skutečné výsledky stran.

Podle první hypotézy mají mít voliči v krajských volbách větší tendenci hlasovat pro malé strany. Voliči vnímají krajské volby jako méně důležité, což by mělo mít za následek i odlišné uvažování, a mají větší tendenci hlasovat „srdcem,“ tedy na základě svých sympatií ke straně či konkrétnímu kandidátovi než pragmaticky volbou „menšího zla.“ Pro její ověření je tedy nutné srovnání podílů hlasů malých stran jednotlivých parlamentních a krajských volbách. V jednotlivých krajích je testována jednoduše srovnáním aritmetických průměrů podílů hlasů odevzdaných malým stranám za všechny zkoumané krajské a parlamentní volby. Problémem může být relativně malý počet zkoumaných voleb a s tím spojená větší citlivost na extrémní hodnoty.

Druhá hypotéza předpokládá v regionálních volbách vyšší podíl hlasů odevzdaných stranám, které nedosáhly potřebné pětiprocentní hranice, což má být důsledek odlišného chování voličů. Protože dle našeho předpokladu v očích voličů jedná o méně důležité volby, mají větší sklon riskovat, že jejich hlas propadne. Testována bude obdobným způsobem, jako hypotéza předchozí. Vzhledem k nízkému počtu případů hrozí stejný problém jako u té předchozí.

2.2 Povaha malých stran v krajských volbách

Druhým problémem zkoumaným v této práci, je zjistit, jaké strany a obecně jaký typ malých stran je v regionálních volbách úspěšný a věnována mu bude poslední pátá kapitola. Na úrovni všech krajů zde v rámci jednotlivých krajských voleb zjišťuji podíly různých typů malých stran rozlišených na základě několika kritérií.

Podíly stran jsou odvozené ze součtu hlasů pouze v těch regionech, kde byly úspěšné, tj. překročily pět procent. Uzavírací klauzule zde platí pouze na úrovni jednotlivých krajů, a z toho vyplývá, že výsledek strany v jednom kraji neměl na rozdíl od hlavních voleb žádný vliv na její zisk v regionu jiném.

V práci zkoumám úspěšné malé strany na základě tří kritérií:

- 1) Podíl jednotlivých uskupení na celkovém zisku malých stran
- 2) Podíl typů jednotlivých uskupení na základě rozdělení nastíněného v teoretické části práce. Jedná se tedy o typy uskupení uvedené níže:
 - a) parlamentní
 - b) regionální s parlamentními ambicemi
 - c) regionální
 - d) koalice

3) Rozdělení úspěšných malých stran na základě ideového zařazení: Při rozdělení ale bude potřebné vypořádat se s několika komplikacemi, a proto bude oddíl věnovaný tomuto kritériu delší než předešlé tři. Přirozeně se nám samozřejmě nabízí klasická pravolevá škála, jejíž výhoda (nutno dodat, že také slabina) spočívá v její jednoduchosti.

Zatímco levicové strany jsou alespoň v českém prostředí identifikovatelné relativně snadno, problém ale nastává, když se zaměříme na uskupení stojící v prostoru od středu napravo. Velmi těžko také můžeme jednoznačně určit, kde leží politický střed a samotná hranice mezi středem a pravíci je v mnoha případech mlhavá. Nezbyvá proto jiná možnost, než „negativisticky“ zařadit všechny strany od středu napravo do kategorie „nelevicové“ strany.

Tím ale problém s rozdělením na základě ideového klíče nekončí, protože existují uskupení, které nemají z různých důvodů svůj program založený na žádné koherentní ideologii a z tohoto důvodu nelze je zařadit do ani jedné z předchozích kategorií. Jelikož předpokládáme výraznější vliv uskupení s působností omezenou na nižší úroveň, musíme je vzít v úvahu, zvláště je-li výzkum zaměřený na regionální volby. Kategorie tedy může zahrnovat pestrou škálu uskupení od populistických vymezujících se vůči hlavním politickým stranám či politickým stranám vůbec až po subjekty, jejichž úkolem je prostě sdružovat politiky působící na komunální úrovni za účelem zvýšení jejich celkového vlivu. Dostáváme tak třetí kategorii volebních stran, které můžeme dát označení „ideově nezařaditelné.“

Vychází nám proto následující tři typy volebních politických uskupení na základě ideového rozdělení, kterou využijeme i v této práci:

- a) nelevicová
- b) levicová
- c) „ideově nezařaditelná“

Poslední problém, který je zde potřeba vyřešit, je otázka koalic složených z uskupení, které mohou spadat do více kategorií současně, jedná se prakticky výlučně o případy, kdy se „ideově nezařaditelné“ uskupení spojí s některou nelevicovou či levicovou stranou. Tím alespoň ad hoc pro případ daných krajských voleb ztratí svoji nezařaditelnost a celá koalice bude zařazena do jedné z prvních dvou kategorií.

3. Parlamentní volby

Česká republika se řadí mezi země s parlamentním systémem. Poslanecká sněmovna, která je významnější z obou komor parlamentu, tak představuje tedy onu hlavní arénu. Voliči proto volby do dolní komory vnímají jako volby prvního řádu, tj. takové, v nichž je nejvíce v sázce, což se projevuje jednak vyšší volební účastí a také obecně větší pozorností, která je jím věnována. V novodobé české historii se dosud uskutečnilo celkem šest voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, počítáme-li mezi ně i poslední volby do ČNR.²³

Pro výzkum byly vybrány poslední čtyři volby. Důvodem je jednak lepší srovnatelnost s krajskými, které se konaly čtyřikrát a všechny zkoumané parlamentní volby se navíc odehrály v době, kdy bylo schváleno zřízení krajů coby vyšších územněsprávních celků.

3.1. Parlamentní volby v roce 1998²⁴ z hlediska malých stran

Tabulka č. 2: Podíl hlasů malých stran v parlamentních volbách v roce 1998 v jednotlivých regionech

Kraj	Malé strany (v %) ²⁵	(Propadlé hlasy
Středočeský	14,39 %	11,46 %
Jihočeský	18,12 %	10,64 %
Plzeňský	16,48 %	11,87 %
Karlovarský	12,53 %	14,15 %
Ústecký	10,54 %	14,84 %
Liberecký	16,28 %	13,39 %
Královéhradecký	20,2 %	11,98 %
Pardubický	20,98 %	11,54 %
Vysočina	22,09 %	11,02 %
Jihomoravský	21,38 %	11,05 %
Olomoucký	16,86 %	12,07 %
Zlínský	23,39 %	10,20 %
Moravskoslezský	14,13 %	11,74 %

Zdroj: Výpočet autora na základě údajů uvedených na serveru volby.cz

Parlamentními volby v roce 1998 byly prozatím jedinými uskutečněnými předčasnými volbami za celou dobu trvání České republiky. Jejich konání předcházel rozpad druhé vlády Václava Klause v důsledku nejasností z původu financí Občanské demokratické strany. Ministři za obě menší strany KDU-ČSL a ODA odmítly dále podporovat vládu, což přirozeně vyústilo v její pád.

²³ České národní rady se po rozpadu federace stala Poslanecká sněmovna, která pokračovala ve stejném složení až do následujících voleb, de facto se tedy jednalo i o první volby do Poslanecké sněmovny, proto je potřeba započítat je také.

²⁴ Jelikož v roce 1998 proběhly volby ještě ve starém krajském uspořádání, jsou zde krajské výsledky vytvořeny „uměle“ sečtením výsledků v okresech patřících k nynějším regionům.

²⁵ Na rozdíl od krajských voleb jsou zde započítány i výsledky úspěšných stran v regionech, kde nezískaly více než pět procent či žádný mandát, protože i hlasy z těchto neúspěšných krajů mohou teoreticky rozhodnout o překročení pětiprocentní hranice a mají vliv na úspěch strany na celostátní úrovni.

V době několika měsíců před volbami se odehrálo několik významných změn, které přispěly k proměně českého stranického systému, o nichž se více zmíním v následujících odstavcích. Významnou roli při tom sehrály právě zmíněné skandály a zajímavý byl také z hlediska vývoje menších stran na české politické scéně:

Část členů ODS byla nespokojená s neochotou jejího vedení vysvětlit původ pochybných financí. Poté, co byl Klaus potvrzen v čele strany, vznikla uvnitř ODS protiklausovská platformy.²⁶ Její existence neměla dlouhého trvání, protože se na svém prvním sjezdu konaném v lednu roku 1998 odštěpila a dal tak vzniknout samostatné straně, která si za svůj název zvolila Unie svobody.

Nová strana se snažila prezentovat jako pravicová alternativa vůči skandály zatížené ODS, od které se snažila odlišit svým větším důrazem na témata spojená s ochranou životního prostředí či rozvojem občanské společnosti a programově tedy měla mnohem blíže středu.

Nejasnosti ve financování strany se objevily i u další strany bývalé vládní koalice – ODA. Jestliže pro ODS znamenaly pouze dočasný pokles popularity, pro ODA se ukázaly být smrtelnými a Aliance se nakonec rozhodla nekandidovat v dalších volbách a vyzvala k podpoře stran US a ODS.²⁷

Můžeme tedy říci, že místo uvolněné po Alianci zaplnila Unie svobody. Významný moment z hlediska malých stran se stal také pakt o neútočení před volbami mezi US a KDU-ČSL, čímž²⁸ byly de facto položeny základy budoucího uskupení Čtyřkoalice.

Předčasné volby vyhrála podle očekávání ČSSD, za ní pouze těsně druhá ODS, třetí KSČM a čtvrtá se umístila KDU-ČSL, která si oproti předchozím volbám polepšila o jedno procento a až pátou příčku obsadila s 8,60 % Unie svobody,²⁹ která zpočátku figurovala v průzkumech před ODS, nicméně s blížícími se volbami a postupným úpadkem zájmu o kauzy spojené s ODS postupně ztrácela.

Po volbách nakonec došlo mezi ČSSD a ODS k uzavření „Dohody o vytvoření stabilního politického prostředí“ Pakt dvou největších stran, který byl de facto politickým kartelem, vešel ve známost jako tzv. opoziční smlouva, v níž se obě strany vzájemně zavázaly tolerovat vládu strany, která zvítězí, odchodem poslanců druhé nejsilnější strany při hlasování o důvěře vládě.³⁰

Pakt obou největších stran přirozeně vycítily největší malé strany KDU-ČSL a US jako nebezpečí a rozhodly se spojit s dalšími dvěma menšími stranami ODA a DEU a kandidovat

²⁶ ČTK: *Názorovou platformu podporuje polovina poslanců*. Lidové noviny, 20.12.1997, s. 3.

²⁷ KUBÍK, Jiří: *ODA doporučila ODS a Unii svobody*. Mladá fronta dnes, 17.6. 1998, s. 2.

²⁸ ČTK: *Ruml a Lux se dohodli před volbami na paktu o neútočení*, Mladá fronta Dnes, 17.3. 1998, s. 2.

²⁹ <http://www.volby.cz/pls/ps1998/u5>, (9.3.13)

³⁰ *Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou*, <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Opozicni-smlouva.pdf> (31.1.13)

do v senátních volbách společně pod značkou Čtyřkoalice, protože tím chtěly zamezit ustavní většině ODS a ČSSD v obou komorách.

3.2 Parlamentní volby v roce 2002 z hlediska malých stran

Tabulka č. 3: Podíl hlasů malých stran v parlamentních volbách v roce 2002 v jednotlivých regionech

Kraj	Malé strany (v %)	Propadlé hlasy
Středočeský	11,91 %	11,05 %
Jihočeský	12,25 %	13,17 %
Plzeňský	11,76 %	12,77 %
Karlovarský	8,85 %	15,15 %
Ústecký	7,82 %	13,69%
Liberecký	13,25 %	15,11 %
Královéhradecký	14,46 %	15,41 %
Pardubický	16,80 %	13,46 %
Vysočina	16,92 %	12,14 %
Jihomoravský	17,24 %	12,04 %
Olomoucký	13,95 %	12,76 %
Zlínský	19,46 %	13,35 %
Moravskoslezský	11,83 %	11,59 %

Zdroj: volby.cz

Nejdůležitější událostí z pohledu malých stran se stal rozpad Čtyřkoalice, k němuž došlo několik měsíců před volbami. Zejména na nátlak lidovců a později i dalších koaličních partnerů ji musela opustit ODA z důvodu nevyřešených problémů týkajících se původu svých financí. KDU-ČSL a US-DEU tak kandidovaly společně jako Koalice a před volbami proto ztratila hodně ze své oblíbenosti mezi voliči. Jejím problémem bylo, že v médiích pouze kritizovala opoziční smlouvu a nedokázala být alternativou,³¹ když měla představit pozitivní vizi.

(Čtyř)koalice představovala poměrně heterogenní celek složený z liberálních (případně liberálně-konzervativních) stran (US, DEU, ODA) a jedné křesťansky orientované (KDU-ČSL) strany. Čtyřkoalice měla smysl, dokud hrozilo trvání opoziční smlouvy, ale už ne v době, kdy se předseda jedné ze dvou nejsilnějších stran Vladimír Špidla stavěl proti jejímu dalšímu trvání.

Naopak Klausova ochota pokračovat v opoziční smlouvě byla také jednou z možných příčin opětovné porážky ODS. Občanští demokraté nebyli schopni obhájit před voliči udržení platnosti opoziční smlouvy po celé čtyřleté období a dávala tím za pravdu kritikům, kteří ji vnímali jako prostředek, jimž si její představitelé chtějí zachovat místa zajišťující vliv.³² Volby skončily i přes ztráty voličů opětovným vítězstvím sociální demokracie a na druhém místě se opět umístila ODS a třetí výrazně posílená KSČM, která využila svého protestního

³¹ LINEK, Lukáš-MRKLAS, Ladislav-SEIDLOVÁ, Adéla (Eds.): *Volby do Poslanecké sněmovny 2002*. Praha, Sociologický ústav Akademie věd ČR, s. 56.

³² FIALA, Petr: *Parlamentní volby 2002: předběžná analýza*, <http://www.revuepolitika.cz/clanky/972/komentar-parlamentni-volby-2002-predbezna-analyza>, 29.1.13

potenciálu a umírnění ČSSD. Na čtvrté pozici skončila Koalice s 14,7 %, ³³ tedy přibližně polovičním ziskem, než předpovídaly průzkumy ještě na začátku roku 2002.

3.3 Parlamentní volby v roce 2006 z hlediska malých stran

Tabulka č. 4: Podíl hlasů malých stran v parlamentních volbách v roce 2006 v jednotlivých regionech

Kraj	Malé strany (v %)	(Propadlé hlasy
Středočeský	10,87 %	6,30 %
Jihočeský	13,86 %	5,35 %
Plzeňský	11,56 %	6,24 %
Karlovarský	10,16 %	6,41 %
Ústecký	8,27 %	5,42 %
Liberecký	13,82 %	6,53 %
Královéhradecký	13,42 %	7,25 %
Pardubický	15,03 %	6,36 %
Vysočina	17,07 %	5,24 %
Jihomoravský	17,35 %	5,27 %
Olomoucký	13,78 %	5,79 %
Zlínský	18,13 %	5,51 %
Moravskoslezský	11,53 %	5,85 %

Zdroj: volby.cz

Pro výsledky volby v roce 2006 bylo specifické posílení obou největších stran, které nemělo do té doby precedens. Samotným volbám předcházela ostrá kampaň ODS a ČSSD, což byl nepochybně jeden z důležitých faktorů, které polarizovaly voliče: Kampaň vedená největšími stranami vyvolávala u voličů dojem, že ve hře jsou jenom dvě alternativy, což ve svém důsledku vytvářelo prostředí, které bylo extrémně nevýhodné pro menší uskupení.

Volby 2006 s sebou i přes bezprecedentní podporu obou hlavních rivalů přinesly také jeden významný moment z pohledu malých stran: Strana zelených se prosadila jako nový aktér na české politické scéně (jako první strana svého druhu v postkomunistickém prostoru) a zčásti nahradila Unii svobody. Její vzestup lze vysvětlit tím, že existovala poptávka po straně schopné oslovit liberální voliče. Po zvolení bývalého ministra životního prostředí Martina Bursíka předsedou se strana posunula do středu, což ji nepochybně pomohlo získat důvěru části nevyhraněných voličů. Vzestup popularity strany bylo možné pozorovat od února 2006, kdy výzkum STEM přisoudil straně – 5,6 %. ³⁴ Výzkum měl pravděpodobně psychologický dopad na voliče a celkový trend poté potvrdily další průzkumy.

Volby byl ve svém důsledku těsným soubojem ODS a ČSSD a třetí skončila s velkým odstupem KSČM. Zbývající dvě strany KDU-ČSL a SZ spíše „paběrkovaly“, zejména druhá jmenovaná strana byla navíc silně znevýhodněna menšími volebními obvody.

³³ <http://www.volby.cz/pls/ps2002/ps41?xjazyk=CZ>, (9.3.13)

³⁴ Viz *STRANICKÉ PREFERENCE STEM – ÚNOR 2006*, <http://www.stem.cz/clanek/1056>, (30.1.13)

Jednalo se ale pouze o průzkum stranických preferencí, které v žádném případě nemohly odrážet případný výsledek voleb. Nicméně číslo 5,6 % ukazovalo, že výsledek by byl při odečtení nerozhodnutých a lidí, co nevolili žádnou stranu, pravděpodobně ještě vyšší.

Historicky nejnižší podíl propadlých hlasů, který činil pouhých 5,98 %.³⁵ Žádná další strana se ani nepřibližovala pěti procentům. Jedinou stranou, jejíž podíl hlasů se nepočítal pouze na promile, se stali SNK-Evropští demokraté, kteří nezopakovali svůj překvapivý úspěch z Evropských voleb a získali pouze 2,08 %.

Nižší podíl propadlých hlasů můžeme vysvětlit i tím, že voliči už podvědomě pochopili podstatu volebního systému, hlavně důležitost pětiprocentního prahu. Jinými slovy se dostavil tzv. psychologický efekt, který se projevuje se zpožděním zhruba třech voleb, a voliči si postupně uvědomí, jak volební systém funguje a přizpůsobí tomu své rozhodování, komu odevzdají svůj hlas. Zmíněným psychologickým efektem můžeme vysvětlit menší sklon dát hlas stranám, s malou, resp. žádnou pravděpodobností zisku potřebného pro získání zastoupení.³⁶

3.4 Parlamentní volby v roce 2010 z hlediska malých stran

Tabulka č. 5: Podíl hlasů malých stran v parlamentních volbách v roce 2010 v jednotlivých regionech

Kraj	Malé strany (v %)	(Propadlé hlasy
Středočeský	28,32 %	16,27 %
Jihočeský	27,64 %	17,74 %
Plzeňský	26,75 %	17,58 %
Karlovarský	28,04 %	17,89 %
Ústecký	24,91 %	19,12 %
Liberecký	32,24 %	17,56 %
Královéhradecký	31,5 %	17,84 %
Pardubický	27,09 %	20,31 %
Vysočina	24,26 %	21,66 %
Jihomoravský	25,07 %	21,45 %
Olomoucký	25,15 %	20,17 %
Zlínský	23,66 %	23,55 %
Moravskoslezský	21,70 %	19,06 %

Zdroj: volby.cz

Čtvrté parlamentní volby měly být původně předčasnými, jak bylo dohodnuto pádu vlády Mirka Topolánka. Jejich konání bylo zrušeno rozhodnutím Ústavního soudu. Svoje rozhodnutí soud zdůvodnil zasahováním do ústavy, k němuž mělo kvůli zkrácení volebního období dojít.³⁷ Volby nakonec proběhly v řádném termínu.

Před volbami se odehrál dynamický vývoj uvnitř stranického systému a zajímavý je i při zkoumání vývoje postavení jednotlivých malých stran. Představovaly jakýsi protipól voleb

³⁵ Výpočet autora na základě výsledků z volebního serveru ČSÚ volby.cz

³⁶ LEBEDA, Tomáš: *Volební systém a voličské rozhodování*. In: LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš-LYONS, Pat: *Voliči a volby 2006*. Praha, Sociologický ústav AV 2007, s. 17.

³⁷ *Kauza Melčák - zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem* (Nález Ústavního soudu), http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=pl-27-09_1, (30.1.13)

předešlých, kde si obě největší strany rozdělily více než dvě třetiny všech hlasů a všeobecně se předpokládalo, že jde o trvalý trend.³⁸

Český stranický systém prošel nejrozsáhlejší přeměnou od začátku 90. let. Jeho součástí se staly dvě nové malé strany. První z nich byla pravicová TOP 09, vzniklá po odchodu některých členů KDU-ČSL, a také v politickém spektru obtížně zařaditelné Věci veřejné, které se prezentovaly jako „strana přímé demokracie.“

Volby znamenaly faktickou porážku pro téměř všechny dosud etablované strany (s výjimkou KSČM). První ČSSD i druhá ODS získaly méně, než očekávaly: 23, resp. 20 %. Třetího místa dosáhla s TOP 09 (16 %) a za ní skončili komunisté s 12 %. Dvouciferného výsledku (11 %) dosáhly také páté Věci veřejné.³⁹ Poprvé v historii se nedostala KDU-ČSL a ve volbách propadla také SZ patrně vlivem rozdělenosti strany a kvůli své účasti na vládě, čímž ztratila svoji pozici alternativy.

Pro volby byl charakteristický vysoký podíl hlasů jednak pro strany označované jako malé, mezi které řadíme právě TOP 09 a Věci veřejné. Obě obdržely více než 10 % hlasů, což je výsledek, který neměl v dosavadním vývoji českého stranického systému precedens. Jak také vyplývá z výsledků uvedených v tabulce nahoře, tak parlamentní volby v roce 2010 byly pravým opakem těch předešlých ještě v jednom ohledu: Neobvykle vysoký byl také podíl propadlých hlasů, což bylo zčásti způsobeno hlasy do té doby parlamentní KDU-ČSL, ale vysvětlení by nebylo dostačující, protože představovaly pouze zlomek z celkové pětiny hlasů, které dohromady obdržely strany, které nepřekročily pětiprocentní hranici. Výsledek můžeme považovat za indikátor nespokojenosti voličů s aktuální nabídkou etablovaných politických stran na jedné straně a existence poptávky po alternativě na straně druhé.

Ukázalo se také, že poptávka po další straně existuje také na politické levici, kde měly do té doby nezpochybnitelnou pozici ČSSD a KSČM. Více než čtyři procenta obdržela kromě KDU-ČSL také levicová SPOZ vedená bývalým premiérem Milošem Zemanem, která připravila sociální demokraty o klíčové hlasy, jak naznačuje také výsledek exit pollu provedeného SC&C pro Českou televizi.⁴⁰ Přes tento neúspěch „zemanovců“ tak představovala skutečnost, že se ČSSD musela o hlasy „dělit“ s jinou podobně zaměřenou levicovou stranou, v rámci české levice novum.

³⁸ BALÍK, Stanislav: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2010, s. 9.

³⁹ <http://www.volby.cz/pls/ps2010/ps2?xjazyk=CZ&xkraj=0>, (9.3.13)

⁴⁰ Podle výsledku průzkumu tvořili elektorát SPOZ ze 43 % ti, co v roce 2006 dali hlas ČSSD. Zdroj: *Exit poll SC&C a SPSS CR pro Českou televizi*. SC&C 2010, s. 8, <http://img9.ct24.cz/multimedia/documents/17/1699/169810.doc> (11.4.13)

4. Krajské volby

Krajské volby náleží společně s evropskými, komunálními a senátními do kategorie voleb druhého řádu. Jejich specifikem je skutečnost, že se nekonají v oblasti hlavního města Prahy, což má jeden prostý důvod: Volby do zastupitelstva hlavního města Prahy, které je de facto na stejné úrovni jako krajská zastupitelstva, se konají vždy souběžně s volbami komunálními.

Přestože existence vyšších územně správních celků byla zakotvena v Ústavě ČR, která říká, že „Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky,“⁴¹ první regionální volby se uskutečnily s poměrně velikým zpožděním až sedm let po vzniku České republiky.

Pro jejich zřízení bylo zapotřebí schválení zvláštního ústavního zákona. V Ústavě je uvedeno, že „vytvořit nebo zrušit vyšší územní samosprávný celek lze jen ústavním zákonem.“⁴² Protože ale dlouho neexistovala politická vůle politických stran dohodnout se na podobě a kompetencích krajů, byla příslušná legislativa schválena až na konci roku 1997.⁴³ Regionální volby tak stále představují v českém prostředí spolu s těmi evropskými relativně nový fenomén.

4.1 Celkový přehled krajských voleb

4.1.1 Krajské volby 2000

Tabulka č. 6: Podíly hlasů jednotlivých malých stran v krajských volbách 2000

Kraj	Čtyřkoalice	Nezávislí	SNK	SOS	Sdružení pro PK	Nezávislí pro Moravu	Zlínské hnutí nezávislých	Celkem
Středočeský	21,31	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	21,31
Jihočeský	22,52	0,00	10,60	0,00	0,00	0,00	0,00	33,12
Plzeňský	16,69	10,49	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	27,19
Karlovarský	19,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	19,10
Ústecký	13,74	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	13,74
Liberecký	14,80	6,26	0,00	9,24	0,00	0,00	0,00	30,30
Královéhradecký	26,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	26,24
Pardubický	29,37	0,00	0,00	0,00	5,60	0,00	0,00	34,97
Vysočina	25,46	0,00	12,94	0,00	0,00	0,00	0,00	38,40

⁴¹ Viz Ústava ČR, Hlava sedmá, čl. 99, <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>, (31.1.2013)

⁴² Tamtéž, Hlava sedmá, čl. 100.

⁴³ ŠARADÍN, Pavel (Ed.): *Krajské volby v České republice*. Olomouc, Univerzita Palackého 2006, s. 9.

Jihomoravský	31,64	0,00	0,00	0,00	0,00	6,76	0,00	38,40
Olomoucký	24,20	9,37	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	33,57
Zlínský	31,37	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	11,95	43,32
Moravskoslezský	16,78	0,00	5,54	0,00	0,00	0,00	0,00	22,32
Celkem	22,86	1,64	2,26	0,43	0,34	0,89	0,84	29,26

Zdroj: Volby.cz

První volby svého druhu byly, jak píše Pavel Šaradín, pro jednotlivé strany „*velikou neznámou*,“ protože strany stály před rozhodnutím, jak oslovit voliče. Tj. zda svoji strategii přizpůsobit spíše celostátně, či lokálně.⁴⁴ Ve své většině vsadily nejdůležitější strany v těchto i následujících volbách spíše na celostátní strategii.

Atmosféra samotných voleb byla provázena dobou opoziční smlouvy, mocenského kartelu mezi dvěma největšími stranami, která vyvolávala u části veřejnosti vlnu nevole. Nejvíce kritiky se logicky snaželo na vládní ČSSD, která nejvíce pocítila důsledky vládnutí ve výsledcích voleb.

Můžeme konstatovat, že se zde prakticky potvrdily vzorce typické pro volby druhého řádu. Vládnoucí strany ztrácí a větší šance mají menší uskupení: Volby skončily vítězstvím ODS (23,80 %), druhá skončila v těsném závěsu Čtyřkoalice (22,86 %) třetí byla s 21,14 % KSČM a až na čtvrtém místě se velkým odstupem a 14,66 % octla vládnoucí sociální demokracie.⁴⁵

Úspěch Čtyřkoalice se stal fenoménem historicky prvních krajských voleb. Jaké faktory mohly stát za vysokým výsledkem Čtyřkoalice? Mnohé nám dokáže napovědět následující regresní model. Jako jediné možné proměnné, které mohly mít vliv na její úspěch byla zvolena podpory dvou jejích nejsilnějších stran KDU-ČSL a US, které navíc dosáhly v posledních parlamentních volbách prakticky stejného výsledku.

K dispozici máme dva modely, přičemž první počítá pouze s KDU-ČSL, protože má vysokou vysvětlující hodnotu) a do druhého je započítána také Unie svobody. Vysvětlující hodnotu prvního modelu můžeme považovat za relativně vysokou, když vezmeme v úvahu, že je zde zahrnuta pouze jedna proměnná. S 67 % pravděpodobností můžeme tvrdit, že s každým procentem získaným KDU-ČSL v daném okrese vzrostla podíl hlasů Čtyřkoalice o 1,536 %.

Teoreticky by bylo možné zmínit zde pouze model, v němž jsou zahrnuty obě proměnné, nicméně abych poukázal na význam, jaký má v této analýze význam proměnná podpora KDU-ČSL, protože druhý model pro ni na první pohled nemusí vyznívat tak jednoznačně.

⁴⁴ ŠARADÍN, Pavel: Krajské volby, s. 9.

⁴⁵ <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz62?xjazyk=CZ&xdatum=20001112>, (31.1.13)

Tabulka č. 7: Regresní model podpory Čtyřkoalice^a

Model		Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Signifikance
		B	Standardní chyba	Beta		
1	(Constant)	8,246	1,290		6,395	,000
	Podíl hlasů pro KDU-ČSL v roce 1998	1,536	,125	,819	12,259	,000
2	(Constant)	-2,622	2,243		-1,169	,246
	Podíl hlasů pro KDU-ČSL v roce 1998	1,483	,106	,790	13,954	,000
	Podíl hlasů pro US v roce 1998	1,421	,256	,314	5,542	,000

a: Závislá proměnná: Podíl hlasů odevzdaných Čtyřkoalici

Model	R	R Square
1	,819 ^a	,670
2	,876 ^b	,768

a. Zahrnuté proměnné: (Constant), Podíl hlasů pro KDU v roce 1998

b. Zahrnuté proměnné: (Constant), Podíl hlasů pro KDU v roce 1998, Podíl hlasů pro US v roce 1998

Zahrneme-li do modelu také druhou proměnnou – volební podporu Unie svobody, vliv KDU-ČSL vyjde z pochopitelných důvodů mnohem méně jednoznačný. S každým procentem podpory lidovců měla podpora vzrůst Čtyřkoalice o 1,483 % a v případě Unie svobody byla hodnota pouze o přibližně šest desetin menší. Na druhou stranu je potřeba vzít v úvahu zmíněnou výši vysvětlující hodnoty, kde má KDU-ČSL jednoznačně nejvyšší podíl a se započítáním Unie svobody vzroste pouze o devět procent. Jinými slovy tedy můžeme konstatovat, že vysoký výsledek Čtyřkoalice byl z největší části zásluhou voličů KDU-ČSL.

4.1.2 Krajské volby v roce 2004

Tabulka č. 8: Podíly hlasů jednotlivých malých stran v krajských volbách 2004

Kraj	KDU-ČSL	Koalice pro... kraj ⁴⁶	SNK a ED	SNK	ED	SOS	Volba pro kraj	Zelená pro Moravu	ED+NSK	Celkem
Středočeský	0,00	6,62	5,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	11,69
Jihočeský	9,58	0,00	0,00	5,05	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	14,62
Plzeňský	7,23	0,00	0,00	5,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	12,43
Karlovarský	0,00	5,12	0,00	0,00	6,15	0,00	0,00	0,00	0,00	11,27
Ústecký	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Liberecký	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	12,62	0,00	0,00	0,00	12,62
Královéhradecký	10,35	0,00	0,00	6,09	0,00	0,00	5,00	0,00	0,00	21,45
Pardubický	0,00	22,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	22,79
Vysočina	20,50	0,00	0,00	7,13	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	27,64
Jihomoravský	26,19	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,08	0,00	31,27
Olomoucký	13,73	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	13,73
Zlínský	21,32	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,61	26,93
Moravskoslezský	11,35	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	11,35
Celkem	10,24	2,40	0,66	1,53	0,17	0,62	0,34	0,65	0,38	17,00

Zdroj: volby.cz

Druhé krajské volby se uskutečnily pět měsíců od prvních volbách do Evropského parlamentu, které skončily historickým neúspěchem sociálních demokratů, po nichž následovala výměna předsedy vlády a Vladimíra Špidlu nahradil Stanislav Gross. Následná billboardová kampaň strany hesly typu „S Grossem proti skepsi“⁴⁷ nebo „myslím to upřímně,“ kde se snažila zlepšit svoje vnímání mezi veřejností a navodit pocit změny. Celková odezva veřejnosti a výsledky krajských a senátních voleb, ale ukázaly, že kampaň nebyla úspěšná.

Druhé krajské volby byly ve svých výsledcích z velké části podobné těm předchozím. První opět skončila ODS, která ale výrazně posílila a obdržela přes 36 % hlasů, protože ztratila na pravém spektru konkurenta v podobě Čtyřkoalice. Druhá skončila s 19,68 % KSČM a vládnoucí ČSSD skončila třetí s téměř stejným ziskem (14 %) jako v předchozích volbách a čtvrtou příčku v počtu obsadila koaliční KDU-ČSL (10,67 %).⁴⁸

Projevil se také postupný úpadek popularity strany US-DEU. Příčinou byla její účast na vládě s ČSSD a s tím spojené zklamání pravicových voličů, že strana, profilující se jako pravicová, se účastní levicové vlády. Unie svobody získala pouhých šest zastupitelů v Pardubickém a Středočeském, kde navíc nekandidovala samostatně, ale v regionálních koalicích s KDU-ČSL.

⁴⁶ V této kategorii jsou zahrnuty všechny krajské koalice tvořené KDU-ČSL

⁴⁷ Tamtéž, s. 16.

⁴⁸ Jsou započítány pouze výsledky z krajů, kde kandidovala samostatně

4.2.3 Krajské volby v roce 2008

Tabulka č. 9: Podíly hlasů jednotlivých malých stran v krajských volbách 2008

Kraj	KDU-ČSL	Koalice pro... kraj	Alternativa pro kraj	Doktoři za uzdravení společnosti	Severočeši.cz	SLK	SOS	SNK-ED	NSK	SN-ZK	Celkem
Středočeský	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,74	0,00	5,74
Jihočeský	6,96	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,96
Plzeňský	0,00	7,21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,21
Karlovarský	0,00	5,93	9,94	9,57	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	25,45
Ústecký	0,00	0,00	0,00	0,00	13,21	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	13,21
Liberecký	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	13,79	6,12	0,00	0,00	0,00	19,91
Královéhradecký	0,00	7,68	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,03	0,00	0,00	13,71
Pardubický	0,00	18,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	18,60
Vysočina	10,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10,82
Jihomoravský	23,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	23,90
Olomoucký	8,76	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	8,76
Zlínský	13,36	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	10,09	23,45
Moravskoslezský	7,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,10
Celkem	6,66	2,19	0,28	0,27	1,10	0,61	0,27	0,37	0,78	0,67	13,20

Zdroj: volby.cz

Podobně jako v předchozích krajských volbách dominovala volbám celostátní témata. Tyto volby však byly unikátní ve svém využití politického marketingu ze strany ČSSD. Ta dokázala do kampaně vnést svoje vlastní témata a témata ostatních stran byla vytlačena na okraj.⁴⁹

Opoziční ČSSD si zvolila jako hlavní téma voleb zrušení poplatků ve zdravotnictví zavedených tehdejší vládou Mirka Topolánka. Vládní strany nedokázaly účinně zareagovat na rétoriku sociálních demokratů.

Třetí krajské volby poprvé v historii skončily drtivým vítězstvím sociální demokracie (35,85 %), což můžeme považovat za potvrzení trendu, že strana, která je ve vládě, téměř automaticky ztrácí v krajských volbách. Kromě ODS, která skončila s odstupem 12 % druhá, oslabila také další vládní strana KDU-ČSL, které v Libereckém a Středočeském kraji nepomohlo ani vytvoření koalice s dalšími malými stranami. Úplně naprázdno vyšla Strana zelených. Zelení doplatili na své slabé voličské jádro a neúspěch mělo na svědomí i její působení ve vládě, čímž ztratila svoji pozici alternativy pro voliče. Na 15 % klesla podpora KSČM a pohoršila si celkově o jedno místo a připadlo jí celkové třetí místo.⁵⁰

⁴⁹ EIBL, Otto-HAVLÍK, Vlastimil-KYLOUŠEK, Jakub: *Krajské volby 2008*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2009, s. 65.

⁵⁰ <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz62?xjazyk=CZ&xdatum=20081017>, (9.3.13)

4.2.4 Krajské volby 2012

Tabulka č. 10: Podíly hlasů jednotlivých malých stran v krajských volbách 2012

Kraj	KDU-ČSL	Koalice pro... kraj	TOP 09 a STAN	Jihočeši 2012	ALTE R	HNHR M	Severočeši.cz	Hnutí Pro kraj!	SLK	Změna pro LK (SZ a Nez)	Východočeši	SPOZ	Pro Vysočinu	NEZ	Celkem
Středočeský	0,00	0,00	11,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	11,72
Jihočeský	6,43	0,00	5,01	14,58	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	26,01
Plzeňský	0,00	0,00	5,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,50
Karlovarský	0,00	0,00	7,38	0,00	6,71	9,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	23,18
Ústecký	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	12,03	8,16	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	20,18
Liberecký	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	22,21	16,86	0,00	0,00	0,00	0,00	39,07
Královéhradecký	0,00	12,07	8,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,70	0,00	0,00	0,00	28,02
Pardubický	0,00	17,74	6,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,31	0,00	0,00	29,31
Vysočina	12,34	0,00	5,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	6,39	0,00	23,78
Jihomoravský	17,03	0,00	5,87	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	22,90
Olomoucký	0,00	11,00	6,17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	17,17
Zlínský	18,31	0,00	10,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7,22	0,00	0,00	35,62
Moravskoslezský	8,61	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5,72	14,33
Celkem	5,82	2,53	5,56	1,06	0,18	0,25	0,97	0,66	1,09	0,83	0,48	0,82	0,40	0,69	21,35

Zdroj: volby.cz

Na výsledek voleb měla vlna nespokojenost s politikou obecně. Projevovala jednak nedůvěrou vůči vládě a některými jejími kroky, vnímanými veřejností jako asociální a kauzy některých jejích představitelů zejména z řad Věcí Veřejných a ODS. Skandály se ale nevyhnuly ani ČSSD a nemohla se proto prezentovat jako důvěryhodná opozice. Patrně největší publicitu vzbudilo zatčení středočeského hejtmana a bývalého ministra zdravotnictví Davida Ratha přistiženého při korupčním jednání.

Ve volbách tedy ztratily všechny strany zastoupené v Poslanecké sněmovně s výjimkou KSČM, která sbírala protestní hlasy. Na prvním místě sice skončila ČSSD, ale ta oproti minulým volbám ale výrazně oslabil a získala pouze 23 % hlasů. Druhá byla s 20 % KSČM a ODS potvrdila s pouhými 12 % setrvalý pokles popularity. Zklamáním skončily volby i pro TOP 09. Zatímco v parlamentních volbách přesvědčily 16 %, nyní jich měla pouze 6,63 % a ve třech krajích (Ústecký, Liberecký a Královéhradecký) dokonce neuspěla vůbec, protože nedosáhla potřebných pěti procent.⁵¹

Výsledek Věcí veřejných, které navíc kandidovaly jen v některých krajích, byl zanedbatelný, protože vlivem svých afér přišly VV o svoji přitažlivost i velkou část své členské základny. Ve srovnání s předchozími krajskými volbami si na mandáty něco si polepšila KDU-ČSL především díky regionálním koalicím a v obecně ve volbách zaznamenaly dílčí úspěchy i mnohé další menší subjekty často regionálního charakteru. Podrobněji se jim budu věnovat v následujících částech práce.

⁵¹ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz62?xjazyk=CZ&xdatum=20121012>, (9.3.13)

4.2 Výsledky za jednotlivé kraje

4.2.1 Středočeský kraj

4.2.1.1 Charakteristika kraje

Středočeský kraj je svoji rozlohou (11015 km²) i počtem obyvatel (1 264 978) největším ze třinácti českých regionů.⁵² Nachází se ve středu Čech a sousedí se všemi českými kraji s výjimkou Karlovarského.

Kraj je charakteristický jednak vysokým zastoupením lidí žijících v obcích do 2000 obyvatel (46 %) a ovlivněn je i svojí polohou. Vlivem výstavby satelitních obytných celků v okolí Prahy zaznamenal vysoký přírůstek stěhováním v r. 2000 5,9 lidí na tisíc obyvatel a v r. 2010 už to bylo 11,9.⁵³ V roce 2001 byly střední Čechy jedinou oblastí s kladnou bilancí přírůstku obyvatelstva.⁵⁴

Výhodné je pro tento region i jeho umístění kolem hlavního města. Prochází zde hlavní silniční a železniční tahy, což má pozitivní vliv i na jeho hospodářskou stránku. Díky tomu je zde míra nezaměstnanosti dlouhodobě nižší, než je celorepublikový průměr.⁵⁵ Potřeba je ale zdůraznit, že existují významné rozdíly v závislosti na vzdálenosti od Prahy.

Podle ČSÚ dosahovala nezaměstnanost v roce 2010 pouhých 4,14 % v okrese Praha Západ a 10,97 % v okrese Příbram. Nadprůměrný podíl lidí je ve Středočeském kraji zaměstnaný v průmyslu a zemědělství, a to na úkor služeb a stavebnictví. Podíl terciárního sektoru na celkové zaměstnanosti se ale postupně zvyšuje.⁵⁶ Celkově příznivé ekonomické podmínky přirozeně nahrávají spíše pravicovým stranám, což platí zejména pro „prstenec“ obcí soustředěných kolem hlavního města Prahy.

Střední Čechy patří mezi oblasti s nižším podílem věřících. Podle výsledků sčítání z roku 2011 se zde 8,6 % přihlásilo k nějaké církvi nebo náboženské společnosti, což je méně ve srovnání s 13,9 % na úrovni celé České republiky. Nejvíce lidí se přihlásilo k římskokatolické církvi (5,5 %) a dále následovaly s velkým odstupem Českobratrská církev evangelická (ČCE) a Církev československá husitská (ČČSH), k nimž se přihlásilo shodně po 0,4 % obyvatel regionu.⁵⁷

⁵² Nepočítám zde oblast hlavního města Prahy, která má specifické postavení ve srovnání s ostatními regiony.

⁵³ *Charakteristika Středočeského kraje*, http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (12.2.13)

⁵⁴ BALÍK, Stanislav-KYLOUŠEK, Jakub (Eds.): *Krajské volby v České republice v roce 2004*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2005, s. 28.

⁵⁵ K 31.10.2010 byla 7,73 %, viz *Charakteristika Středočeského kraje*, http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (12.2.13)

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Obyvatelstvo podle náboženské víry podle krajů, www.scitani.cz, (12.2.13)

4.2.1.2 Malé strany ve Středočeském kraji

Tabulka č. 11: Přehled úspěšných malých stran ve Středočeském kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	21,30 %	Koalice
2004	Koalice pro STČ	6,62 %	Koalice
	SNK a ED	5,06 %	Koalice
2008	NSK	5,73 %	Regionální
2012	TOP 09 a STAN	11,71 %	Parlamentní

Zdroj: volby.cz

Výsledky malých stran v krajských (ani parlamentních) volbách nejsou v tomto příliš významné, přinejmenším do takové míry, aby se „stranický systém kraje“ výrazněji odlišoval od toho na celostátní úrovni. V prvních krajských volbách v roce 2000 se zde podařilo uspět pouze Čtyřkoalici a o čtyři roky později to byly dvě menší koaliční uskupení 2004: Koalice pro Středočeský kraj a SNK a ED.

Středočeský kraj byl spolu s krajem Pardubickým jedním ze dvou krajů, kde byla ze strany KDU-ČSL snaha navázat na Čtyřkoalici. Na rozdíl od Pardubického kraje byl ale výsledek ale nízký (6,62 %) a příčinu nelze hledat nikde jinde než ve slabosti „lidoveckého voličského základu.“

Ve stejných volbách těsně překročila pětiprocentní hranici také koalice SNK a ED.⁵⁸ Obě uskupení úspěšně kandidovala o několik měsíců dříve do Evropského parlamentu, ale střední Čechy byly jediným regionem, kde spolu pokračovaly v koalici i na krajské úrovni. Ačkoli se jednalo o koalici jedné spíše liberální strany a jednoho nestranického subjektu, můžeme ale u ní sledovat podobné vzorce volební podpory jako u druhého zmíněného typu uskupení. Do zastupitelstva se jí podařilo proniknout především díky hlasům z míst, odkud pocházel některý ze starostů koalice a v těchto obcích a městech byla soustředěna více než třetina jejího elektorátu. Za zmínku také stojí, že podíl hlasů ve „starostovských“ městech a obcích byl téměř čtyřnásobný ve srovnání se zbytkem kraje.

Tabulka č. 12: Srovnání volební podpory koalice SNK a ED v roce 2004:

SNK a ED 2004	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK a ED	10507	4,18%
Ostatní obce	3549	13,58%
Celkem	14056	5,06%

Výpočet autora na základě výsledků ze serveru volby.cz

⁵⁸ Nelze zaměňovat s politickou stranou SNK-ED, protože ke sloučení SNK sdružení nezávislých a Evropských demokratů došlo až v lednu roku 2006. Viz *Oficiální stránky SNK-ED*, <http://www.snked.cz/>, (13.2.13)

Nízký výsledek zmíněných menších stran můžeme vysvětlit tak, že hlasy od středu na pravo získala ODS, která měla především ve srovnání s Koalicí tehdy vládních KDU a US-DEU „výhodu“ ve svém opozičním postavení.

V roce 2008 uspěli z malých stran pouze Nezávislí starostové pro kraj (NSK), a to navíc pouze těsně. Hnutí bylo úspěšné také ve Zlínském kraji, kde původně vzniklo. Jak napovídá už jeho samotný název, tak kandidátku hnutí tvořili starostové spíše menších měst a obcí, kteří nebyli spojení s žádnou politickou stranou.⁵⁹ A právě hlasy z obcí, odkud pocházeli kandidující starostové, výrazně napomohly NSK k překonání pětiprocentní hranice, jak o tom i výsledky uvedené níže:

Tabulka č. 13: Srovnání volební podpory NSK v roce 2008:

NSK 2008	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce NSK	7633	18,41%
Ostatní obce	15134	4,25%
Celkem	22767	5,73%

Výpočet autora na základě výsledků ze serveru volby.cz

Za zmínku stojí i úspěch podobně zaměřeného „starostovského“ hnutí Starostové pro Liberecký kraj, jehož působnost ale byla omezená na stejnojmenný region a o němž se chci podrobněji zmínit v části věnované samotnému Libereckému kraji. Poslední krajské volby se vyznačovaly se vyšší rozdrobeností hlasů než kdykoli předtím, což mělo za následek nárůst podílu propadlých hlasů. Podepsala se na tom nespokojenost nejen s vládními, ale i opozičními parlamentními stranami. V rámci Středočeského kraje sehrálo roli také zatčení hejtmána Ratha pro podezření z korupce. Kvůli rozdrobenosti hlasů pro menší subjekty uspěla jediná menší strana TOP 09 a Starostové pro Středočeský kraj s 11 %. Její úspěch lze ale považovat za pokračování úspěchu NSK, a to z toho důvodu, že šest z deseti zvolených zastupitelů navrženo bylo navrženo hnutím Starostové a nezávislí (STAN), navazující na činnost NSK.

4.2.1.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 14: Podíl hlasů pro malé strany ve Středočeském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	14,39	2000	21,31
2002	11,91	2004	11,69
2006	10,87	2008	5,74
2010	28,32	2012	11,72
Průměr	16,37		11,27

⁵⁹ Pouze 6 lidí z celkových 70 na kandidátce nezastávalo starostovský post, takže počet starostů na kandidátce se rovnal číslu 64: Z toho 13 starostů měst, 2 městysů a 49 obcí – viz kandidátka NSK ve Středočeském kraji: <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=1&xstrana=9&xv=1&xt=2>, (13.3.13)

Zdroj: Výpočet autora na základě údajů ze serveru volby.cz

Ve volbách do Poslanecké sněmovny získávaly malé strany v průměru 16,37 %, kdežto v krajích o více než pět procent méně. První hypotéza se tedy v případě Středočeského kraje nepotvrdila. Dlouhodobě nebyla žádná malá strana v tomto regionu dlouhodobě úspěšná. Ve Středočeském kraji má KDU-ČSL jako dlouhodobě nejvýznamnější z malých stran relativně slabou pozici, což je z velké míry způsobeno nízkou religiozitou a s tím spojenou menší „přirozenou voličskou základnou.“ Uspěla zde nejprve v rámci Čtyřkoalice a o čtyři roky později v koalici s US-DEU. Od r. 2008 ale nemá zastoupení v krajském zastupitelstvu.

Mezi krátkodobě úspěšnými na krajské úrovni figurují také dvě neparlamentní uskupení, a to koalice SNK a Evropští demokraté a uskupení Nezávislí starostové pro kraj (NSK). Obě z nich ale překročily pěti procentní uzavírací klauzuli pouze těsně. Názvy obou zmíněných politických subjektů obsahovaly slovo „nezávislý“ ve významu, že není spojené s žádnou politickou stranou, a můžeme je proto označit za „antistranická“ uskupení. V případě koaličního projektu SNK a ED lze díky zastoupení Evropských demokratů konstatovat, že šlo zčásti i o úspěch umírněně pravicového liberálního subjektu.

Jako poslední uspěla s 11 % parlamentní TOP 09 kandidující jako TOP 09 a Starostové pro Středočeský kraj.⁶⁰ Jedná se ale o stranu, která se účastnila pouze jedněch voleb, takže zatím není jasné, jak se bude její podpora vyvíjet v dalších volbách.

Tabulka č. 15: Podíl propadlých hlasů ve Středočeském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	11,46	2000	12,14
2002	11,05	2004	7,92
2006	6,30	2008	12,52
2010	16,27	2012	27,58
Průměr	11,19		15,04

Zdroj: Výpočet autora na základě údajů ze serveru volby.cz

Druhá hypotéza se sice potvrdila, nicméně zde je potřeba dodat, že při nízkém počtu uskutečněných voleb dokážou výslednou hodnotu ovlivnit i jedny volby s extrémně vysokou hodnotou, což se stalo v tomto případě. Poslední krajské volby provázely extrémně vysoký počet propadlých hlasů, což můžeme považovat za důsledek nespokojenosti voličů se stávajícími politickými stranami.

⁶⁰ Kandidovala ve spojení s hnutím Starostové a nezávislí (STAN) vzniklého z NSK, takže její úspěch byl de facto také dalším úspěchem Nezávislých starostů, zvláště když z celkových 10 zvolených kandidátů bylo 6 navrženo právě STAN, viz <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=1&xstrana=29&xv=2&xt=2> (13.2.)

4.2.2 Jihočeský kraj

4.2.2.1 Charakteristika kraje

Jihočeský kraj je se svojí rozlohou 10 057 km² hned druhý za největším Středočeským. S celkovým počtem 628 336 obyvatel zjištěných na základě posledního sčítání⁶¹ se ale řadí až na šestou pozici, a proto jsou jižní Čechy regionem s nejnižší hustotou zalidnění. Sousedí s Plzeňským, Středočeským, Vysočinou a Jihomoravským krajem a Významnou část jeho hranice tvoří státní hranice s Rakouskem a Německem.

Jihočeský kraj nepatří mezi hlavní průmyslové oblasti Česka a průmysl je soustředěn především v oblasti Českých Budějovic a výraznější podíl má také v okresech Tábor a Strakonice. Region je obecně vnímán jako zemědělská oblast se silnou rybníkářskou tradicí. Kraj patří k oblastem se spíše nižším počtem nezaměstnaných. Celková nezaměstnanost zde na konci roku 2010 dosahovala 8,50 %, a Jihočeský kraj tak ve srovnání s ostatními kraji zaujímal pátou nejnižší příčku v podílu lidí bez práce.⁶²

Z hlediska religiozity se na základě výsledků sčítání kraj řadí spíše k průměru. Svoji příslušnost k nějaké církvi, případně náboženské společnosti zde deklarovalo celkem 13,5 % obyvatel kraje, oproti celostátnímu průměru 13,9 %. Nejvíce se jich přihlásilo k římskokatolické církvi (10,7 %) a s méně než jedním procentem se umístila na druhém místě Církev československá husitská (0,3 %) a Českobratrská církev evangelická (0,2 %).⁶³

4.2.2.2 Malé strany v Jihočeském kraji

Tabulka č. 16: Přehled úspěšných menších uskupení v Jihočeském kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	22,52 %	Koalice
	SNK	10,59 %	Regionální
2004	KDU-ČSL	9,57 %	Parlamentní
	SNK	5,04 %	Regionální
2008	KDU-ČSL	6,95 %	Parlamentní
2012	Jihočeši 2012	14,57 %	Regionální
	KDU-ČSL	6,43 %	Regionální s parlamentními ambicemi
	TOP 09	5,00 %	Parlamentní

Zdroj: volby.cz

Jihočeský kraj je z hlediska malých stran specifický tím, že v jako jediném z „čistě“ českých krajů, zde KDU-ČSL kandidovala s výjimkou dob Čtyřkoalice v krajských volbách vždy samostatně a vždy dokázala překročit pětiprocentní hranici, což je bezpochyby dáno celkovým charakterem kraje, který vykazuje ve srovnání s ostatními českými regiony

⁶¹ www.scitani.cz, (13.2.13)

⁶² Charakteristika (Jihočeského) kraje, http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje,(13.2.13)

⁶³ www.scitani.cz (13.2.13)

(nepočítáme-li nejuvýchodnější část Čech) relativně vysokou religiozitu. Navíc se jedná spíše o kraj s agrárním charakterem, který rozhodně nepatří mezi průmyslová centra. Výše zmíněná charakteristika je typická pro oblasti, kde bývají křesťanští demokraté tradičně nadprůměrně úspěšní.

KDU-ČSL ale zdaleka nebyla jedinou stranou, která dosáhla na mandáty v krajském zastupitelstvu a o dalších menších politických subjektech s relevantní podporou, bude řeč v následujících řádcích.

První krajské volby zde skončily úspěchem Čtyřkoalice, která se zde umístila druhá za vítěznou ODS. Překvapivě úspěšné bylo také Sdružení nezávislých kandidátů (SNK), které získalo přes deset procent hlasů.⁶⁴ SNK sdružovalo v převážné většině nestraničné komunální politiky a většina míst obsazena starosty, tedy osobnostmi voličům známým z komunální politiky.⁶⁵ Výsledky SNK v obcích, kde kandidoval starosta dané obce, který byl na jeho kandidátce, byly významně vyšší než v ostatních obcích, jak je patrné i z výsledků v níže uvedené tabulce a můžeme tedy říci, že „starostovský efekt“ výrazně napomohl vyššímu zisku tohoto uskupení.

Tabulka č. 17: Srovnání volební podpory SNK v roce 2000

SNK 2000	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	6018	17,95%
Ostatní obce	11493	6,96%
Celkem	17511	10,59%

Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Druhé krajské volby dopadly pro malé strany mnohem hůře než ty první, zatímco v těch prvních získaly téměř třetinu hlasů, tentokrát to nebyla ani polovina z tohoto podílu. Do zastupitelstva se dostala nyní samostatně kandidující KDU-ČSL s 9,50 % a tentokrát velmi těsně také SNK. Za zmínku zde stojí, že zatímco v předchozích volbách tvořili starostové více než dvě třetiny kandidátů, v roce 2004 jich bylo pouze 25, tedy ani ne polovina z celkových šedesáti. Navíc ani jeden ze zvolených kandidátů SNK nezastával v té době funkci starosty.⁶⁶

Podobně jako ve většině ostatních regionů nasbírala většinu nelevicových hlasů ODS. Na druhé straně je ale potřeba dodat, že hlasy ze „starostovských“ obcí pomohly

⁶⁴ <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=2>, (20.2. 13)

⁶⁵ Zhruba dvě třetiny kandidátky (41 z 60 kandidátů) byli starostové 15 měst a 26 obcí. Viz kandidátní listina SNK: <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=2&xstrana=6&xv=1&xt=2> (20.2. 13)

⁶⁶ Viz kandidátní listina SNK: <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=2&xstrana=41&xv=1&xt=2>, (13.3.13)

udržet SNK v zastupitelstvu, protože podíl hlasů v obcích s kandidujícím starostou byl i tehdy významně vyšší než byl její celkový výsledek.

Tabulka č. 18: Srovnání volební podpory SNK v roce 2004

SNK 2004	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	1402	13,91%
Ostatní obce	6123	4,40%
Celkem	7525	5,04%

Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

V roce 2008 uspěla z malých stran pouze KDU-ČSL a o několik setin procenta unikly mandáty SNK-ED 4,92 % (následnické uskupení dvakrát úspěšných SNK). Tyto volby byly obecně úspěchem levice, a protože volby můžeme považovat za hru s nulovým součtem, posílení levice logicky implikovalo sestup prakticky všech nelevicových stran, a to včetně menších.

V posledních volbách malé strany se svým více než čtvrtinovým podílem hlasů získaly na významu. Vedle KDU-ČSL, která zde byla dosud zastoupena vždy a parlamentní TOP 09, která ale uspěla s rovnými pěti procenty pouze těsně, si samostatnou pozornost zaslouží regionální politické hnutí *Jihočeši 2012*. Získalo 14,59 %, což je zdaleka nejvíce ze všech úspěšných malých stran a celkově se v kraji umístila na třetím místě.⁶⁷ Samo sebe považuje za „regionální uskupení ve středu politického spektra.“⁶⁸ a tvoří jej lidé z komunální politiky nespokojení s předchozí velkou koalicí ČSSD a ODS a připojil se k němu i mj. i poslanec Michal Doktor zvolený za ODS. Právě vymezení se vůči největším stranám rezonovalo mezi obyvateli a patrně stálo za úspěchem tohoto hnutí.

4.2.2.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 19: Podíl hlasů pro malé strany v Jihočeském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	18,12	2000	33,12
2002	12,25	2004	14,62
2006	13,86	2008	6,96
2010	27,64	2012	26,01
Průměr	17,97		20,18

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Jak ukazují výsledky malých stran v Jihočeském kraji, můžeme první hypotézu považovat za potvrzenou. Zatímco v parlamentních volbách dosahovala celková podpora malých stran v průměru necelých 18 %, v krajských to bylo o více než dvě procenta více.

⁶⁷ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=2>, (20.2.13)

⁶⁸ *Představení hnutí* (Oficiální stránky hnutí Jihočeši 2012), <http://www.jihoces2012.cz/o-nas/co-chceme.html>, (20.2.13)

Z malých stran byla ve volbách do krajů dlouhodobě úspěšná pouze KDU-ČSL, nicméně v prvních dvou krajských volbách tvořilo součást stranického systému Jihočeského kraje také SNK. Za zajímavý fenomén můžeme považovat také úspěch regionálního hnutí Jihočeši 2012. Hnutí SNK a Jihočeši 2012 mají jeden společný jmenovatel, jedná se o nestraničské uskupení, které se voličům nabízí jako alternativa vůči zavedeným politickým stranám a svoji sílu nezakládají na programu či svém ideovém zaměření, ale spíše na osobnostech známých z komunální politiky.

Tabulka č. 20: Podíl propadlých hlasů v Jihočeském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	10,64	2000	8,16
2002	13,17	2004	9,43
2006	5,35	2008	13,65
2010	17,74	2012	14,05
Průměr	11,73		11,32

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Jak vyplývá z druhé tabulky, tak druhou hypotézu o vyšším průměrném počtu hlasů neúspěšným stranám můžeme považovat za nepotvrzenou. Hodnoty jsou ale téměř stejné hodnoty a rozdíl tedy není významný.

4.2.3 Plzeňský kraj

4.2.3.1 Charakteristika kraje

Plzeňský kraj se nachází na jihozápadě České republiky a sousedí s Karlovarským, Jihočeským a Středočeským krajem. Západní část jeho hranice tvoří státní hranice s Německem. Rozkládá se na ploše o celkové velikosti 7561 km² a svojí rozlohou je třetím největším regionem. V počtu obyvatel mu ale náleží až deváté místo, a je tak druhým nejméně osídleným krajem.⁶⁹

Díky své poloze je region atraktivní pro investory a na jeho ekonomický rozvoj má blahodárný vliv i přeshraniční spolupráce. Vlivem toho má Plzeňský kraj podle údajů z konce roku 2010 třetí nejnižší nezaměstnanost v republice. Existují však významné rozdíly mezi jednotlivými okresy. Zatímco v okrese Tachov dosahovala 12,53 %, v samotné Plzni byla přibližně o polovinu menší (6,44 %).⁷⁰

⁶⁹ Charakteristika Plzeňského kraje, http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/charakteristika_plzenskeho_kraje, (14.2.13)

⁷⁰ Tamtéž.

Religiozita je v Plzeňském kraji výrazně nižší, než je průměr na celostátní úrovni. Celkově se zde členy nějaké církve či náboženské společnosti cítí být 9,2 % obyvatel. Nejvíce lidí (6,7 %) se přihlásilo k římskokatolické církvi a 0,3 % k ČCE a 0,2 % k CČSH.⁷¹

4.2.3.2 Malé strany v Plzeňském kraji

Tabulka č. 21: Přehled úspěšných menších uskupení v Plzeňském kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	16,69 %	Koalice
	Nezávislí	10,49 %	Regionální s parlamentními ambicemi
2004	KDU-ČSL	7,23 %	Parlamentní
	SNK	5,19 %	Regionální
2008	Koalice pro Plzeňský kraj	7,21 %	Koalice
2012	TOP 09	5,50 %	Parlamentní

Zdroj: volby.cz

V roce 2000 nezasáhla do výsledku jen ve všech krajích úspěšná Čtyřkoalice, ale také další z „antistranických“ uskupení, a sice Nezávislí, kteří zde dosáhli dvouciferného výsledku 10,49 %.⁷² Podobně jako tomu bylo v případě SNK v předchozím Jihočeském kraji, sázeli Nezávislí převážně na osobnosti známé z komunální politiky. Především se jednalo o starosty menších měst a obcí, kteří tvořili necelou polovinu složení kandidátky.⁷³ Výsledky v obcích, odkud pocházeli tito starostové, dosahovaly i v tomto případě mnohem vyššího podílu pro SNK, než tomu bylo jinde a přinejmenším zčásti je možné jim přičíst podíl na úspěchu Nezávislých.

Tabulka č. 22: Srovnání volebních výsledků Nezávislých v roce 2000

Nezávislí 2000	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	3783	22,10 %
Ostatní obce	12262	9,03 %
Celkem	16045	10,49 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků ze serveru volby.cz

Čtyři roky na to ale celkový zisk malých stran se snížil z 27 % na 12.⁷⁴ Kromě KDU-ČSL se zde opět dařilo „nestraničkému“ subjektu. Nezávislé vystřídalo v krajském zastupitelstvu SNK, na mandáty dosáhli jen s velkými obtížemi, protože uzavírací klauzuli se jim podařilo překonat pouze o necelé dvě desetiny procenta. Podpora SNK byla podmíněná podobným způsobem jako v případě Nezávislých v předchozích volbách.

⁷¹ www.scitani.cz, (14.2.13)

⁷² <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=3>, (20.2.13) (20.2.13)

⁷³ Konkrétně 23 kandidátů z celkových 48 bylo v té době starosty. Viz také složení kandidátky uskupení: <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=3&xstrana=4&xv=1&xt=2>

⁷⁴ Viz tabulka s podíly hlasů pro malé strany umístěná dále.

Tentokrát to bylo právě SNK, schopné umístit na kandidátku politiky působící v čele lokálních samospráv schopné zaujmout voliče. Největší úspěchy zaznamenaly právě tam, kde byl kandidátem místní starosta, jak je také patrné z výsledků uvedených v tabulce níže. Celkově bylo na padesátičlenné kandidátce SNK možné napočítat 28 starostů⁷⁵ a byly to hlasy z „jejich“ obcí, které „vytáhly“ SNK do zastupitelstva.

Tabulka č. 23: Srovnání volebních výsledků SNK v roce 2004

SNK 2004	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	1988	16,73 %
Ostatní obce	5213	4,12 %
Celkem	7201	5,19 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků ze serveru volby.cz

Jedinou úspěšnou malou stranou se v roce 2008 stala Koalice pro Plzeňský kraj, složená z kandidátů KDU-ČSL a SNK-ED. Koalice ale nevznikla kvůli snaze navazovat na Čtyřkoalici, ale spíše důsledkem dlouhodobého poklesu podpory, s nímž se KDU-ČSL potýkala v českých krajích. Jednalo se tedy o jakousi z nouze ctnost, strana se mohla prezentovat jako ta, která je ochotná dohodnout se, nicméně hlavní důvod takový, že její podpora oscilovala kolem pěti procent.

Při krajských volbách v roce 2012 uspěla pouze straně TOP 09, a podobně jako tomu bylo u řady předešlých stran, dělily jí od neúspěchu pouhé desetiny procenta. Celkem jí odevzdalo svůj hlas 5,50 %. Ze všech uskupení, jejichž hlasy nakonec propadly, byla pěti procentům s 4,69 % nejbližší Koalice pro Plzeňský kraj složená z KDU-ČSL, Strany soukromníků ČR a hnutí Neustraníci. Stalo se tak poprvé, že KDU-ČSL nebyla zastoupena v krajském zastupitelstvu.

4.2.3.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 24: Podíl hlasů pro malé strany v Plzeňském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	16,48	2000	27,19
2002	11,76	2004	12,43
2006	11,56	2008	7,21
2010	26,75	2012	5,50
Průměr	16,64		13,08

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Výsledky uvedené v tabulce ukazují, že první hypotéza se v případě Plzeňského kraje nepotvrdila a jak je dále patrné, mají celkové výsledky malých stran v regionálních volbách dokonce silně sestupnou tendenci.

⁷⁵ Viz kandidátní listina SNK:

<http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=3&xstrana=41&xv=1&xt=2>
(13.3.13)

S výjimkou KDU-ČSL se zde neobjevila strana která by samostatně či v koalici byla schopná uspět alespoň ve dvou volbách. Jednorázově usedli v krajském zastupitelstvu ještě dvě „antistranická hnutí“ Nezávislí a SNK a zatím posledním úspěšným menším uskupením se stala TOP 09.

Tabulka č. 25: Podíl propadlých hlasů v Plzeňském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	11,87%	2000	12,67
2002	12,77%	2004	11,44
2006	6,24%	2008	12,11
2010	17,58%	2012	22,18
Průměr	12,12%		14,60

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na volby.cz

Naproti tomu druhou hypotézu můžeme v případě Plzeňského kraje považovat za potvrzenou. Jak je patrné z tabulky, tak protože počet propadlých hlasů je v průměru vyšší v krajských než parlamentních volbách.

4.2.4 Karlovarský kraj

4.2.4.1 Charakteristika kraje

Karlovarský kraj se rozprostírá v oblasti v západní části Čech a hraničí s Plzeňským, Středočeským a Ústeckým krajem. Západní část lemuje hranice s Německem. Se svojí rozlohou 3315 km² je druhý nejmenší ze všech⁷⁶ (nepočítáme-li území hl. města Prahy) a s 295 595 obyvateli nejméně lidnatým krajem v celé ČR.⁷⁷

Hospodářství je soustředěno především na oblast turistického ruchu, protože nejen samotné krajské město je známé jako centrum lázeňství. V okrese Sokolov hrají naopak nejdůležitější roli průmyslová odvětví jako těžba hnědého uhlí, strojírenství a chemický průmysl. V kraji mají své místo i tradiční obory jako výroba hudebních nástrojů (Kraslice) či výroba porcelánu (Karlovy Vary), které se však potýkají spíše s úpadkem, jedna z příčin její výše.

Kraj se dlouhodobě potýká s nezaměstnaností dlouhodobě převyšující republikový průměr, nejvyšší v okresech Sokolov a Karlovy Vary. Žadatelů o práci bylo v tomto regionu podle údajů ČSÚ z konce roku 2012 10,84 % a kraj s čtvrtou nejvyšší nezaměstnaností po Ústeckém, Moravskoslezském a Olomouckém kraji.⁷⁸

Počet věřících patří v Karlovarském kraji podobně jako další oblasti rozkládající se na území bývalých Sudet k nejnižším v celé České republice. Pouze 6,9 % se přihlásilo

⁷⁶ Charakteristika Karlovarského kraje, http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/charakteristika_karlovarskeho_kraje, (11.4.13)

⁷⁷ www.scitani.cz, (9.3.13)

⁷⁸ Míra nezaměstnanosti podle MPSV k 31.12.2012, http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012, (20.2.13)

k nějaké církvi nebo náboženské společnosti. Nejvíce lidí (3,8 %) uvedlo v kolonce náboženská příslušnost k římskokatolické církvi a s velkým odstupem následovaly ČCE a CČSH.⁷⁹

4.2.4.2 Malé strany v Karlovarském kraji

Tabulka č. 26: Přehled úspěšných menších uskupení v Karlovarském kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	19,10 %	Koalice
2004	Evropští demokraté	6,15 %	Regionální s parlamentními ambicemi
	Koalice pro KK	5,12 %	Koalice
2008	Alternativa pro kraj	9,94 %	Regionální s parlamentními ambicemi
	Doktoři za uzdravení společnosti	9,56 %	Regionální
	Koalice pro Karlovarský kraj	5,93 %	Koalice
2012	HNHRM	9,09 %	Regionální
	TOP 09	7,38 %	Parlamentní
	Alternativa	6,90 %	Regionální s parlamentními ambicemi

Zdroj: volby.cz

V prvních regionálních volbách uspěla z menších uskupení v kraji pouze Čtyřkoalice, jejíž výsledek 19,10 % v tomto regionu představoval spíše nižší podíl, a obecně nižší podpora byla patrně způsobena slabou podporou KDU-ČSL v tomto regionu, související s nízkou religiozitou, o níž byla řeč v části věnované charakteristice kraje. Výsledky zde celkově ale nevykazovaly žádnou zvláštnost ve srovnání s ostatními kraji. Naproti tomu následující volby, konané v roce 2004 přinesly navzdory poklesu podílu menších uskupení několik zajímavých momentů.

Nejúspěšnějším menším uskupením se stali Evropští demokraté (ED) a Karlovarský kraj byl jediným, kde uspěli samostatně. Svoji roli zde nepochybně sehrála kandidatura dlouholetého starosty obce Boží Dar Jana Horníka, který stál v čele kandidátky a získal 19 % preferenčních hlasů.⁸⁰

S celkovými 5,12 % hlasů těsně uspěla Koalice pro Karlovarský kraj tvořená KDU-ČSL a Stranou zelených. Karlovarský region byl jedním ze tří, kde KDU-ČSL nekandidovala samostatně a v tomto případě byl jednoznačným důvod pro vstup do koalice nízká podpora

⁷⁹ www.scitani.cz, 9.3.13)

⁸⁰ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=4&xstrana=39&xv=1&xt=2>, (21.2. 13)

KDU-ČSL. Samotné složení koalice bylo neobvyklé pro KDU-ČSL, protože na krajské úrovni spolupracovala pouze s US-DEU a v rámci Čtyřkoalice ještě s ODA. Představovala první a nadlouho poslední úspěšnou krajskou koalici ve stejném složení.⁸¹

Krajské volby v roce 2008 byly pro menší politické subjekty spíše neúspěšné, nicméně zde uspěla hned tři taková uskupení: Alternativa pro kraj, Doktoři za uzdravení společnosti a Koalice pro Karlovarský kraj. Co je nejdůležitější zmínit je fakt, že jejich celkový zisk tvořil čtvrtinu všech platných hlasů.

Koalice pro Karlovarský kraj změnila své složení a tentokrát se spojila s Hnutím nezávislých za harmonický rozvoj měst a obcí, a zaznamenala o něco lepší výsledek (5,93 %) než tomu bylo čtyři roky nazpět. Velkou měrou se o úspěch patrně zasloužil starosta města Chodov Josef Hora, který obdržel 19 % preferenčních hlasů a přitáhl tak Koalici voliče klíčové pro to, aby vůbec uspěla.⁸²

Druhým z trojice úspěšných uskupení se stalo hnutí nazvané *Doktoři za uzdravení společnosti*. Jak je patrné i ze samotného názvu, tak kandidátka složená převážně z lékařů. Působnost je omezená na několik krajů a její program stojí na ryze regionálních tématech a vymezování se vůči stavu současné politické scény.

Poslední ze stran, které by zde měly být zmíněny, je Alternativa pro kraj. Jedná se o politickou stranu, na jejíž kandidátce figurovali zde převážně nezávislí kandidáti. V čele kandidátky stanul Jan Horník, zvolený v předchozích volbách za ED. Svůj preferenční hlas odevzdala Janu Horníkovi téměř čtvrtina voličů Alternativy⁸³ a svoji kandidaturou patrně výrazně pomohl straně k jejímu úspěchu.

Strana uvádí ve své webové prezentaci, tak má ambice ovlivňovat dění celostátně, nicméně její skutečné působení je prozatím omezeno na několik regionů. Sebe samu považuje za proevropskou, pravicovou a liberální.⁸⁴ V roce 2008 nejspíše oslovila převážně zklamané pravicové voliče.

Zde se dostáváme k zatím posledním krajským volbám. Alternativa byla úspěšná i o čtyři roky později, ale její celkový zisk byl už jen 6,70 % oproti předchozím téměř deseti procentům.⁸⁵ Z menších stran se do krajského zastupitelstva dostala ještě parlamentní TOP 09 a také HNHRM, které se tentokrát rozhodlo pro samostatnou kandidaturu.

⁸¹ Stejná koalice, které se podařilo uspět, vznikla až v roce 2012 v Olomouckém kraji.

⁸² Viz kandidátní listina Koalice pro Karlovarský kraj:

<http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=4&xstrana=55&xv=1&xt=2> (21.2.13)

⁸³ <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=4&xstrana=49&xv=1&xt=2>, (21.2.13)

⁸⁴ *Kdo jsme? Alternativní vizitka*, <http://alternativaprovolby.cz/kdo-jsme/>, (21.2.13)

⁸⁵ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=4>, (9.3.13)

Tabulka č. 27: Srovnání výsledků HNHRM v roce 2012

HNHRM 2012	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	3210	30,03 %
Ostatní obce	3348	5,44 %
Celkem	6558	9,09 %

Zdroj: Výpočet autora na základě dat uvedených na serveru volby.cz

HNHRM je jedno z dalších regionálně působících hnutí sdružující jak název napovídá nezávislé kandidáty. Za svůj úspěch může podobně jako ostatní už zmíněná „antistranická“ uskupení lidem známým z komunální politiky, převážně starostové menších měst a obcí, kteří figurovali na její kandidátní listině.⁸⁶ Kromě toho pocházela téměř polovina hlasů pro HNHRM z měst a obcí, kde kandidoval starosta, který figuroval na kandidátce tohoto hnutí, jak je patrné z tabulky uvedené výše.

Ze samotných výsledků samozřejmě nelze vyvozovat kauzální souvislost, protože nikdy nemůžeme vyloučit vliv dalších možných faktorů, které mohly mít na výsledek vliv. Tendence však byla v tomto případě jednoznačná. Obce, v nichž kandidoval místní starosta, zaznamenaly trojnásobek průměrné podpory hnutí a devítinásobek průměrného podílu hlasů ve zbytku kraje. Můžeme tedy konstatovat, že zde starostovský efekt sehrál významnou roli a stal se klíčovým pro úspěch HNHRM ve volbách.

4.2.4.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 28: Podíl hlasů pro malé strany v Karlovarském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	12,53	2000	19,10
2002	8,85	2004	11,27
2006	10,16	2008	25,45
2010	28,04	2012	23,18
Průměr	14,90		19,75

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

První hypotéza se potvrdila, a to dokonce s významným rozdílem pěti procent. Karlovarský kraj lze považovat za jeden z těch se silnou podporou malých stran. Když pomineme Čtyřkoalici, tak minimálně ve dvou volbách uspěly následující strany, koalice či hnutí:

KDU-ČSL dokázala vytvářením Koalic pro Karlovarský kraj zúročit svůj potenciál uzavírat koalice s dalšími menšími subjekty, takže dvakrát zasedla v krajském zastupitelstvu kraje, kde jsou její pozice jinak celkově velmi slabé.

⁸⁶ Z 50 kandidátů jich zastávalo starostovskou funkci 21. Viz kandidátní listina HNHRM: <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=4&xstrana=63&xv=1&xt=2> (21.2.13)

Alternativa (pro kraj) představuje v rámci krajských voleb poměrně ojedinělý případ regionálně působící pravicového uskupení schopné oslovit pravicové voliče nespokojené s nejsilnějšími stranami.

Opomenout zde nelze ani HNHRM, které nejprve v rámci koalice s KDU-ČSL a podruhé samostatně. Hnutí představuje jeden z dalších případů lokálně působícího „nestraničského“ subjektu schopného nasazením komunálních politiků prorazit i v o stupeň vyšší krajské úrovni.

Tabulka č. 29: Podíl propadlých hlasů v Karlovarském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	14,15	2000	14,3
2002	15,15	2004	10,82
2006	6,41	2008	7,61
2010	17,89	2012	21,3
Průměr	13,4		13,51

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Na základě výsledků se více propadlých hlasů v krajských volbách než v parlamentních, což by bylo v souladu s tvrzením druhé hypotézy. Rozdíl ale dělá pouze jednu desetinu procenta, takže jej v žádném případě nelze považovat za významný.

4.2.5 Ústecký kraj

4.2.5.1 Charakteristika kraje

Kraj se rozprostírá na celkové 5335 km² a leží na severozápadě České republiky. Sousedí s Karlovarským, Libereckým a Středočeským krajem a severní část jeho hranice je tvořena státní hranicí se Spolkovou republikou Německo.

Ústecký kraj můžeme zařadit spíše mezi lidnatější regiony. Podle sčítání z roku 2011 zde žilo 808 961 obyvatel a v počtu obyvatel se ocitl na páté pozici. Je také regionem se čtvrtou nejvyšší hustotou obyvatel po Praze, Jihomoravském a Moravskoslezském kraji. Nejvíce osídlené jsou spíše industriální oblasti podkrušnohorské hnědouhelné pánve a naopak méně okrajové oblasti kolem Litoměřic a Loun, které mají spíše rurální charakter.⁸⁷

Zde se pozvolna dostáváme k hospodářské stránce regionu a právě (a nejen) zde se sever Čech potýká s velkými problémy. V kraji hrají nejvýznamnější úlohu odvětví jako těžba uhlí, chemický průmysl. Přítomnost těchto odvětví vedla zejména v dobách komunismu k vysokému znečištění, nyní postupně dochází k postupnému zlepšení situace. Na druhé straně však restrukturalizace, útlum výroby v průmyslu i zemědělství mají za následek

⁸⁷ Charakteristika Ústeckého kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-usteckeho-kraje-2245.html>, (21.2.13)

nejvyšší míru nezaměstnanosti v celé ČR, s níž se kraj dlouhodobě potýká a na konci roku dosahovala 14,02 %.⁸⁸

Ústecký kraj je také nejméně religiózním ze všech krajů. Podle výsledků posledního sčítání je zde pouze 5,2 % aktivních věřících, kteří deklarovali příslušnost k nějaké denominaci. 2,8 % uvedlo v kolonce vyznání římskokatolické a na druhém a třetím místě skončily ČCE a CŠSH, které měly obě po dvou desetínách procenta.⁸⁹

4.2.5.2 Malé strany v Ústeckém kraji

Tabulka č. 30: Přehled úspěšných menších uskupení v Ústeckém kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	13,73 %	Koalice
2004	-	-	-
2008	Severočeši.cz	13,20 %	Regionální
2012	Severočeši.cz	12,02 %	Regionální
	Hnutí Pro kraj!	8,15 %	Regionální

Zdroj: volby.cz

Při prvních krajských v roce 2000 se jediným uskupením, které se dostalo do krajského zastupitelstva, stala Čtyřkoalice. Její výsledek hluboko zaostával za celostátním průměrem a s necelými 14 % se zde octli až na čtvrtém místě.⁹⁰ Nízká podpora dána lze vysvětlit obecně slabou podporou KDU-ČSL v tomto regionu, protože její voliči tvořili prakticky všude základ elektorátu Čtyřkoalice.

Další volby představují v rámci nejen Ústeckého kraje, ale vůbec celé ČR jedinečný případ, protože všechny malé strany vyšly naprázdno a žádná menší strana se výší své podpory ani nepřibližovala pěti procentům.

Třetí volby přinesly mandáty v krajském zastupitelstvu regionální hnutí Severočeši.cz. Toto hnutí vzniklo původně jako sdružení Mostečané Mostu, které kandidovalo v komunálních volbách v roce 2006 a v dubnu roku 2008 se rozšířilo na úroveň celého kraje.⁹¹ Hnutí bylo produktem nespokojenosti s politikou stran tehdejší velké koalice (zejména ODS) a neutěšených poměrů v zastupitelstvu ústeckého kraje zahrnující korupční praktiky uvnitř hejtmanství. Severočeši.cz užívali silně populisticky zabarvenou rétoriku – v úvodu svého tehdejšího webu měli animaci zobrazující hnutí jako koště, které „vymetlo“ korupci a další nekalé praktiky (znázorněné jako odpadky) z kraje.

Boj s korupcí a vládou velkých stran se stal tématem v Ústeckém kraji i o čtyři roky později. Tehdy uspělo kromě Severočešů také Hnutí Pro Kraj! I ono upozorňovalo na

⁸⁸ Míra nezaměstnanosti podle MPSV,

http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012, (21.2.13)

⁸⁹ www.scitani.cz, (21.2.13)

⁹⁰ <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=5>, (21.2.13)

⁹¹ Historie politického hnutí: <http://severoces.cz/scz/historie>, (21.2.13)

korupční praktiky, nicméně cílilo spíše na liberální voliče a podporovaly ho některé menší strany a hnutí jako KDU-ČSL, Strana zelených, HNHRM a bílinské místní sdružení B10.⁹²

Za zmínku zde stojí, že extremistická Dělnická strana sociální spravedlnosti zde získala 4,77 %⁹³ a místa v zastupitelstvu jí tak unikla velmi těsně. Ústecký kraj patří z mnoha důvodů k problémovým lokalitám, protože se potýká s problémy jako znečištění, nezaměstnanost, prorůstání organizovaného zločinu do politické sféry, vysoká kriminalita či nebezpečné soužití s romskou menšinou. Všechny zmíněné faktory silně nahrávají stranám s populistickým a extremistickým zaměřením.

Zastávím se ještě u hnutí Severočeši.cz, protože jeho úspěch představuje v dosavadní historii regionálních voleb ojedinělý případ hnutí s otevřeně populistickou rétorikou, kterému se podařilo uspět. Zaslouží si proto větší pozornost při zkoumání faktorů, které mohly mít dopad na jeho podporu a věnována mu bude samostatná „mikrostudie.“

4.2.5.2.1 Mikrostudie volební podpory hnutí Severočeši.cz

V této „mikrostudii“ se pokusím pomocí dvou regresních modelů vytvořených pro obě volby, v nichž hnutí kandidovalo, nalézt vysvětlení jeho podpory. Vybrány byly celkem čtyři proměnné, a první tři mají indikovat sociální problémy, které mají být dle našeho předpokladu „živnou půdou“ pro podporu tohoto hnutí:

Prvním byla kriminalita⁹⁴ měřená v průběhu prvních devíti měsíců před volbami, resp. prvních devíti měsíců v roce konání obou voleb. Za limitující zde můžeme považovat fakt, že zřetel je brán pouze na počet nahlášených porušení zákona, takže nemusí udávat její skutečnou výši. Druhou proměnnou je zde míra nezaměstnanosti, představující další z problémů, s nímž se tento region dlouhodobě potýká. Třetí proměnná má odkazovat na úroveň odcizenosti voličů a jako nejvhodnější byla zvolena výše volební účasti. Jako čtvrtá byla vybrána „dummy variable“ okres Most, kde hnutí vzniklo a kde předpokládáme, že mělo nejlépe vytvořené zázemí, což se mělo projevit i na vyšším výsledku. Z obou regresních modelů vyplývá, že zdaleka nejvýznamnějším faktorem, u něhož se našla souvislost s podporou Severočechů je „dummy“ proměnná Most:

Tabulka č. 31: Regresní model podpory hnutí Severočeši.cz v roce 2008^a

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Signifikance	
	B	Standardní chyba	Beta			
1	(Constant)	18,770	11,382		1,649	,241
	Kriminalita 2008	,011	,009	,139	1,200	,353

⁹² O nás, <http://pro-kraj.cz/o-nas/>, (21.2.13)

⁹³ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz21?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=5>, (21.2.13)

⁹⁴ Míra kriminality je měřená indexem kriminality podle serveru mapakriminality.cz, který je také v tomto případě zdrojem potřebných dat.

Nezaměstnanost 2008	-,784	,569	-,290	-1,377	,302
Volební účast 2008	-,074	,196	-,048	-,378	,742
Most	12,902	2,364	1,188	5,457	,032

a. závislá proměnná: Podíl hlasů pro hnutí Severočesí.cz v roce 2008

R **R Square**

,990^a ,979

a. Zahrnuté proměnné: (Constant), Kriminalita 2008, Nezaměstnanost 2008, Volební účast 2008, Most

Samotné výsledky regresní analýzy mohou vyznívat velmi překvapivě, vezmeme-li v úvahu, že rétorika hnutí byla silně populistická a intuitivně se proto dalo předpokládat, že největší dopady měla mít v oblastech nejvíce postižených negativními společenskými jevy. Nic takového se však nestalo, přesto měl výsledek mimořádně vysokou vysvětlující hodnotu a na téměř 98 % můžeme tvrdit následující: Vliv proměnných, které jsou ukazateli společenských problémů na volební výsledek Severočechů, je spíše nepatrný či dokonce záporný. Ve srovnání s předchozími měla „dummy“ proměnná přítomnost v okrese Most byla, která zvyšovat zisk o téměř 13 %! Lze tedy konstatovat, že podpora hnutí byla z velké části podmíněna regionálním zázemím Severočechů.

Tabulka č. 31: Regresní model podpory hnutí Severočesí.cz v roce 2012^a

Model	Nestandardizované koeficienty		Standardizované koeficienty	t	Signifikance	
	B	Standardní chyba	Beta			
1	(Constant)	39,252	39,522		,993	,425
	Kriminalita 2012	23,434	3,868	1,002	6,059	,026
	Nezaměstnanost 2012	,126	,055	,402	2,286	,150
	Volební účast 2012	-2,328	1,518	-,398	-1,534	,265
	Most	-,876	,848	-,206	-1,033	,410

a. závislá proměnná: Podíl hlasů pro hnutí Severočesí.cz v roce 2012

R **R Square**

,984^a ,968

a. Zahrnuté proměnné: (Constant), Kriminalita 2012, Nezaměstnanost 2012, Volební účast 2012, Most

Ve volbách 2012 vyšel výsledek ještě jednoznačněji a samotný pohled na výsledky je více než výmluvný: Zatímco v okrese Most zvítězili se ziskem 30,87 %, v Děčíně jim

odevzdalo svůj hlas pouze 4,64 % voličů.⁹⁵ Za zmínku také stojí, že zatímco čtyři roky nazpět bylo 11 kandidátů pocházejících z mosteckého okresu, o čtyři roky jich bylo 20, tedy celá třetina kandidátky.

Regresní model vykazuje stejně jako v předešlém případě vysokou vysvětlující hodnotu. Na 97 % můžeme tvrdit, že ve druhých volbách, kde Severočeši kandidovali, zvyšovala přítomnost v okrese Most výsledek dokonce o více než 23 %.

I zde měly ostatní proměnné na výsledek zanedbatelnou roli. Podle modelu se s každým procentem nezaměstnanosti podpora hnutí dokonce o 2,3 % snižovala. Z negativních společenských jevů můžeme určitou roli lze přisoudit odcizení voličů, kdy každé jedno procento volební účasti navíc snižovalo podíl Severočešů o 0,87 % a naopak.

4.2.5.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 32: Podíl hlasů pro malé strany

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	10,54	2000	13,74
2002	7,82	2004	0,00
2006	8,27	2008	13,21
2010	24,91	2012	20,18
Průměr	12,89		11,78

Zdroj: Výpočet autora

Jak je patrné z výsledků, tak první hypotéza se zde nepotvrdila. Malé strany se zde nikdy příliš neprosadily. Jediným subjektem, schopným více než jednou proniknout do krajského zastupitelstva je zatím populistické regionální hnutí Severočeši.cz, stavějící se na vymezování se vůči krajské politice velkých stran. Specifikem Ústeckého kraje je tedy podpora populisticky orientovaného uskupení, což můžeme považovat za důsledek nevyřešených ekonomických, společenských a politických problémů, s nimiž se region potýká.

Tabulka č. 33: Podíl propadlých hlasů

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	14,84	2000	14,03
2002	13,69	2004	19,82
2006	5,42	2008	15,04
2010	19,12	2012	28,73
Průměr	13,27		19,41

Zdroj: Výpočet autora

Druhá hypotéza se naopak potvrdila, a to s významným rozdílem více než šesti procent. Můžeme proto konstatovat, že vysoký podíl propadlých hlasů zde ve své podstatě kontrastuje s relativně nízkým u hlasů úspěšných malých stran.

⁹⁵ www.volby.cz, (9.4.13)

4.2.6 Liberecký kraj

4.2.6.1 Charakteristika kraje

Liberecký kraj se rozprostírá na severu České republiky a se svými 3163 km² je nejmenší ze všech regionů, nepočítáme-li území hlavního města Prahy.⁹⁶ Zajímavý je tím, že je složený ze tří okresů bývalého Severočeského kraje (Česká Lípa, Liberec, Jablonec n. Nisou) a jednoho východočeského (Semily). Sousedí s Ústeckým, Středočeským a Královéhradeckým krajem a jeho severní část je lemována státní hranicí s Polskem a Německem.

Z hlediska počtu obyvatel mu náleží předposlední místo před krajem Karlovarským. Podle posledním sčítání zde žilo celkem 432 439 lidí.⁹⁷ Nejvíce obyvatel žije v okresech Liberec a Jablonec nad Nisou a naopak méně osídlen je okres Semily, který má více venkovský charakter.⁹⁸

V hospodářství regionu hraje klíčovou roli průmysl – významná je výroba automobilů, pryžových a plastových výrobků. Kdysi dominantní postavení zde v průběhu dvaceti let ztratila tradiční odvětví jako textilní, bižuterie a sklářství. Zejména v horských oblastech má význam také turistický ruch.⁹⁹

Míra nezaměstnanosti je v Libereckém kraji dlouhodobě spíše vyšší. Na konci roku 2012 bylo bez práce 10,26 % lidí ve srovnání s 9,36 % v celé ČR a patří mu nelichotivé čtvrté místo v podílu nezaměstnaných.¹⁰⁰

Liberecký kraj patří k těm s nižším počtem věřících, příslušnost k některé z církví či náboženských společností zde uvedlo 7,2 %, a zaujímal tak třetí nejnižší podíl ze všech krajů. Nejvíce lidí se přihlásilo k římskokatolické církvi (3,9 %) a za ní následovaly CČSH (0,6 %) a ČCE (0,3 %).¹⁰¹

4.2.6.2 Malé strany v Libereckém kraji

Tabulka č. 34: Přehled úslěšných menších uskupení v Libereckém kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	14,79 %	Koalice
	Strana pro otevřenou společnost (SOS)	9,23 %	Regionální s celostátními ambicemi
	Nezávislí	6,26 %	Regionální s celostátními ambicemi

⁹⁶ Charakteristika (Libereckého) kraje, http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (22.2.13)

⁹⁷ www.scitani.cz, (22.2.13)

⁹⁸ Charakteristika kraje, http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (22.2.13)

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ www.scitani.cz, (22.2.13)

2004	SOS	12,62 %	Regionální s celostátními ambicemi
2008	Starostové pro Liberecký kraj (SLK)	13,78 %	Regionální
	SOS	6,12 %	Regionální s celostátními ambicemi
2012	SLK	22,21 %	Regionální
	Změna pro Liberecký kraj	16,85 %	Koalice

Zdroj: volby.cz

Liberecký stran můžeme považovat za „Mekku“ malých stran a významně ovlivňovaly podobu regionálního stranického systému. Už v prvních regionálních volbách obdrželi téměř třetinu hlasů a prosadila se hned tři menší uskupení: Čtyřkoalice, Strana pro otevřenou společnost (SOS) a Nezávislí.

Podpora Čtyřkoalice zde nebyla příliš velká a zdaleka nedosahovala celostátního průměru. Se 14 % se umístila až třetí, což bylo podobně jako u minulých dvou krajů dáno malou „přirozenou voličskou základnou KDU-ČSL,“ což je dáno obecně nízkou religiozitou kraje. Strana pro otevřenou společnost uspěla s celkovými 9 % a představuje kapitolu samu pro sebe, strana zde byla třikrát po sobě regionálně úspěšná.

SOS považuje sebe samu za liberální stranu, která v sobě zahrnuje i prvky enviromentalismu. Svým zaměřením se tedy zčásti kryje se Stranou zelených. Ideově je tedy schopná zahrnout i celostátní témata, nicméně její působnost je soustředěna převážně na oblast Libereckého kraje, jak také uvádí na svých webových stránkách.¹⁰²

Posledním z uskupení, kterým se podařilo dostat do krajského zastupitelstva, se stali se ziskem 6,26 %¹⁰³ Nezávislí, jejichž síla spočívala v regionálně známých osobnostech. O čtyři roky později uspěla pouze zmíněná SOS, která dosáhla svého historického maxima – 12,62 %¹⁰⁴ Ostatní uskupení nepřekročila pětiprocentní hranici a nejbližší jejímu překročení byly SNK a KDU-ČSL.

Mnohem zajímavější výsledky z pohledu malých stran nabídly volby v roce 2008: Uspěly hned dva menší subjekty, které nemají zastoupení v parlamentu: SOS, a hnutí Starostové pro Liberecký kraj (SLK). Strana pro otevřenou společnost si oproti předchozím volbám o polovinu pohoršila. Na druhé straně ale s necelými 14 % ale uspělo regionálně hnutí Starostové pro Liberecký kraj, další z hnutí sdružujících komunální politiky, kteří se

¹⁰² O nás, <http://www.stranaos.com/index.php/o-nas/vizitka>, (22.2.13)

¹⁰³ <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=6>, (22.2. 13)

¹⁰⁴ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=6>, (22.2.13)

odmítají identifikovat s nějakou politickou stranou. Nikoli překvapivě tvořily čtyři pětiny padesátičlenné kandidátky SLK úřadující starostové.¹⁰⁵

SLK se podobně jako tomu obvykle bývá u většiny dalších nestraničských subjektů, snažili oslovit voliče především svými osobnostmi známými z komunální politiky. Ačkoli nelze jednoznačně vyvozovat kauzální souvislost mezi kandidaturou starosty a volebním výsledkem, rozdíl v podpoře v obcích s a bez kandidujícího starosty je natolik významný (viz příslušná tabulka), že můžeme „starostovskému efektu“ a přisoudit největší podíl na úspěchu hnutí.

Tabulka č. 35: Srovnání podpory SLK v roce 2008

SLK 2008	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SLK	7035	35,09%
Ostatní obce	10843	9,89%
Celkem	17878	13,78%

Zdroj: Výpočet autora na základě údajů uvedených na serveru volby.cz

Volby v roce 2012 byly pro Liberecký kraj podobou svého výsledku zcela jedinečnými v celé dosavadní historii krajských voleb, jelikož malé strany obdržely dohromady téměř 40 % hlasů. Opět se jednalo o dvě uskupení: Jednak jim byli podruhé úspěšní Starostové pro Liberecký kraj, kterým posílení na 22,21 %¹⁰⁶ zajistilo celkové první místo v kraji.

Vítězství SLK představuje prozatím ojedinělý případ menšího volebního uskupení schopného nejen překonat pětiprocentní hranici, ale také porazit všechny velké etablované strany. Můžeme zde konstatovat, že SLK se dokázalo vytěžit ze své „nestraničnosti“ a stalo se alternativou vůči politickým stranám a roli můžeme přikládat také obdobným faktorům jako v předešlých volbách. Existoval zde ale jeden významný rozdíl oproti volbám z roku 2008: SLK zaznamenali nárůst podpory v „nestarostovských“ sídlech a mělo proto o něco rovnoměrnější podporu napříč regionem.

Tabulka č. 35: Srovnání podpory SLK v roce 2008

SLK 2012	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	19046	19,11 %
Ostatní obce	9717	32,61 %
Celkem	28763	22,11 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Druhým úspěšným uskupením se stala Změna pro Liberecký kraj (16,85 %), složená z kandidátů hnutí „Změna“ a Strany zelených. Naopak dosud úspěšná SOS v těchto volbách

¹⁰⁵ Viz kandidátní listina SLK:

<http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=3&xstrana=41&xv=1&xt=2>
(13.3.13)

¹⁰⁶ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=6>, (22.2. 13)

s dvěma procenty propadla.¹⁰⁷ Programově ale na ni do značné míry navazovala podobně zaměřená Změna pro Liberecký kraj.

Na výsledek měl nepochybně vliv nespokojenost občanů nejen s vládními, ale i všemi většími stranami s podílem na moci. Ve většině krajů došlo spíše ke zvýšení podpory KSČM (Liberecký kraj nebyl výjimkou) zde se ale projevil úspěchem menších stran, který byl natolik výrazný, že byly schopné společně sestavit krajskou vládu. Volby totiž přinesly ještě jedno prvenství, týkající se složení krajské exekutivy. Vlivem zmíněného výsledku se poprvé v historii krajů stalo, že v krajské radě stanuli pouze zástupci menších uskupení.

4.2.6.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 36: Podíl hlasů pro malé strany v Libereckém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	16,28	2000	30,3
2002	13,25	2004	12,62
2006	13,82	2008	19,91
2010	32,24	2012	39,07
Průměr	18,90		25,48

Zdroj: Výpočet autora

Podíl hlasů odevzdaných malým stranám je dlouhodobě vysoký jak v krajských, tak parlamentních volbách. I z výsledku vyplývá, že první hypotéza se jednoznačně potvrdila. Strany, které zde mají úspěch, jsou zařaditelné do dvou skupin: První z nich sociálně liberální a patří zde SOS, Změna pro Liberecký kraj a druhou tvoří „nestranická“ uskupení, což jsou jednak Starostové pro Liberecký kraj a také Nezávislí.

Tabulka č. 37: Podíl propadlých hlasů v Libereckém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	13,39	2000	15,58
2002	15,11	2004	24,58
2006	6,53	2008	16,89
2010	17,56	2012	20,72
Průměr	13,15		19,44

Zdroj: Výpočet autora

Stejně jednoznačně jako v prvním případě se potvrdila i hypotéza druhá. Při pohledu na obě tabulky je patrný výrazně nižší podíl propadlých hlasů než podíly úspěšných menších uskupení, což je samozřejmě dokladem vysoké úspěšnosti malých stran. V krajských volbách se ale i přes zmíněnou úspěšnost malých stran setkáváme s relativně vysokým podílem, což můžeme považovat za důkaz existence poptávky po dalších menších uskupeních.

¹⁰⁷ Tamtéž.

4.2.7 Královéhradecký kraj

4.2.7.1 Charakteristika kraje

Královéhradecký kraj tvoří největší část bývalého Východočeského kraje a východních Čech jako takových. Sousedí s Libereckým, Středočeským a Pardubickým krajem a severní část jeho hranice je lemována státní hranicí s Polskem. Rozprostírá se na ploše o celkové rozloze 4759 km² a mezi kraji řadí se na deváté místo.¹⁰⁸ Podle posledního sčítání v něm žilo celkem 547 916 obyvatel a jedná se proto o čtvrtý nejméně lidnatý kraj.¹⁰⁹

Oblast východních Čech je charakteristická jako zemědělsko-průmyslový region. Průmysl má větší význam hlavně ve větších městech. Jedná se především o průmysl textilní a výrobu elektrotechnických a optických přístrojů. V oblasti Polabí je soustředěno intenzivní zemědělství. Nezmínit nelze ani významnou roli turistického ruchu, a to zejména v oblasti Krkonoš a Orlických hor.¹¹⁰ Nezaměstnanost dosahuje v Královéhradeckém kraji nižších hodnot, než je celostátní průměr. Na konci roku 2012 zde bylo bez práce 8,61 % obyvatel.¹¹¹

Religiozita je v tomto kraji sice nižší, než je celostátní průměr, nicméně ve srovnání s ostatními „ryze českými“ regiony se jeví jako relativně vysoká. Za členy některé z církví či náboženských společností se označilo 10,3 % obyvatel. Z toho uvedlo jako vyznání 6,8 % římskokatolické, druhá skončila s 0,9 % CČSH a třetí ČCE (0,4 %).¹¹²

4.2.7.2 Malé strany v Královéhradeckém kraji

Tabulka č. 38: Přehled úspěšných menších uskupení v Královéhradeckém kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	26,23 %	Koalice
2004	KDU-ČSL	10,35 %	Parlamentní
	SNK	6,09 %	Regionální
	Volba pro kraj	5,00 %	Koalice
2008	Koalice pro Královéhradecký kraj	7,68 %	Koalice
	SNK-ED	6,02 %	Regionální s parlamentními ambicemi
2012	Koalice pro Královéhradecký kraj	12,07 %	Koalice
	TOP 09	8,25 %	Parlamentní

¹⁰⁸ Charakteristika královéhradeckého kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-kralovehradeckeho-kraje-2056.html>, (22.2.13)

¹⁰⁹ www.scitani.cz, (22.2.13)

¹¹⁰ Charakteristika Královéhradeckého kraje, www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-kralovehradeckeho-kraje-2056.html, (23.2.13)

¹¹¹ Míra nezaměstnanosti podle MPSV k 31.12.2012, http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012, (23.2.13)

¹¹² www.scitani.cz (23.2.13)

	Východočeši	7,69 %	Regionální

Zdroj: volby.cz

V roce 2000 uspěla z malých stran pouze Čtyřkoalice, ale té pouze o několik stovek hlasů uniklo vítězství nad ODS a malé strany tak získaly čtvrtinový podíl. Královéhradecký kraj je jedním ze dvou „čistě českých“ krajů, kde má relativně silnou pozici KDU-ČSL, čímž lze opět vysvětlit zdejší úspěch Čtyřkoalice.

Malé strany byly i přes svoji větší roztržičnost po rozpadu Čtyřkoalice úspěšné i v dalších volbách o konaných čtyři roky později. Jednalo se o tři politické subjekty: KDU-ČSL, Volba pro Kraj (VPK) a SNK.¹¹³

Nejúspěšnější z nich byla KDU-ČSL, která dosáhla dvojciferného zisku 10,79 %. Dalším z menších subjektů schopných překročit pětiprocentní hranici se stalo s celkovými šesti procenty odevzdaných hlasů „antistranické“ SNK, složené především ze starostů menších obcí a komunálních politiků.¹¹⁴ Z porovnání výsledků v obcích, kde se ucházel či neucházel starosta figurující na listině SNK lze konstatovat, že jejich kandidatura zvýšila podporu hnutí v daném městě či obci.

Tabulka č. 39: Srovnání podpory SNK v roce 2004

SNK 2004	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	1663	16,56%
Ostatní obce	6999	5,29%
Celkem	8662	6,09%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Zcela kuriózním způsobem uspěla koalice menších liberálních stran nazvaná Volba pro Kraj, složená z Volby pro město (VPM), ED a SOS, když v celkovém součtu dosáhla přesně pěti procentní podpory a o jediný hlas tak pronikla do krajského zastupitelstva.

Volby v roce 2008 se všeobecně nesly ve znamení oslabení stran od středu napravo. Oslabily i celkově malé strany, které většinou zapadaly do této kategorie, což je patrné i z celkového podílu hlasů pro malé strany. Tentokrát dosáhly na mandáty v krajském zastupitelstvu pouze dvě uskupení, a sice Koalice pro Královéhradecký kraj a SNK-ED. Koalice pro Královéhradecký kraj, jejíž kandidátku tvořili lidé navržené KDU-ČSL a hnutím Neustraníci. Sázka lidovců alespoň obhájit předchozí zisk spojením s menším subjektem zde příliš nevyšla a oslabila na 7,69 %.¹¹⁵

SNK-ED s prakticky obdobným ziskem navázali na úspěch ještě samostatného SNK a i v tomto případě úspěšné díky osobnostem z komunální politiky. Kandidátka SNK-ED stála

¹¹³ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=7>, (23.2.13)

¹¹⁴ Starostové tvořili nezanedbatelnou část kandidátní listiny, bylo jich 19 z celkových 50: Viz kandidátní listina SNK <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=7&xstrana=41&xv=1&xt=2> (13.3.13)

¹¹⁵ <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=7>, (23.2.13)

zejména na starostech či místostarostech menších měst a obcí, kterých bylo na kandidátce celkem 21,¹¹⁶ o čemž svědčí i výsledky srovnání v následující tabulce.

Tabulka č. 40: Srovnání podpory SNK v roce 2004

SNK-ED 2008	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK-ED	2263	17,18%
Ostatní obce	6816	5,98%
Celkem	9079	7,13%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

V roce 2012 byl vliv malých stran vyšší, což můžeme přičítat nespokojenosti se stávajícími stranami na jedné straně i poptávka po jiných uskupeních na straně druhé. Není bez zajímavosti, že součet hlasů úspěšných i neúspěšných stran dával o něco více než 50 %. V krajském zastupitelstvu nakonec zasedli zástupci tří menších uskupení: Koalice pro Královéhradecký kraj, TOP 09 a Východočeši.

Koalice pro Královéhradecký kraj samozřejmě KDU-ČSL a jejím koaličním partnerem se stala VPM a za Hradecký demokratický klub zde kandidoval i primátor Hradce Králové Zdeněk Fink. Pro KDU-ČSL zde měla velký význam kandidatura jejího předsedy Pavla Bělobrádka, který stanul na prvním místě kandidátky.

KDU-ČSL nepochybně pomohla zejména kandidatura Hradeckého primátora. Zvláště, když v samotném Hradci Králové, který stejně jako většina velkých měst nikdy nepatřil mezi její voličské výspy, dosáhla Koalice téměř 17 % a pokud vezmeme v úvahu 41 % preferenčních hlasů, která v krajském městě obdržel.¹¹⁷ Koalice se i kvůli oslabení ODS stala dokonce nejsilnějším nelevicovým subjektem v zastupitelstvu.

8,25 % hlasů pro TOP 09 je mnohem méně než 19 % dosažených ve stejném kraji ve volbách parlamentních. Jednalo se ale o nadprůměrný a třetí nejlepší výsledek strany po Středočeském a Zlínském kraji. Spíše nadprůměrná podpora pravice v regionu je z velké části dána relativně příznivé ekonomické podmínky, zejména nižší nezaměstnanost než s jakou se potýká většina ostatních regionů.

Zcela ojedinělý případ z hlediska historie úspěšných menších uskupení v kraji představují Východočeši. Jedná se o „antistranické“ hnutí podporované Andrejem Babišem.¹¹⁸ Svoje vymezení vůči stranám ve své prezentaci - „Nejsme politická strana, jsme Východočeši.“¹¹⁹ Stalo se jediným úspěšným subjektem s podporou tohoto hnutí ANO

¹¹⁶ Konkrétně se jednalo o 17 starostů a čtyři místostarosty. Viz kandidátní listina SNK-ED: <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=7&xstrana=3&xv=1&xt=2>, (23.2.13)

¹¹⁷ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=7&xobec=569810>, (23.2.13)

¹¹⁸ HYMPL, Josef: *Babiš sám do krajských voleb nepůjde, podporuje ale malá hnutí*. Tyden.cz, 19.9.2012, http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/babis-sam-do-krajskych-voleb-nejde-podporuje-ale-mala-hnuti_246170.html (23.2.13)

¹¹⁹ Viz oficiální stránky hnutí Východočeši: <http://vychodocesi.com/Nase-zasady/Nejsme-politicka-strana-jsme-Vychodocesi/>, (23.2.13)

2011, vedeného kontroverzním podnikatelem. Ostatní jím podporovaná hnutí a kandidáti do Senátu zcela propadli.

4.2.7.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 41: Podíl hlasů pro malé strany v Libereckém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	20,2	2000	26,24
2002	14,46	2004	21,45
2006	13,42	2008	13,75
2010	31,5	2012	28,02
Průměr	19,9		22,37

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

První hypotézu můžeme považovat za potvrzenou a jak je patrné z výsledků uvedených v příslušné tabulce, tak vysoký podíl hlasů pro úspěšné malé strany lze pozorovat v obou typech voleb. Královéhradecký kraj můžeme s trochou nadsázky považovat za jakýsi přechod mezi Libereckým krajem, kde jsou silné menší liberální strany a Pardubickým, kde má zejména v krajských volbách nezanedbatelnou podporu i KDU-ČSL, respektive koalice, v nichž hraje rozhodující úlohu.

Tabulka č. 42: Podíl propadlých hlasů libereckém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	11,98	2000	15,74
2002	15,41	2004	10,63
2006	7,25	2008	16,3
2010	17,84	2012	22,22
Průměr	13,12		16,22

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Jak vyplývá z výsledků v tabulce uvedené výše, V případě Královéhradeckého kraje se i druhá hypotéza ukázala jako platná. Malé strany si v tomto kraji vedou spíše úspěšně, což dokládá i fakt, že podíly propadlých hlasů byly v obou typech voleb menší, než byly podíly úspěšných menších uskupení.

4.2.8 Pardubický kraj

4.2.8.1 Charakteristika kraje

Spolu s Vysočinou je jedním ze dvou krajů, jehož území tvoří historické oblasti Čech i Moravy. Většina jeho plochy se ale rozprostírá na východním okraji Čech. Sousedí se zmíněným krajem Vysočina a dále pak Středočeským, Královéhradeckým, Jihomoravským a Olomouckým krajem. V části svého severovýchodního výběžku hraničí také s Polskem. Svoji

rozlohou 4519 km² ¹²⁰ patří spíše k těm menším regionům, resp. je pátým nejmenším. Za veliký není ani z hlediska počtu obyvatel. Podle posledního sčítání zde žilo celkem 511 627 lidí, a náleží mu náleží tak čtvrtá příčka od konce. ¹²¹

Kraj je po hospodářské stránce velmi rozmanitý. Najdeme zde jednak silně znečištěné oblasti se silnou koncentrací chemického průmyslu (Pardubice a nejbližší okolí), ale také spíše agrární a venkovské v oblastech podhůří a vrchovin. Nezaměstnanost dosahovala v Pardubickém kraji na konci roku 2012 9,16 %, což je na šestá nejnižší hodnota ve srovnání s ostatními regiony. ¹²²

Úroveň religiozity je v tomto regionu téměř totožná se situací v celostátním měřítku. Lidí, kteří deklarovali svoji příslušnost k nějaké církvi, je zde podle posledního sčítání 13,6 %. Nejvíce z nich se hlásí k římskokatolické církvi 9,8 %, pomyslné druhé místo patří 1 % k ČCE a třetí příčku zaujímá 0,4 % CČSH. ¹²³

4.2.8.2 Malé strany v Pardubickém kraji

Tabulka č. 43: Přehled úspěšných menších uskupení v Pardubickém kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	29,37 %	Koalice
	Sdružení pro PK	5,60 %	Koalice
2004	Koalice pro PK	22,79 %	Koalice
2008	Koalice pro PK	18,59 %	Koalice
2012	Koalice pro PK	17,74 %	Koalice
	TOP 09	6,25 %	Parlamentní
	Strana práv občanů- Zemanovci	5,31 %	Regionální s parlamentními ambicemi

Zdroj: volby.cz

První krajské volby skončily v Pardubickém kraji jasným vítězstvím Čtyřkoalice a z menších subjektů se do krajského zastupitelstva dostalo také Sdružení pro Pardubický kraj, což byla ve své podstatě koalice environmentálně zaměřených stran SOS a SZ. Dohromady obdržely úspěšné malé strany více než třetinu odevzdaných hlasů.

S nadsázkou se v souvislosti s postavením KDU-ČSL v Pardubickém kraji hovoří o tomto regionu jako o jediném, kde „přežila“ Čtyřkoalice. Plynule na ní navázala Koalice pro Pardubický kraj, která kandidovala a ve druhých krajských volbách měla stejné složení jako Koalice z roku 2002. (tzn. Čtyřkoalice bez ODA). Tentokrát si ale pohoršila o téměř deset procent, nicméně i přesto lze její výsledek považovat za relativně úspěšný, protože i tak se stala druhou nejsilnější silou v kraji.

¹²⁰ Charakteristika Pardubického kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-pardubickeho-kraje-7262.html>, (23.2.13)

¹²¹ www.scitani.cz, (23.2. 13)

¹²² Míra nezaměstnanosti podle MPSV k 31.12. 2012, http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012,

¹²³ www.scitani.cz, (23.2.13)

Pod stejnou značkou šla KDU-ČSL i do dalších krajských voleb. Pro třetí volby v pořadí ale, změnila své složení. Unii svobody, která v té době už téměř přestala existovat, nahradili SNK-ED a Nestraníci.

Výsledky měly opět sestupnou tendenci a v roce 2008 klesla se ziskem 18,60 % až na třetí místo.¹²⁴ Byla ale stále nejúspěšnějším a jediným úspěšným menším uskupením v kraji vůbec.

V posledních krajských volbách v roce 2012 prošel krajský stranický systém významnou proměnou a do zastupitelstva pronikly hned tři menší subjekty: Kromě Koalice pro Pardubický kraj také TOP 09 a SPOZ. Příčina tkvěla podobně jako v celé ČR v nespokojenosti s podobou nabídky ze strany zavedených politických stran.

Koalice Pro Pardubický kraj získala i tentokrát nejvíce ze všech malých uskupení. Z etablovaných stran (nepočítáme-li KSČM) zaznamenala se svým podílem 17,74 %¹²⁵ nejmenší ztráty a obhájila tak své třetí místo. Stejně jako v předchozím Královéhradeckém kraji se tak stala nejsilněji zastoupeným nelevicovým subjektem.

Druhou z úspěšných se stala vládní TOP 09, jejichž slabý výsledek 6,25 % a je z největší části daný samotnou povahou voleb druhého řádu.

Pardubický kraj byl vedle Zlínského jedním ze dvou, kde se dokázala (byť velmi těsně s 5,31 %)¹²⁶ prosadit Strana práv občanů – Zemanovci (SPOZ). Levicovní voliči dali najevo, že nejsilnější opoziční strana ČSSD pro ně není alternativou vůči vládě. V těchto krajských volbách se v historii ČR stalo poprvé, kdy levici v regionu reprezentovaly i jiné strany než dlouhodobě etablované ČSSD a KSČM

4.2.8.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 44: Podíl hlasů pro malé strany v Pardubickém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	20,98	2000	34,97
2002	16,80	2004	22,79
2006	15,03	2008	18,60
2010	27,09	2012	29,31
Průměr	19,97		26,42

Zdroj: Výpočet autora

První hypotéza byla v případě Pardubického kraje potvrzena s významným rozdílem sedmi procent. Malé strany v regionálních volbách tradičně vysoký podíl hlasů, v tomto případě můžeme mluvit především o jedné „velké malé straně,“ resp. koalici vytvořená ad hoc pro účely tohoto typu voleb – Koalice pro Pardubický kraj., která je zároveň nejúspěšnější z „Koalic pro kraj“ tvořené KDU-ČSL.

¹²⁴ <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz21?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=8>, (24.2.13)

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=8>, (24.2.13)

Její úspěch je daný poměrně silnou pozicí KDU-ČSL v regionu na lokální úrovni a svůj vliv sehrávají nepochybně také nestranická uskupení (SNK-ED, Nestraníci), která jsou významným „zdrojem“ významných osobností z komunální politiky. Koalice ve své podstatě uplatňuje podobnou taktiku jako většina nestranických hnutí. Voliče se snaží oslovovat osobnostmi známými z lokální politiky.

Za zmínku zde stojí, že v roce 2012 „zpřeházely“ preferenční hlasy s výjimkou pozice jejího lídra Romana Líška kompletně pořadí zvolených všech deseti zvolených kandidátů,¹²⁷ což můžeme brát jako jeden z indikátorů důležitosti role, jakou jednotlivé osobnosti sehrávají při voličském rozhodování.

Tabulka č. 45: Podíl propadlých hlasů v Pardubickém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	11,54	2000	9,64
2002	13,46	2004	12,18
2006	6,36	2008	11,86
2010	20,31	2012	19,61
Průměr	12,92		13,32

Zdroj: Výpočet autora

S těsným rozdílem se potvrdila také platnost druhé hypotézy. Při srovnání podílů „úspěšných“ i propadlých hlasů dále zjistíme, že malé strany měly v tomto kraji vysokou úspěšnost, což je ale z největší části dané úspěchem Koalice pro Pardubický kraj.

4.2.9 Kraj Vysočina

4.2.9.1 Charakteristika kraje

Kraj vysočina leží v centrální části České republiky a hraničí se čtyřmi dalšími regiony: Pardubickým, Středočeským, Jihočeským a Jihomoravským. Spolu s předchozím Pardubickým krajem je také jedním ze dvou krajů rozkládajících se na území Čech i Moravy. Váže se k němu i jedna další zvláštnost – je tvořený okresy ze tří bývalých krajů, a to Východočeského, Jihočeského a Jihomoravského. Rozkládá se na ploše 6800 km a mezi kraji se řadí mezi spíše nadprůměrné, protože větší rozlohu mají už jen čtyři kraje.²¹²⁸ Podle výsledků posledního sčítání v něm ale žije jen 505 565 obyvatel a je tak třetím nejméně lidnatým krajem po kraji Karlovarském a Libereckém a logicky se tak řadí mezi nejméně zalidněné regiony v Česku.

¹²⁷ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=8&xnumnuts=0&xstrana=55>, (24.2.13)

¹²⁸ *Charakteristika kraje Vysočina*, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-kraje-vysocina-2102.html>, (6.3.13)

Po hospodářské stránce je zde přes nepříliš příznivé přírodní podmínky významné zemědělství, zejména odvětví vhodná i pro výše položené a členitější oblasti. Ze zemědělské produkce zde má největší význam pěstování brambor, olejnin či chov skotu. Průmysl, a to zejména strojírenský, kovodělný, textilní a dřevozpracující je soustředěný především v bývalých okresních městech.¹²⁹ Kraj se potýká s nezaměstnaností, která je o necelé procento vyšší než celorepublikový průměr - 10,23 % a zároveň je sedmá nejvyšší v Česku.¹³⁰

Pro Vysočinu je také charakteristický na Česko relativně vysoký podíl aktivních věřících. Svoji příslušnost k některé z církví či náboženských společností zde deklarovalo 22,7 %, což představuje druhý nejvyšší podíl v republice po Zlínském kraji. Drtivá většina uvedla jako své vyznání římskokatolické (19,2 %) a s velkým odstupem následovaly ČCE (0,9 %) a CČSH (0,2 %).¹³¹

4.2.9.2 Malé strany v kraji Vysočina

Tabulka č. 46: přehled úspěšných menších uskupení v kraji Vysočina

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	25,46 %	Koalice
	SNK	12,93 %	Regionální
2004	KDU-ČSL	20,50 %	Parlamentní
	SNK	7,13 %	Regionální
2008	KDU-ČSL	10,81 %	Parlamentní
2012	KDU-ČSL	12,33 %	Regionální s parlamentními ambicemi
	Pro Vysočinu	6,38 %	Koalice
	TOP 09	5,05 %	Parlamentní

Zdroj: volby.cz

První volby byly pro malé strany velmi úspěšné – zvítězila v nich se čtvrtinovým podílem Čtyřkoalice. Úspěch lze podobně jako v ostatních krajích vysvětlit vysokou podporou KDU-ČSL danou vysokou religiozitou, jejíž voliči tvořili větší část jejího elektorátu.

Druhým úspěšným uskupením s 12 % stalo Sdružení nezávislých kandidátů, jehož největší síla spočívala v osobnostech z komunální politiky. Za zmínku zde stojí, že osm z deseti prvních míst kandidátky tvořily právě lidé s pozicí starosty, případně místostarosty měst.¹³² Na základě výsledků uvedených v tabulce lze konstatovat, že „starostovský efekt“ silně přispěl k relativně vysokému výsledku SNK. V 18 obcích a městech, z nichž pocházeli

¹²⁹ Charakteristika kraje, http://www.czso.cz/xi/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (6.3.13)

¹³⁰ Míra nezaměstnanosti podle MPSV k 31.12.2012, http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012, (6.3.13)

¹³¹ www.scitani.cz, (6.3.13)

¹³² Konkrétně se jednalo o 18 starostů a 3 místostarosty. Viz kandidátní listina SNK na následujícím odkaze: <http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=9&xstrana=6&xv=1&xt=2>, (6.3.13)

starostové figurující na kandidátce, SNK přesahovala podpora tohoto hnutí průměr. Za mnohem zásadnější můžeme považovat fakt, že zde nasbírali třetinu ze svého celkového počtu získaných hlasů.

Tabulka č. 47: Srovnání volebí podpory SNK v roce 2000

SNK 2000	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	6194	20,17%
Ostatní obce	12105	9,94%
Celkem	18299	12,93%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

V roce 2004 si z malých stran nelépe vedla KDU-ČSL, která obdržela více než 20 % hlasů. Vysvětlení vysokého výsledku lze hledat jednak ve větší „přirozené voličské základně“ a svoji roli také patrně sehrála kandidatura tehdejšího hejtmána. Umístila se nicméně až třetí za první ODS a (těsně) druhou KSČM. Podruhé se podařilo uspět také SNK, nicméně oslabili na 7%. Opět lze konstatovat, že na výši výsledku strany měla alespoň zčásti vliv kandidatura či nekandidatura starosty v obci či městě, přičemž podpora SNK byla samozřejmě vyšší v obcích, kde se o místo zastupitele ucházel některý z „jeho“ starostů.

Tabulka č. 48: Srovnání volebí podpory SNK v roce 2004

SNK 2004	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	2263	17,18%
Ostatní obce	6816	5,98%
Celkem	9079	7,13%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Naproti tomu ve třetích volbách už pětiprocentní hranici překročila pouze KDU-ČSL, která ale se svými 10,81 % poklesla na polovinu svého předchozího výsledku, což byl jeden z projevů dlouhodobého odlivu voličů, s nímž se strana potýkala.

Mnohem pestřejší bylo složení zastupitelstva kraje Vysočina, které přinesly krajské volby v roce 2012, kdy více než pět procent obdržely hned tři subjekty: O dvě procenta si oproti předchozím volbám polepšila KDU-ČSL, a za ní se s větším odstupem umístilo koaliční uskupení SNK-ED a Nestráníků vystupující pod názvem Pro Vysočinu a o pět setin procenta překročila pět procent také TOP 09.

Na konci této části se ještě vrátím ke koaličnímu projektu s názvem „Pro Vysočinu,“ které představuje další z případů uskupení, jehož síla závisí na poměrně obtížně měřitelném faktoru osobností a jeho podpora je tedy závislá na podobných vzorcích voličského chování jako u většiny ostatních „nestránických uskupení,“ o nichž už byla řeč v této práci.

Jinými slovy, přestože nelze přesně kvantifikovat celkový vliv starostů na volební zisk strany, můžeme zjistit alespoň celkovou tendenci na základě srovnání výše podpory v obcích, kde kandidoval starosta dané obce či města a zbytku kraje. Starostové obcí a měst sice tvořili

pouhý zlomek celkového počtu kandidátů,¹³³ nicméně právě čtvrtina hlasů byla soustředěna v pouhých třinácti městech a obcích, odkud pocházeli starostové ucházející se o post krajského zastupitele.

Tabulka č. 49: Srovnání volební podpory koaličního uskupení „Pro Vysočinu“ v roce 2012

Pro Vysočinu	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce Pro Vysočinu	2263	17,18%
Ostatní obce	6816	5,98%
Celkem	9079	7,13%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

4.2.9.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 50: Podíl hlasů pro malé strany v kraji Vysočina

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	22,09	2000	38,40
2002	16,92	2004	27,64
2006	17,07	2008	10,82
2010	24,26	2012	23,78
Průměr	20,08		25,16

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

První hypotézu můžeme v případě Vysočiny považovat za potvrzenou a rozdíl pěti procent je v tomto případě významný. Nicméně celková povaha výsledku je dána především vysokými výsledky Čtyřkoalice, resp. KDU-ČSL v prvních dvou volbách. KDU-ČSL zde zaznamenává ve všech typech voleb nadprůměrných výsledků, což je dáno povahou regionu, pro který je specifická jednak relativně vysoká religiozita, ale také spíše venkovský charakter. Právě výše zmíněný popis nejlépe vystihuje oblasti s nadprůměrnou podporou této strany.

Kromě KDU-ČSL zde bylo dvakrát úspěšné také SNK – uskupení stavějící zejména na kandidátech známých z působení v lokální politice. Za jejich třetí úspěch můžeme zčásti považovat krajské zastoupení „následnické“ strany SNK-ED v koalici „Pro Vysočinu“ vytvořenou ještě s hnutím Nestraníci. Obecně tedy pro kraj Vysočina platí, že z malých stran bývá úspěšná především KDU-ČSL a dílčí úspěchy zde dosud zaznamenala také nezávislá hnutí, resp. SNK.

Tabulka č. 51: Podíl propadlých hlasů v kraji Vysočina

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	11,02	2000	11,26
2002	12,14	2004	8,63
2006	5,24	2008	12,56
2010	21,66	2012	17,08
Průměr	12,51		12,38

¹³³ Konkrétně 13 z 50 kandidátů, šest z nich ale figurovalo na první deseti místech kandidátky.

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Naproti tomu druhá hypotéza zůstala nepotvrzena a průměrný podíl v obou typech voleb byl téměř stejný. Žádný další významnější subjekt, se dlouhodobě nepřibližoval pětiprocentní hranici.

4.2.10 Jihomoravský kraj

4.2.10.1 Charakteristika kraje

Jihomoravský kraj můžeme pro jeho strategicky výhodnou polohu (hraničí s Rakouskem a Slovenskem) považovat za jednu z „křižovatek Evropy”.¹³⁴ Jeho vnitrostátními sousedy jsou kraj Vysočina a dále pak Jihočeský, Pardubický, Olomoucký a Zlínský kraj. Celková rozloha kraje činí 7 195 km², čímž se řadí ve srovnání s ostatními kraji na čtvrté místo. Stejnou příčku zaujímá se svými 1 163 508 obyvateli i v rámci lidnatosti.

Region je také významným hospodářským centrem republiky. Především v Brně a okolí je zastoupený především zpracovatelský průmysl a významné je pro region také zemědělství. 60 % jeho rozlohy zaujímá zemědělská půda. Opomenout nelze ani význam turistického ruchu, především se jedná o kulturní památky, jako například Lednicko-Valtický areál nebo biosferické rezervace. Na druhé straně se kraj také potýkal s 10,42% nezaměstnaností, která je vyšší než je celostátní průměr.¹³⁵

Jižní Morava patří stejně jako předchozí Vysočina ke krajům s nadprůměrným podílem věřících obyvatel. Svoji příslušnost k některé z církví uvedlo 20,6 % obyvatel Jihomoravského kraje, z toho 17 % patřilo římskokatolické církvi, 0,5 % ČCE a 0,3 % CČSH.¹³⁶

4.2.10.2 Malé strany v Jihomoravském kraji

Tabulka č. 52: Seznam úspěšných menších uskupení v Jihomoravském kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	31,64 %	Koalice
	Nestraníci pro Moravu	6,76 %	Regionální
2004	KDU-ČSL	26,18 %	Parlamentní
	Zelená pro Moravu	5,08 %	Koalice
2008	KDU-ČSL	23,89 %	Parlamentní
2012	KDU-ČSL	17,03 %	Regionální s parlamentními ambicemi

¹³⁴ Charakteristika Jihomoravského kraje,

http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/charakteristika_jihomoravskeho_kraje, (6.3.13)

¹³⁵ Nezaměstnanost podle MPSV 31.12.2012,

http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012, (6.3.13)

¹³⁶ www.scitani.cz, (6.3.13)

	TOP 09	5,86 %	Parlamentní

Zdroj: volby.cz

První volby v Jihomoravském kraji vyhrála s téměř třetinou všech odevzdaných hlasů Čtyřkoalice a není překvapivé, že se tak stalo tradičně silnější pozici KDU-ČSL na Jižní Moravě. Mezi menšími uskupeními následovaly s velkým odstupem a ziskem 6,76 % regionální hnutí Nestráníci pro Moravu, kteří voliče oslovovali především regionálně známými osobnostmi na kandidátce. V tomto případě ale sehrály svoji roli spíše jinak známé osobnosti než starostové, jak je patrné i ze složení kandidátky.¹³⁷

V roce 2004 se Jihomoravský kraj stal jediným v republice, kde neztvítěžila ODS, ale KDU-ČSL. Jednak silná voličská základna KDU-ČSL, jak už bylo zmíněno dříve. Nepochybný podíl ale měl těžko měřitelný faktor, jímž byla osobnost hejtmana Stanislava Juránka, který obdržel 37,14 % preferenčních hlasů.¹³⁸

Pouze těsně překročila pětiprocentní hranici Zelená pro Moravu, která si nicméně zaslouží bližší pozornost. Jednak se zde poprvé uspěla na krajské úrovni Strana zelených, za níž byli zvoleni dva ze tří zastupitelů této koalice. Jeden mandát dnes už zaniklá Liberální reformní strana (Lira),¹³⁹ která měla po celou svoji existenci spíše marginální postavení.

Lze pouze spekulovat o tom, proč uspělo zrovna toto uskupení. Nepřehlédnutelná je zde role osobností, o čemž svědčí prostá skutečnost, že dva ze tří zvolených zastupitelů získali mandát díky preferenčním hlasům a ani jeden z nich nefiguroval na čelním místě kandidátky.¹⁴⁰ Zdaleka nejvyšší podpory dosáhla Zelená pro Moravu v místě, odkud pocházeli všichni tři její zastupitelé, tj. v samotném krajském městě, což můžeme považovat za další důkaz podílu osobností na úspěchu této koalice. Okres Brno-město bylo také jediným, kde se její podpora dostala přes 5 % a „vytáhl“ ji do zastupitelstva.

Třetí regionální volby už KDU-ČSL nevyhrála a skončila druhá za vítěznou ČSSD. Nicméně i v pro stranu nepříliš úspěšných volbách dosáhla výsledku přesahujícího celostátní průměr - 23,89 % a s výjimkou s Koalice pro Pardubický kraj svým výsledkem zdaleka předčila KDU-ČSL (či její koalice) v ostatních krajích. Svoji roli sehrály faktory zmíněné už dříve a opět nelze opomenout nepochybný vliv kandidatury Stanislava Juránka

¹³⁷ Z celkových 70 kandidátů jich zastávalo starostovskou funkci pouze 11. Viz kandidátní listina Nestráníků pro Moravu:

<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=10&xstrana=15&xv=1&xt=2>, (6.3.13)

¹³⁸ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=10&xstrana=8>, (20.3.13)

¹³⁹ Viz kandidátní listina Zelené pro Moravu:

<http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=10&xstrana=16&xv=1&xt=2> (6.3.13)

¹⁴⁰ Tamtéž.

s 37,86%¹⁴¹ podílem preferencí a suverénně největším počtem přednostních hlasů ze všech kandidátů v těchto krajských volbách vůbec.

Výsledek krajských voleb v roce 2012 potvrdil sestupnou tendenci krajských výsledků KDU-ČSL, když poprvé klesl pod 20 % a navíc sestoupila na třetí pozici za KSČM. Nicméně i tehdy obdržel Stanislav Juránek nejvíce preferenčních hlasů v celé ČR a křesťanští demokraté si kromě toho uchovali svoji pozici nejsilnějšího nelevicového aktéra v kraji.

Jedinou další úspěšnou se s velkým odstupem a poměrně těsně stala s TOP 09 s celkovými 5,86 %.¹⁴²

4.2.10.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 53: Podíl hlasů pro malé strany v Jihomoravském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	21,38	2000	38,40
2002	17,24	2004	31,27
2006	17,35	2008	23,90
2010	25,07	2012	22,90
Průměr	20,26		29,12

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Malé strany získaly v dosavadních parlamentních volbách v průměru o devět procent více než v parlamentních, což jednoznačně mluví ve prospěch platnosti první hypotézy. Drtivou většinu těchto hlasů získala (nejen) v krajských volbách KDU-ČSL.

V krajských volbách významně vyčnívala jihomoravská KDU-ČSL svým výsledkem nejen ve srovnání s KDU-ČSL v ostatních krajích, ale dokázala zde vždy dosáhnout lepšího výsledku než ODS a stát se tak nejsilnějším nelevicovým subjektem. Stejnou věc dokázala KDU-ČSL (případně její koalice) v roce 2012 i v dalších krajích, ale pokud nepočítáme Čtyřkoalici, tak se jí něco podobného nikde a nikdy předtím nepodařilo.

Nezanedbatelnou roli hrála po rozpadu Čtyřkoalice osoba Stanislava Juránka, o čemž svědčí skutečnost, že třikrát po sobě nasbíral nejvíce preferencí ze všech kandidátů napříč stranami i regiony. Můžeme v tom spatřovat potvrzení jedné z tezí teorie voleb druhého řádu, která říká, že při druhořadých volbách mají voliči větší sklon vybírat si podle osobnosti.

O tom může svědčit i výsledek viz hlavní volby 2010, kdy ani populární bývalý hejtman v čele kandidátky nezabránil neúspěchu KDU-ČSL. Jeho popularita je tedy fenoménem voleb druhého řádu, konkrétně voleb krajských, případně senátních.

¹⁴¹ Viz kandidátní listina KDU-ČSL v Jihomoravském kraji

<http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=10&xstrana=12>, (6.3.13)

¹⁴² <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=10>, (9.3.13)

Tabulka č. 54: Podíl propadlých hlasů v Jihomoravském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	11,05	2000	9,11
2002	12,04	2004	11,85
2006	5,27	2008	10,96
2010	21,45	2012	22,21
Průměr	12,45		13,53

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

I druhá hypotéza byla v případě Jihomoravského kraje potvrzena. Je ale potřeba dodat, že výsledek zde nebyl tak jednoznačný jako v případě té první.

4.2.11 Olomoucký kraj

4.2.11.1 Charakteristika kraje

Olomoucký kraj se rozkládá na území střední a severní Moravy. Sousedí se čtyřmi kraji: Pardubickým, Jihomoravským, Zlínským a Moravskoslezským a velkou část severní hranice je tvořena státní hranicí s Polskem. Celková rozloha kraje činí 5 266,56 km²¹⁴³ a podle posledního sčítání v něm žilo celkem 628 427 obyvatel.¹⁴⁴

Olomoucký kraj můžeme považovat za oblast průmyslovou, která má rozvinutý i sektor služeb. Z hlediska ekonomického lze považovat za problémovější okresy Jeseník a severní část okresu Šumperk, a to kvůli své špatné dopravní obslužnosti. Jižní a střední část kraje patří mezi nejúrodnější oblasti v republice a nikoli překvapivě zde má veliký význam zemědělství a na něj navazující potravinářský průmysl. Z dalších průmyslových odvětví je zde silně zastoupený ještě průmysl textilní a strojírenský.¹⁴⁵

Kraj patří dlouhodobě k těm, které se potýkají s nadprůměrně vysokou nezaměstnaností. Na konci roku 2012 zde nezaměstnanost dosahovala 11,86 % a kraji tak patřilo nelichotivé třetí místo za Moravskoslezským a Ústeckým krajem.¹⁴⁶

Religiozita je v Olomouckém kraji vyšší než je celostátní průměr, ale zároveň také nejnižší ze všech moravských krajů, což je patrně dáno skutečností, že jeho část se nachází v oblasti bývalých Sudet, kde bývá podíl věřících obecně nižší. K některé z církví se zde přihlásilo 16,4 % obyvatel, z toho nejvíce (13,3 %) uvedlo jako své vyznání římskokatolické a s velkým odstupem následovaly CCSH (0,5 %) a ČCE (0,3 %).¹⁴⁷

¹⁴³ Charakteristika Olomouckého kraje, http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (9.3.13)

¹⁴⁴ www.scitani.cz, (9.3.13)

¹⁴⁵ Charakteristika Olomouckého kraje, http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (9.3.13)

¹⁴⁶ Míra nezaměstnanosti podle MPSV k 31.12.2012,

http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012 (9.3.13)

¹⁴⁷ www.scitani.cz, (9.3.13)

4.2.11.2 Malé strany v Olomouckém kraji

Tabulka č. 55: Přehled úspěšných menších uskupení v Olomouckém kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	24,19 %	Koalice
	Nezávislí	9,36 %	Regionální s parlamentními ambicemi
2004	KDU-ČSL	13,72 %	Parlamentní
2008	KDU-ČSL	8,75 %	Parlamentní
2012	Koalice pro Olomoucký kraj	11,00 %	Koalice
	TOP 09	6,16 %	Parlamentní

Zdroj: volby.cz

V prvních volbách do zastupitelstva kraje bylo celkové zastoupení malých stran více než třetinové – stalo se tak jednak vlivem vítězství Čtyřkoalice, která obdržela téměř čtvrtinu hlasů. Nebyla ale jediným úspěšným subjektem. Úspěch Čtyřkoalice byl podobně jako v ostatních částech republiky z největší části podmíněn silnou pozicí KDU-ČSL v regionu.

Své zastoupení si s dosaženými 9,36 % vydobyli také Nezávislí a jako ve všech případech stála popularita tohoto hnutí především na těžko měřitelné proměnné, tj. na osobnostech z lokální politiky, a v tomto případě na regionálně známých jménech vůbec. 53 z celkových 60 lidí, tedy drtivá většina lidí na kandidátce zastávala starostovský post. Pro úplnost je ale potřeba dodat, že díky preferenčním hlasům se posunuli dopředu dva lidé, kteří starostovský post nezastávali, konkrétně se jednalo o ředitele Fakultní nemocnice Olomouc Václava Rýznara a rektorku Univerzity Palackého Janu Mačákovou.¹⁴⁸

Na druhé straně ale obce, v nichž kandidoval starosta navržený Nezávislími, sloužily jako „zásobárna“ voličů tohoto hnutí. Nejen, že, na těchto 53 místech zaznamenaly téměř trojnásobek průměrného zisku, ale byla zde také soustředěna třetina jejich elektorátu.

Tabulka č. 56: Srovnání volební podpory hnutí Nezávislí v roce 2000

Nezávislí 2000	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce Nezávislých	5056	26,46%
Ostatní obce	10651	7,17%
Celkem	15707	9,36%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

V následujících volbách už z malých stran uspěla s 13,72 % pouze samostatně kandidující KDU-ČSL, nejbližší k pětiprocentní hranici byli ještě nezávislí, kterým ale

¹⁴⁸ Viz kandidátní listina Nezávislých:

<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=11&xstrana=4&xv=1&xt=2>,
(7.3.13)

chybělo dvanáct desetin procenta a nezopakovali tak svůj úspěch.¹⁴⁹ Z hlediska malých stran nabídly podobný výsledek i následující krajské volby v roce 2008, kdy se jedinou menší stranou, jejíž zástupci zasedli v krajském zastupitelstvu, stala KDU-ČSL, nicméně i ta oslabila na 8,75 %, což byl důsledek tehdejšího postupného odlivu podpory této strany.

V posledních krajských volbách se poprvé od roku 2004 podařilo uspět dvěma menším subjektům: Prvním z nich se stala Koalice pro Olomoucký kraj složená z KDU-ČSL a Strany zelených a druhým z nich byla TOP 09. Podobně jako v dalších regionech také vzrostl podíl propadlých hlasů a stalo se tak mj. i vlivem Nezávislých, kteří v tomto případě už podruhé těsně neuspěli a tentokrát o pouhých pět desetin procenta.

Zmíněná koalice pro Olomoucký kraj získala 11 % a skončila tak na třetím místě těsně před ODS. Stala se tak nejsilnějším nelevicovým subjektem v krajském zastupitelstvu. Všechny mandáty Koalice pro Olomoucký kraj získala KDU-ČSL, a to především díky větší disciplinovanosti voličů KDU-ČSL, kteří kroužkovali „své“ kandidáty.¹⁵⁰

Výsledek TOP 09 byl pouze 6,16 %, což bylo o mnoho méně oproti volbám parlamentním, nicméně nevybočoval ve srovnání s většinou ostatních regionů v těchto volbách, kdy byla strana mj. i vlivem působení v nepopulární vládě neúspěšná.

4.2.11.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 57: Podíl hlasů pro malé strany v Olomouckém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	16,86	2000	33,57
2002	13,95	2004	13,73
2006	13,78	2008	8,76
2010	25,15	2012	17,17
Průměr	17,44		18,30

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Na základě výsledku uvedeného v tabulce můžeme považovat první hypotézu za potvrzenou. Nicméně celkový rozdíl ale činí méně než jedno procento. Obecně lze konstatovat, že z malých stran je v Olomouckém kraji dlouhodobě úspěšná pouze KDU-ČSL, jejíž poměrně silná pozice je nikoli překvapivě dána vyšším podílem věřících, tj. přirozeného lektorátu KDU-ČSL. Po jednom úspěchu zde zatím měli ještě Nezávislí a nejnověji také TOP 09.

Tabulka č. 58: Podíl propadlých hlasů v Olomouckém kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	12,07	2000	9,60
2002	12,76	2004	19,27

¹⁴⁹ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=11>, (7.3.13)

¹⁵⁰ Viz kandidátní listina Koalice pro Olomoucký kraj:

<http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=11&xstrana=87&xv=1&xt=2>, (7.3.13)

2006	5,79	2008	15,31
2010	20,17	2012	22,38
Průměr	12,70		16,64

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Druhá hypotéza byla v případě Olomouckého kraje potvrzena jednoznačněji než hypotéza první a výsledky podílu propadlých hlasů naznačují, že mezi voliči zde existuje poptávka po nějakém dalším uskupení. Vyšší podíl propadlých hlasů je ve dvou případech způsoben „vysokým“ podílem hnutí Nezávislí, kteří se v letech 2004 a 2012 jen těsně nedostali do krajského zastupitelstva.

4.2.12 Zlínský kraj

4.2.12.1 Charakteristika kraje

Zlínský kraj se nachází v jihovýchodní části Moravy. Sousedí s Olomouckým, Jihomoravským a Moravskoslezským krajem a východní část jeho hranice tvoří státní hranice s Polskem. Rozkládá se na celkové ploše 3 964 km² a z hlediska rozlohy je čtvrtým nejmenším regionem v republice. Podle posledního sčítání žilo ve Zlínském kraji celkem 579 944 obyvatel¹⁵¹ a náležela mu tak osmá příčka z hlediska lidnatosti a se svojí hustotou blížící se 150 obyvatelům/km² výrazně převyšuje celorepublikový průměr.¹⁵²

Po hospodářské stránce je zde nejvýznamnější zpracovatelský průmysl zahrnující následující odvětví: Kovodělný, dřevozpracující, elektrotechnický a textilní. Důležitá je také role cestovního ruchu, protože kraj dokáže turistům nabídnout řadu atraktivních lokalit, od horských oblastí, přes architektonické zajímavosti až po lázeňství. Region se nicméně potýká s nadprůměrně vysokou nezaměstnaností, která na konci roku 2012 činila 10,42 %.¹⁵³

Výrazným specifikem kraje je nejvyšší religiozita v celé ČR. 29 % se v tomto regionu při sčítání přihlásilo k nějaké církvi či náboženské společnosti, což představuje více než dvojnásobek celostátního průměru. Stejně jako ve všech ostatních krajích uvedlo v kolonce vyznání nejvíce lidí římskokatolické (24 %) a s velkým odstupem následovala ČCE (1,3 %) a třetí CČSH (0,2 %).¹⁵⁴

4.2.12.2 Malé strany ve Zlínském kraji

Tabulka č. 59: Přehled úspěšných menších uskupení ve Zlínském kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	31,36 %	Koalice
	Zlínské hnutí	11,95 %	Regionální

¹⁵¹ www.scitani.cz, (9.3.13)

¹⁵² Charakteristika Zlínského kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-zlinskeho-kraje-2261.html>, (9.3.13)

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ www.scitani.cz, (9.3.13)

	nezávislých		
2004	KDU-ČSL	21,32 %	Parlamentní
	ED a NSK	5,61 %	Koalice
2008	KDU-ČSL	13,35 %	Parlamentní
	Starostové a nezávislí pro Zlínský kraj	10,08 %	Regionální
2012	KDU-ČSL	18,31 %	Regionální s parlamentními ambicemi
	TOP 09	10,09 %	Parlamentní
	SPOZ	7,21 %	Regionální s parlamentními ambicemi

Zdroj: volby.cz

Ve Zlínském kraji suverénně ovládla první krajské volby Čtyřkoalice, jejíž podíl 31,36 % představoval druhé největší číslo ze všech krajů. Vyšší výsledek byl podobně jako v Jihomoravském, Pardubickém a Olomouckém kraji a Vysočině z velké části zapříčiněný silnou pozicí KDU-ČSL v regionu.

Druhým úspěšným menším uskupením se stalo regionální Zlínské hnutí nezávislých, na jehož kandidátce figurovali především lidé známí z komunální politiky. 20 z celkových 50 kandidátů zastávalo pozici starosty obce či města.¹⁵⁵ V těchto 20 obcích a městech, odkud pocházeli tito starostové, zaznamenalo ZHN více než dvojnásobnou podporu ve srovnání s celkovým průměrem a nelze ani opomenout fakt, že zde byla soustředěna významná část, tj. téměř třetina jeho elektorátu.

Tabulka č. 60: Srovnání podpory ZHN v roce 2000

ZHN	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce ZHN	6676	26,39%
Ostatní obce	13009	9,32%
Celkem	19685	11,95%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Dvě menší volební strany se dokázaly prosadit také v následujících krajských volbách, které se uskutečnily v roce 2004. Vedle KDU-ČSL, která se s 20 % umístila druhá, se druhým úspěšným stala s 5,61 % koalice složená z Evropských demokratů a Nezávislých starostů pro kraj, kterou můžeme zjednodušeně popsat jako spojení liberálního elementu v podobě zastoupení ED a také vzorců typických pro nezávislá uskupení (NSK), projevující se v důrazu převážně na osobnosti z komunální politiky – především na starosty, jak také napovídá samotný název hnutí. A byly to právě hlasy z obcí, kde kandidoval starosta, které

¹⁵⁵ Viz kandidátní listina Zlínského hnutí nezávislých:

<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=12&xstrana=9&xv=1&xt=2>
(7.3.13)

vynesly koalici do krajského zastupitelstva, jak o tom svědčí výsledky uvedené v následující tabulce.

Tabulka č. 61: Srovnání podpory ED+NSK v roce 2004

ED+NSK 2004	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce ED+NSK 2004	2737	21,32%
Ostatní obce	5380	4,08%
Celkem	8117	5,61%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Také třetí krajské volby přinesly zastoupení dvěma menším subjektům, a to KDU-ČSL a Starostům a nezávislým pro Zlínský kraj. Zatímco KDU-ČSL zde podobně jako ve většině dalších krajů oslabilo, v tomto případě z 20 % na 13.

Naopak vzrostla role „nestranického živilu,“ stalo se tak vlivem dvouciferného zisku Starostů a nezávislých, což byla ve své podstatě koalice složená z NSK a ZHN. Výše podpory tohoto uskupení do značné míry závisela na přítomnosti tamních lokálních politiků (starostů) na kandidátní listině, jak je také dobře vidět na výsledcích uvedených v tabulce níže. Na tomto místě je dobré dodat, že 28 z 50 kandidátů tvořili starostové měst a obcí, z nichž 25 bylo navrženo právě NSK,¹⁵⁶ která zde hrála klíčovou úlohu a měla slovo „starostové“ obsažený přímo ve svém názvu.

Tabulka č. 62: Srovnání podpory SNZK v roce 2008

SNZK 2008	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce ED+NSK 2004	4684	22,13%
Ostatní obce	14821	8,61%
Celkem	19505	10,08%

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Dílčí úspěch starostovského hnutí, které si později změnilo název na Starostové a nezávislí (STAN), na lokální a regionální úrovni byl důvodem, proč právě s nimi nově vzniklá strana TOP 09 uzavřela smlouvu o spolupráci, k níž měla jeden pragmatický důvod – scházelo jí ukotvení na nejnižší úrovni.

Poslední krajské volby znamenaly zvýšení počtu malých stran v krajském zastupitelstvu na tři. Vedle KDU-ČSL překonaly pětiprocentní hranici ještě TOP 09 a SPOZ. KDU-ČSL významně posílila na 18 % a nepochybný vliv na volební úspěch měla kandidatura senátora a bývalého vsetínského starosty Jiřího Čunka, který od voličů KDU-

¹⁵⁶ Viz kandidátní listina koalice Starostové a nezávislí pro Zlínský kraj:
<http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=12&xstrana=40&xv=1&xt=2>
 (7.3.13)

ČSL obdržel dohromady 32,12 % preferenčních hlasů.¹⁵⁷ Úspěšná bilance strany ale na druhé straně může působit překvapivě, vzhledem ke kontroverzím, které Čunek v minulosti vyvolával.

TOP 09 dosáhla ve Zlínském kraji se svými 10,09 % druhého nejvyššího výsledku v republice.¹⁵⁸ Napomohla mu zde spolupráce se zmíněnými Starosty, kteří měli původ právě v tomto regionu a zvláště kandidatury jejich předsedy Petra Gazdíka, který je zároveň poslanec a bývalý starosta obce Suchá Loz a číslo s jeho pořadím na kandidátce zakroužkovala celá čtvrtina voličů.¹⁵⁹

Zlínský kraj byl spolu s Pardubickým jedním ze dvou regionů, kde uspěla strana SPOZ – a podobně jako u předchozích dvou stran měla na úspěchu veliký podíl jedna z kandidujících osobností. V tomto případě se ale nejednalo o lídra kandidátky, nýbrž o člověka, který s 18 % preferenčními hlasy „poskočil“ z posledního místa až do čela kandidátky. Byl jím František Čuba, známý jako strůjce „Slušovického zázraku.“ Obecně se v případě Zlínského kraje beze zbytku potvrdila už zmíněná teze o vyšší roli osobností ve volbách druhého řádu.

4.2.12.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 63: Podíl hlasů pro malé strany ve Zlínském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	23,39	2000	43,32
2002	19,46	2004	26,93
2006	18,13	2008	23,45
2010	23,66	2012	35,62
Průměr	21,16		32,33

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Z výsledků uvedených v tabulce jasně vyplývá, že v obou typech voleb hlasují lidé ve Zlínském kraji pro malé strany velmi často. Jednoznačně větší je ale jejich průměrná podpora ve volbách krajských, což potvrzuje platnost první hypotézy. Na vysokém podílu úspěšných malých stran mají především vliv hlasy KDU-ČSL, která zde má díky vysokému počtu katolíků silnou voličskou základnu. Je tedy nejsilnějším z menších uskupení, ale ne jediným úspěšným.

Zlínský kraj je také místem, kde začalo působit hnutí sdružující nezávislé starosty, které je také v tomto kraji od roku 2004 pravidelně zastoupeno.

¹⁵⁷ Viz Kandidátní listina KDU-ČSL:

<http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz351?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=12&xnumnuts=0&xstrana=84>, (7.3.13)

¹⁵⁸ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz62?xjazyk=CZ&xdatum=20121012>, (18.4.2013)

¹⁵⁹ Viz kandidátka TOP 09 a Starostové pro Zlínský kraj:

<http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=12>, (8.3.13)

Tabulka č. 64: Podíl propadlých hlasů ve Zlínském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	10,20	2000	6,79
2002	13,35	2004	13,86
2006	5,51	2008	8,00
2010	23,55	2012	17,06
Průměr	13,15		11,43

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Podle výsledků se platnost druhé hypotézy v tomto případě nepotvrdila. Potřeba je ale vzít v úvahu výsledek hlavních voleb v roce, který silně vyčníval, a to vlivem hlasů pro KDU-ČSL, kterých bylo v tomto regionu téměř 10 %, kdežto na celostátní úrovni pouze 4,39 %, čímž se celkový výsledek vychýlil v neprospěch platnosti druhé hypotézy.

4.2.13 Moravskoslezský kraj

4.2.13.1 Charakteristika kraje

Moravskoslezský kraj se nachází v severovýchodní části republiky a sousedí s Olomouckým a Zlínským krajem. Severní část je lemována státní hranicí s Polskem a na východní část je tvořena se hranicí slovenskou. Jeho celková rozloha činí 5 427 km²¹⁶⁰ a zaujímá tak pomyslnou šestou příčku mezi českými regiony. Moravskoslezský kraj je se svými 1 205 834 obyvateli¹⁶¹ třetím nejlidnatějším a hustota obyvatel, která činí 222 obyvatel/km² tak zdaleka přesahuje republikový průměr.

Po hospodářské stránce patřil region (zejména okolí Ostravy) už od 19. století k průmyslovým centrům střední Evropy. Stěžejní zde byla především těžba černého uhlí v ostravsko-karvinské pánvi, na kterou navazoval rozvoj hutnictví a obecně těžkého průmyslu. Zmíněná skutečnost se ale nepříznivě projevovala v nižší kvalitě životního prostředí, která se ale od 90. let vlivem poklesu průmyslové výroby postupně začala zlepšovat.¹⁶² To však s sebou přineslo další problém, protože kvůli hospodářské restrukturalizaci v dlouhodobě vysoká nezaměstnanost, která dosahovala na konci roku 2012 celkově 12,34 % a stanula tak na nelichotivém druhém místě hned za Ústeckým krajem.¹⁶³

Religiozita sice nedosahuje takové míry, jako na Vysočině a jihu Moravy, nicméně i přesto s celkovým podílem 18,2 % výrazně převyšuje průměr, což ji řadí na čtvrté místo.

¹⁶⁰ *Charakteristika Moravskoslezského kraje*, http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/charakteristika_moravskoslezskeho_kraje, (9.3.13)

¹⁶¹ www.scitani.cz, (9.3.13)

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ *Míra nezaměstnanosti podle MPSV k 31.12.2013*, http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012, (9.3.13)

Nejvyšší podíl zaujímal stejně jako v ostatních krajích vyznání římskokatolické (13 %), dále pak následovaly s podíly v řádu promile ČCE (0,4 %) a ČČSH s 0,3 %.¹⁶⁴

4.2.13.2 Malé strany v Moravskoslezském kraji

Tabulka č. 65: Přehled úspěšných menších uskupení v Moravskoslezském kraji

Rok	Název uskupení	Výše podpory	Typ uskupení
2000	Čtyřkoalice	16,77 %	Koalice
	SNK	5,54 %	Regionální
2004	KDU-ČSL	11,34 %	Parlamentní
2008	KDU-ČSL	7,10 %	Parlamentní
2012	KDU-ČSL	8,60 %	Regionální s parlamentními ambicemi
	Nezávislí	5,72 %	Regionální s parlamentními ambicemi

Zdroj: Volby.cz

První volby pro malé strany nejúspěšnější, a to díky Čtyřkoalici, jejíž zisk zde byl ve srovnání s ostatními moravskými kraji velmi slabý a skončila zde až třetí. Nízký výsledek lze připsat dvěma skutečnostem KDU-ČSL byla v tomto regionu ve srovnání se zbytkem Moravy vždy spíše slabší a region přirozeně inklinuje z důvodu své sociální skladby spíše k levici, takže podprůměrná byla dříve i podpora jejích koaličních partnerů.

Druhým úspěšným se velmi těsně stalo SNK. Kandidátní listinu hnutí tvořili více než z poloviny starostové a na jejích předních místech figurovali primátor Opavy a starosta Třince,¹⁶⁵ a právě nadprůměrný zisk zejména ve druhém ze zmíněných měst nepochybně napomohl hnutí ke vstupu do zastupitelstva. Právě hlasy ze „starostovských obcí,“ kde byla mj. soustředěna více než polovina (!) voličů SNK, vytáhly výsledek hnutí těsně nad pět procent.

Tabulka č. 66: Srovnání podpory SNK v roce 2000

SNK 2000	Počet hlasů	% hlasů
Obce se starostou na kandidátce SNK	9363	19,26 %
Ostatní obce	7977	3,02 %
Celkem	17340	5,54 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

O čtyři roky později už se do zastupitelstva dostala pouze KDU-ČSL. Žádná další volební strana už pětiprocentní hranici nepřekonalala, přičemž nejbližší byli dříve úspěšní SNK, kterým vstup unikl o dvě desetiny procenta.¹⁶⁶

¹⁶⁴ www.scitani.cz, (9.3.13)

¹⁶⁵ Konkrétně se jednalo o 38 lidí z 68, viz kandidátní listina SNK:
<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=13&xstrana=6&xv=1&xt=2>
(8.3.13)

¹⁶⁶ <http://www.volby.cz/pls/kz2004/kz311?xjazyk=CZ&xdatum=20041105&xkraj=13>, (8.3.13)

Podobně skončily také krajské volby v roce 2008, kdy z malých stran uspěla pouze KDU-ČSL, která si nicméně oproti předchozím volbám podobně jako tomu bylo i v dalších regionech, pohoršila a žádná strana se svým výsledkem nepřibližovala pětiprocentní hranici. V posledních volbách do krajského zastupitelstva se dokázaly prosadit dvě volební strany, a sice KDU-ČSL, která zaznamenala v těchto volbách o něco lepší výsledek, než tomu bylo o čtyři roky zpět a druhým úspěšným subjektem se stalo hnutí Nezávislí.

Pokud jde o Nezávislé, kteří tak v jejich případě nehráli na kandidátce tak velkou roli starostové a osobnosti známé z lokální politiky, jak je u „antistranických“ subjektů obvyklé a u voličů vsadili spíše na populismus.

Starostové byli na její kandidátce pouze tři a jedním z nich byla bývalá senátorka a starostka jedné z ostravských městských částí Liana Janáčková, která stála v čele kandidátky a v minulosti se stala známou kvůli svým rasisticky zabarveným výroků, namířených proti Romům.

Právě ona měla největší podíl na úspěchu Nezávislých, což lze tvrdit ze dvou důvodů: Obdržela preferenční hlas od téměř čtvrtiny voličů nezávislých¹⁶⁷ a kromě toho hnutí obdrželo nejvíce hlasů právě v okrese Ostrava-město, odkud pochází.¹⁶⁸

4.2.13.3 Dílčí závěr

Tabulka č. 67: Podíl hlasů pro malé strany v Moravskoslezském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	14,13	2000	22,32
2002	11,83	2004	11,35
2006	11,53	2008	7,10
2010	21,70	2012	14,33
Průměr	14,80		13,77

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Malé strany mají v tomto kraji obecně spíše menší význam – jedinou dlouhodobě úspěšnou menší stranou v krajských volbách je zde KDU-ČSL, což je dáno silnější religiozita než je republikový průměr, ale menší než v ostatních moravských krajích. Pouze jednorázové úspěchy zaznamenaly v tomto regionu SNK a v posledních volbách také Nezávislí.

První hypotéza se v tomto případě nepotvrdila, protože jak vyplývá ze samotných výsledků, tak voliči průměrně hlasovali pro malé strany více v parlamentních než krajských volbách, nicméně rozdíly činí pouze necelé jedno procento.

¹⁶⁷ Viz kandidátní listina Nezávislých:

<http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=13&xstrana=26&xv=1&xt=2>

(8.3.13)

¹⁶⁸ www.volby.cz (8.3.13)

Tabulka č. 68: Podíl propadlých hlasů v Moravskoslezském kraji

Volby do PS	Podíl hlasů (v %)	Krajské volby	Podíl hlasů (v %)
1998	11,74	2000	10,62
2002	11,59	2004	13,38
2006	5,85	2008	9,42
2010	19,06	2012	25,56
Průměr	12,06		14,75

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Naproti tomu druhou hypotézu můžeme v případě Moravskoslezského kraje považovat za potvrzenou. A obecně lze konstatovat, že podíly hlasů malým stranám, ať už úspěšných či neúspěšných nejsou velké. Severní Morava je regionem, kde jsou úspěšné obě největší levicové strany a jak vyplývá z výsledků, tak zde neexistuje poptávka po dalším subjektu představujícím potenciální alternativu vůči stávajícím (zejména levicovým) stranám.

5. Jaký typ malých stran lidé podporují?

5.1 Volby 2000

Tabulka č. 69: Podíly úspěšných uskupení na celkovém zisku malých volebních stran

	Podíl z celkového počtu hlasů pro malé strany
Čtyřkoalice	78,13 %
Nezávislí	5,61 %
SNK	7,73 %
Strana pro otevřenou společnost	1,45 %
Sdružení pro Pardubický kraj	1,16 %
Nestraníci pro Moravu	3,06 %
Zlínské hnutí nezávislých	2,86 %
	100 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

První krajské volby se z pohledu malých stran nesly ve znamení úspěchu tzv. Čtyřkoalice, tehdy vnímané jako alternativa pro voliče od středu napravo. Ze subjektů, které můžeme nazývat politickými stranami, se samostatně prosadila pouze Strana pro otevřenou společnost a její úspěch byl navíc pouze dílčího charakteru daný její působností omezenou pouze na několik regionů. Jmenovitě se jedná zejména o Liberecký kraj, kde se jí také podařilo samostatně uspět. Za připomenutí stojí také její koaliční úspěch v Pardubickém v rámci Sdružení pro Pardubický kraj, kde se spojila Stranou zelených.

Ve výčtu úspěšných malých stran figurovala ještě čtyři hnutí, která ve svém názvu obsahovala slovo „nezávislí“ či „nestraníci“ a svým názvem chtěly dát voličům najevo, že nechtějí být vázané na žádnou konkrétní politickou stranu. Obecně o nich můžeme konstatovat, že kandidátky těchto nestranických uskupení tvořily zejména osobnosti lokálně známé z komunální politiky.

5.1.1 Typ stran

Tabulka č. 70: Celkové podíly uskupení na základě kritéria ambicí a skutečného vlivu

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Parlamentní	0,00 %
Regionální s parlamentními ambicemi	5,61 %
Regionální	13,65 %
Koalice	79,29 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Jednoznačně největší podíl ze čtyř kategorií mají koaliční uskupení, což je dáno vysokým podílem Čtyřkoalice. Z celkových 79,29 % patřilo 78,13 % právě čtyřkoaličnímu projektu a pouze 1,16 % tvořily hlasy jediné další úspěšné koalici s názvem Sdružení pro Pardubický kraj.

Celkový podíl koaličních uskupení je v ostrém kontrastu nulovým ziskem parlamentních stran, který se zde rovná nule, což však vůbec neznamená, že by malé

parlamentní strany nebyly úspěšné, spíše naopak. Obě tehdejší malé parlamentní strany KDU-ČSL a US kandidovaly společně v rámci Čtyřkoalice s dvěma dalšími stranami ODA a DEU, přičemž obě bychom v případě samostatné kandidatury mohli zařadit do kategorie „neparlamentní s parlamentními ambicemi.“

Z výsledků sice nezjistíme, kolik voličů by volilo kterou stranu, nicméně přihlédneme-li k celkovému počtu mandátů obou nejsilnějších čtyřkoaličních stran, kdy KDU-ČSL obdržela 72 mandátů a Unie svobody o šest méně,¹⁶⁹ dává jejich celkový součet dohromady více než pětinu všech krajských mandátů.

V případě druhé z úspěšných koalice - Sdružení pro Pardubický kraj by se stejného zařazení do kategorie „regionální s parlamentními ambicemi“ zařadily obě strany SZ a SOS. Samostatnou kapitolu představují uskupení obsahující slovo „nezávislí“ či „nestraniční“, alespoň pokud jde o jejich zařazení. Z uvedených čtyř uskupení vyčnívají Nezávislí, které řadím mezi uskupení s regionální působností, ale celostátními ambicemi, což může vyvolávat kontroverze, nicméně mě k tomu vedly následující důvody: Hnutí už před prvními krajskými volbami kandidovalo mj. i do Poslanecké sněmovny (konkrétně v letech 1996 a 1998), což můžeme brát jako dostatečný důkaz, abychom mohli tvrdit, že Nezávislí mají ambice prosadit se i na nejvyšší úrovni.

Jejich program obsahuje také celostátní témata (např. zavedení klouzavého mandátu u poslanců a senátorů, odvolatelnost politiků).¹⁷⁰ Vzhledem k tomu, že se prezentuje jako „antistranický subjekt, sdružující pod svojí hlavičkou nestraničné osobnosti se jedná o subjekt poměrně těžko zařaditelný na pravolevé škále.

Naproti tomu společným jmenovatelem zbývajících tří (SNK, Nestraniční pro Moravu a Zlínské hnutí nezávislých) je důraz na spíše místní témata, a proto jsem je všechny zařadil mezi regionální strany. Jejich působnost byla omezena na lokální, maximálně regionální politiku, což nevylučuje skutečnost, že SNK působilo ve více krajích.

5.1.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran

Tabulka č. 71: Podíly menších uskupení na základě ideového zařazení

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Nelevicová	80,74 %
Levicová	0,00 %
Ideově nezařaditelná	19,26 %

Výpočet autora na základě údajů uvedených na serveru volby.cz

¹⁶⁹ Viz zastupitelé dle navrhuje strany:

<http://www.volby.cz/pls/kz2000/kz124?xjazyk=CZ&xdatum=20001112&xkraj=0&xstrana=0&xv=2> (27.2.13)

¹⁷⁰ Dlouhodobé programové principy a cíle, <http://www.hnutinezavisli.cz/program>, (2.3.13)

Jak vyplývá z výsledků uvedených v tabulce, tak jednoznačně nejvyšší podíl hlasů obdržela uskupení vyplňující prostor od středu napravo. Téměř všechny tyto hlasy obdržela středopravicová Čtyřkoalice a pouze menší část Strana pro otevřenou společnost, kterou lze obtížně zařadit na pravici či levice, a proto byla spolu s koalicí Sdružení pro Pardubický kraj, v rámci níž SOS kandidovala se SZ, zařazena do mezi nelevicové subjekty.

Vzhledem k tehdejší saturovanosti politické poptávky na levé straně politického spektra těžko překvapí, že se nedokázala prosadit žádná menší strana, která by mohla být zařazená mezi levicové.

Necelou pětinu hlasů odevzdaných malým stranám tvořily hlasy odevzdané „ideově nezařaditelným“ volebním stranám, a konkrétně se jednalo o nezávislá a nestranická uskupení Nezávislí, SNK, Nestraníci pro Moravu a Zlínské hnutí nezávislých.

5.2 Volby 2004

Tabulka č. 72: Podíly úspěšných uskupení na celkovém zisku malých volebních stran

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
KDU-ČSL	60,28 %
Koalice pro kraj	14,11 %
SNK a ED	3,91%
SNK	9,02 %
Evropští demokraté	1,00 %
Strana pro otevřenou společnost	3,65 %
Volba pro kraj (SOS, ED,VPM)	1,98 %
Zelená pro Moravu (Lira, SZ)	3,81 %
ED+NSK	2,26 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

V druhých volbách jednoznačně dominovala malým stranám parlamentní KDU-ČSL, resp. „Koalice pro kraj,“ které vytvořila ve Středočeském, Karlovarském a Pardubickém kraji. „Koalice pro kraj“ měly sice rozdílné složení,¹⁷¹ nicméně podíly hlasů jsou započítány do jedné kolonky, protože ve všech měla přirozeně největší vliv KDU-ČSL, která má či měla ochrannou známku na jejich název v některých dalších regionech.¹⁷² Můžeme tedy říci, že bezmála tři čtvrtiny hlasů pro úspěšné malé strany bylo soustředěno v rukou křesťanských demokratů.

Další vládní stranu US-DEU stranu provázal úpadek voličské obliby, patrně způsobený její účastí ve vládě s levicovou ČSSD. Ve všech regionech, kde nevytvořila

¹⁷¹ V Pardubickém a Středočeském kraji byla koaličním partnerem KDU-ČSL Unie svobody a v Karlovarském Strana zelených

¹⁷² Ochrannou známku má nyní podle seznamu platnou pro kraj Jihomoravský, Zlínský, Olomoucký, Pardubický, Plzeňský a kraj Vysočina. Viz databáze ochranných známek na stránkách Úřadu pro ochranu průmyslového vlastnictví: <http://isdv.upv.cz/portal/pls/portal/portlets.ozs.lst>, (27.2.13)

koalici, vyšla naprázdno a na krajské mandáty dosáhla pouze díky účasti ve dvou „koaliciích pro kraj“ vytvořených s KDU-ČSL v Pardubickém a Středočeském kraji.

Dále už můžeme hovořit pouze o dílčích úspěších. Nejlépe si z ostatních uskupení vedlo SNK, které dosáhlo na krajské mandáty hned v několika regionech, což zčásti ukazuje dílčí propojenost krajské politiky s lokální.

SNK uspělo i ve Středočeském kraji v koalici s Evropskými demokraty, kde navázalo na úspěšnou spolupráci z evropských voleb a jejich koalice se stala předzvěstí budoucího spojení na začátku roku 2006. Jako poslední zde stojí za zmínku zanedbatelné regionální úspěchy vesměs liberálních stran, případně koalic vytvořených z takto orientovaných subjektů, jmenovitě se jednalo o Volbu pro kraj, Zelenou pro Moravu, koalici NSK s ED či samotné Evropské demokraty. S výjimkou posledně jmenovaných ED, kteří obdrželi v Karlovarském kraji celkem 6,15 % hlasů, překročily všechny tři koaliční uskupení pětiprocentní hranici pouze s velkými obtížemi.

5.2.1 Typ stran

Tabulka č. 73: Celkové podíly uskupení na základě kritéria ambicí a skutečného vlivu

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Parlamentní	60,28 %
Regionální s parlamentními ambicemi	4,65 %
Regionální	9,02 %
Koalice	26,05 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

60 % hlasů malým uskupením připadlo parlamentním stranám, resp. pouze jedné straně, a to KDU-ČSL. Unie svobody byla už tehdy v průzkumech bezvýznamná a její hlasy byly zčásti soustředěny v oněch 14 %, získaných koalicemi pro kraj. Koaliční uskupení, jejichž celkový podíl na celkovém zisku malých volebních stran tvořil o něco více než čtvrtinu, můžeme zjednodušeně rozdělit do dvou na hlasy přibližně stejně velkých skupin – zmíněné „koalice pro kraj“ iniciované KDU-ČSL a koalice se zastoupením liberálních stran.

Podíly hlasů ve zbývajících dvou kategoriích lze v případě těchto krajských voleb považovat za zanedbatelné nejen co do podílu hlasů, ale i počtu případů, které zde můžeme zahrnout. U regionálních stran s parlamentními ambicemi existují dva případy, konkrétně se jedná o ED a SOS. Do kategorie čistě regionálních volebních stran spadala v těchto volbách SNK, která byla ale na rozdíl od ED a SOS úspěšná ve více regionech.

5.2.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran

Tabulka č. 74: Podíly menších uskupení na základě ideového zařazení

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Nelevicová	90,98 %
Levicová	0,00 %

Ideově nezařaditelná	9,02 %

Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Také ve druhých regionálních volbách jednoznačně dominovala uskupení spadající do kategorie „nelevicové.“ Především na tom měly podíl hlasy pro KDU-ČSL, případně koalice, které utvořila s dalšími menšími subjekty. Dále se jednalo spíše o jednorázové úspěchy stran patřících k liberálnímu elementu, konkrétně se jednalo o ED, SOS, Volbu pro kraj, a přestože může zařazení vyvolávat kontroverze, tak jsem zde zahrnul také dvě koalice, skládající se vždy z jednoho ideově nezařaditelného uskupení (SNK, resp. NSK) a jedné nelevicové strany (ED), čímž prvně jmenované přišly o svoji nezařaditelnost.

Opět se do žádného ze třinácti krajských zastupitelstev nepodařilo proniknout žádnému z menších zástupců levice a důvod lze uvést stejný, jako tomu bylo ve volbách předešlých – poptávku dokázaly uspokojit strany ČSSD a KSČM.

Necelou desetinu hlasů tvořily hlasy pro „nezařaditelná uskupení,“ přičemž v případě těchto voleb patřily všechny tyto hlasy jedinému uskupení, a to SNK.

5.3 Volby 2008

Tabulka č. 75: Podíl úspěšných uskupení na celkovém zisku malých volebních stran

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
KDU-ČSL	50,42 %
Koalice pro kraj	16,60 %
Alternativa	2,14 %
Doktoři	2,06 %
Severočeši.cz	8,30 %
SLK	4,65 %
SOS	2,06 %
SNK-ED	2,81 %
Nezávislí starostové pro kraj	5,88 %
Starostové a nezávislí pro Zlínský kraj	5,07 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Také ve třetích krajských volbách dominovala z hlediska podílu hlasů malých stran KDU-ČSL ale mnohem méně, protože její podpora šla prakticky ve všech regionech dolu, což byl důsledek dlouhodobého trendu, kdy. V krajích se slabší podporou navíc kandidovala v rámci koalic, nicméně ani spojení s další menší stranou nebylo zárukou úspěchu. Například v Libereckém kraji dosáhly dokonce nižšího výsledku než v předchozích volbách, kdy kandidovala samostatně.

Při pohledu na výsledky zaujme relativně vysoký podíl regionálně-populistického hnutí Severočeši.cz na celkovém zisku menších volebních stran. Zmíněné hnutí bylo také nejúspěšnější ze všech čistě regionálních uskupení. Hnutí, která nesla ve svém označení název či polohu regionu, se objevila ve větší míře v následujících volbách. Se „Severočechy“

sdílela kritiku krajské politiky dvou největších stran, ale přinejmenším neužívala tak populistickou rétoriku.

Výsledky dalších stran byly celkově spíše zanedbatelné. Nelze zde ale nezmínit tři regiony s pětinovým ziskem malých stran. Pomineme-li Jihomoravský kraj s téměř čtvrtinovým ziskem už zmíněných lidovců, jedná se o kraj Karlovarský, dále o kraj Liberecký (SLK, SOS) a posledním Zlínský, kde kromě KDU-ČSL zde uspělo ještě Starostové a nezávislí pro Zlínský kraj.

5.3.1 Typ stran

Tabulka č. 76: Celkové podíly uskupení na základě kritéria ambicí a skutečného vlivu

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Parlamentní	50,42 %
Regionální s parlamentními ambicemi	12,90 %
Regionální	15,01 %
Koalice	21,67 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Hlasy parlamentním stranám (resp. straně) tvořily polovinu ze všech hlasů odevzdaných úspěšným malým stranám, ale patřily pouze jedné straně, a to KDU-ČSL. Další z menších vládních stran Strana zelených, jejímž handicapem bylo slabé voličské jádro, ve volbách úplně propadla a nezískala jediný mandát, přičemž nejbližší byla pěti procentům v Libereckém kraji.

Nezanedbatelný podíl měly také koaliční uskupení až na projekt Starostové a nezávislí pro Zlínský kraj se bez výjimky jednalo Koalice pro kraj, vzniklé z iniciativy KDU-ČSL, která v nich hrála dominantní úlohu. Konkrétně se jednalo o čtyři Koalice pro Pardubický, Královéhradecký, Plzeňský a Karlovarský kraj.

Regionální volební strany můžeme rozdělit do dvou skupin: První zahrnuje populistická uskupení a patří mezi ně Severočeši.cz a Doktoři za uzdravení společnosti. Druhou skupinu tvoří nezávislá „starostovská“ hnutí SLK a NSK.

Do kategorie regionální strany s celostátními ambicemi jsem zařadil celkem tři strany: SNK-ED, SOS a Alternativa. Všechny tři strany spojuje liberální program s tím, že SOS se na rozdíl od zbývajících dvou nepovažuje za pravicovou a společné mají také úspěchy omezené vždy na jediný region.

5.3.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran

Tabulka č. 77: Podíly menších uskupení na základě ideového zařazení

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Nelevicová	74,04 %
Levicová	0,00 %
Ideově nezařaditelná	25,96 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

Opět silně nadprůměrný podíl hlasů pro menší volební strany patřil těm nelevicovým, přičemž by bylo možné zařadit je do dvou větších skupin: Především KDU-ČSL a její koalice a druhou tvoří menší liberální uskupení SNK-ED, SOS a také Alternativa. Posledně jmenovaná strana je v knize krajské volby 2008 řazena mezi „nezávislé kandidátky“,¹⁷³ což je dle mého názoru nepřesné, a to z následujících důvodů: Nejedná se o hnutí, jak tomu zpravidla bývá u nezávislých uskupení, nýbrž se jedná o politickou stranu,¹⁷⁴ přestože je její působnost omezena na několik regionů. Jak už bylo zmíněno v části věnované Karlovarskému kraji, tak se profiluje jako pravicová a liberální, a je tedy celkem dobře zařaditelná na pravolevé ose. Její kandidátka navíc nebyla tvořena pouze nestraníky, ale i samotnými členy Alternativy.¹⁷⁵ Z těchto důvodů nelze Alternativu řadit do jedné skupiny např. s Nezávislými či NSK.

V případě nulového úspěchu lze konstatovat totéž, co bylo zmíněno u předešlých regionálních voleb: Vzhledem k tehdejší uspokojené poptávce na politické levici nebylo pro menší levicovou stranu místo.

Zbývající čtvrtinu hlasů obdržela ideově nezařaditelná, převážně se jednalo o hnutí sdružující nestraníky SLK, NSK a koalice Starostové a nezávislí pro Zlínský kraj (složená z ZHN a NSK) a o dvě spíše populistická hnutí: Doktoři, Severočeši.cz. „Severočešům“ je však potřebné věnovat se na tomto místě o něco podrobněji, protože na její kandidátce figurovali kandidáti z mnoha rozdílných stran,¹⁷⁶ což by mohlo komplikovat jeho zařaditelnost do některé z mnou stanovených kategorií. V úvahu je ale nutné vzít hnutí jako celek, které není možné zahrnout ani mezi levicové, ani nelevicové strany a proto mu náleží místo mezi „ideově nezařaditelnými.“

5.4 Volby 2012

Tabulka č. 78: Podíly úspěšných uskupení na celkovém zisku malých volebních stran

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
KDU-ČSL	27,26 %
Koalice pro kraj	11,86 %

¹⁷³ Krajské volby s. 40.

¹⁷⁴ Jako politická strana je také od 2.4. 2008 registrována na Ministerstvu vnitra. Viz seznam politických stran a hnutí uvedených na stránkách zmíněné instituce: http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=233 (22.3.13)

¹⁷⁵ Viz kandidátní listina Alternativy v Karlovarském kraji v roce 2008: <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=4&xstrana=49&xv=1&xt=2> (22.3.13)

¹⁷⁶ Kandidátka představovala konglomerát složený vedle členů hnutí či nezávislých kandidátů také lidmi z řad KSČM, Nezávislých demokratů, Unie pro sport a zdraví a KDU-ČSL (Sic!). Viz kandidátní listina hnutí Severočeši.cz: <http://www.volby.cz/pls/kz2008/kz111?xjazyk=CZ&xdatum=20081017&xkraj=5&xstrana=10&xv=1&xt=2>, (22.3.13)

TOP 09 a STAN	26,06 %
Jihočeši 2012	4,97 %
Alternativa	0,86 %
HNHRM	1,16 %
Severočeši.cz	4,55 %
Hnutí Pro Kraj!	3,09 %
SLK	5,11 %
Změna pro Liberecký kraj	3,88 %
Východočeši	2,23 %
SPOZ	3,86 %
Pro Vysočinu (SNK-ED, Nestr.)	1,86 %
Nezávislí	3,25 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

I ve čtvrtých krajských volbách měla z úspěšných malých stran největší podíl KDU-ČSL, ale jak vyplývá z výsledků uvedených v tabulce, výsledek pro ni nebyl zdaleka tak jednoznačný jako tomu bylo v předchozích volbách. Důvod ale nelze hledat v poklesu podpory strany či skutečnosti, že ve většině regionů kandidovala v koalici.

Mezi významnými malými stranami se octla parlamentní TOP 09, která měla téměř stejně hlasů jako KDU-ČSL, nicméně výsledek TOP 09 byl nízký ve srovnání s volbami parlamentními.

Pro poslední krajské volby byl charakteristický vyšší počet úspěšných stran než tomu bylo v těch předešlých. Zatímco v roce v roce 2008 jich do krajských zastupitelstev proniklo celkem 10,¹⁷⁷ v roce 2012 jich bylo o čtyři více. S výjimkou KDU-ČSL, TOP 09 a SPOZ byl však jejich úspěch omezený na jednotlivé regiony. Tento nárůst podpory menších uskupení můžeme přičíst nespokojenosti s politickou situací, a to nejen s politikou vládních stran, ale i opoziční ČSSD, jinými slovy můžeme podíl na tomto výsledku přičíst neschopností etablovaných subjektů uspokojit poptávku u voličů.

5.1.1 Typ stran

Tabulka č. 79: Celkové podíly uskupení na základě kritéria ambicí a skutečného vlivu

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Parlamentní	26,06 %
Regionální s parlamentními ambicemi	35,24 %
Regionální	21,11 %
Koalice	17,59 %

Zdroj: Výpočet autora na základě výsledků uvedených na serveru volby.cz

¹⁷⁷ Za předpokladu, že „koalice pro kraj,“ vytvářené KDU-ČSL řadíme do jedné kategorie.

V kategorii parlamentní strany nalezneme opět pouze jedno uskupení, a sice TOP 09 a Starostové,¹⁷⁸ kteří se stali druhou nejúspěšnější z malých stran. V případě TOP 09 ale v žádném případě nelze mluvit o úspěchu, protože výsledek pro ni znamenal propad, chceme-li jej srovnávat s volbami hlavními.

Nejvíce, tj. více než třetinu hlasů obdržely strany s parlamentními ambicemi. Stalo se tak proto, že do této kategorie spadala KDU-ČSL, zastoupená pouze v Senátu. Vedle ní se řadí mezi úspěšné i stranu SPOZ, Alternativa a z důvodů uvedených už dříve také hnutí Nezávislí.

Doslova fenoménem těchto voleb se staly úspěchy regionální hnutí, která měla název či polohu kraje v názvu a vyjadřovala svoji opozici vůči zavedeným stranám: Vedle podruhé úspěšného hnutí Severočeši.cz také Jihočeši 2012 a Východočeši a opomenout nelze ani ústecké hnutí „Pro kraj.“

Mezi regionální subjekty spadají také Starostové pro Liberecký kraj, kteří ve svém kraji dokonce zvítězili a HNHRM s působností zejména na severu Čech, jíž se podařilo uspět v Karlovarském kraji.

Nejmenší podíl ze čtyř kategorií měla koaliční uskupení a nejvíce získaly opět „Koalice pro kraj, tvořené KDU-ČSL a dalšími malými stranami. Dalšími dvěma subjekty spadajícími do této skupiny jsou Pro Vysočinu (tvořená SNK-ED a hnutím Nestranici) a Změna pro Liberecký kraj.

U posledně zmíněné „Změny pro Liberecký kraj“ je dobré se ještě zastavit, protože společně s hnutím *Pro kraj!* „skrývaly“ úspěšné kandidáty Strany zelených. Přestože se nikde nedokázala prosadit samostatně a nebylo tedy možné její výsledek zohlednit ve výše uvedených tabulkách, lze tyto krajské volby vnímat jako relativní úspěch této strany, protože celkových devět krajských mandátů¹⁷⁹ je vůbec nejvíce v celé její historii.

5.1.2 Ideové zařazení úspěšných malých stran

Tabulka č. 80: Podíly menších uskupení na základě ideového zařazení

Uskupení	Podíl z celkového počtu pro malé strany
Nelevicová	71,78 %
Levicová	3,86 %
Ideově nezařaditelná	24,36 %

Zdroj: Výpočet autora na základě údajů uvedených na serveru volby.cz

I čtvrtým volbám dominovaly mezi malými stranami nelevicové subjekty: Vedle etablované KDUČSL a Koalice se prosadila také TOP 09. Pouze úspěchu na úrovni jednoho

¹⁷⁸ Název byl obměněný v každém regionu podle názvu kraje.

¹⁷⁹ <http://www.volby.cz/pls/kz2012/kz124?xjazyk=CZ&xdatum=20121012&xkraj=0&xstrana=0&xv=2>, (4.3.13)

regionu se dočkaly koalice Změna pro Liberecký kraj a „Pro Vysočinu“ a dále také už v předešlých volbách úspěšná strana s názvem Alternativa.

Ve srovnání s předešlými regionálními volbami nastala v levé části politického spektra významná změna v podobě ukončení „duopolu“ stran ČSSD a KSČM. Do dvou krajských zastupitelstev se podařilo proniknout také SPOZ. V krajských volbách se jedná o zatím ojedinělý případ úspěchu jiného levicového uskupení, než byly uvedené dvě nejsilnější levicové strany.

Mezi úspěšnými subjekty nezařaditelnými na pravolevé ose se octla převážně nezávislá uskupení často působností omezenou pouze na jediný region: Jihočeši 2012,¹⁸⁰ HNHRM, Východočeši, SLK a Hnutí pro kraj.¹⁸¹ Zbývající dvě můžeme považovat za populistická, což platí zejména o v této práci již několikrát zmiňovaném hnutí Severočeši.cz a také hnutí Nezávislí, především vlivem některých kontroverzních osobností na jejich kandidátce a některých jejich programových bodů, jako například odvolatelnost politiků.

¹⁸⁰ Jak už bylo zmíněno v této práci, tak Jihočeši 2012 se označují za „regionální uskupení ve středu politického spektra,“ takže by bylo možné zařadit jej mezi nelevicové strany. Problém je ale v tom, že program hnutí nestojí na žádné z koherentních ideologií a je zaměřený pouze na regionální problémy, a proto nezbyvá jiná možnost než jej klasifikovat jako „ideově nezařaditelné.“

¹⁸¹ V případě hnutí Pro kraj! se můžeme setkat s podobným problémem jako u Severočešů v předešlých volbách, protože na kandidátní listině taktéž figurovaly osobnosti z různých stran. V tomto případě je složení o něco přehlednější, protože se jedná o nepříliš vyhraněné strany, které můžeme řadit do středu, případně pravého středu, jmenovitě se jedná o Volbu pro město, Stranu zelených, KDU-ČSL, HNHRM, Koalice pro Benešov či B10. Teoreticky by bylo možné klasifikovat uskupení jako koalici a zařadit jej mezi nelevicové strany - opět je ale nutné vzít v úvahu hnutí jako celek, které navenek jako koalice nevystupuje. Hnutí Pro kraj! má ve své agendě výlučně regionální témata, a ideově jej není možné zařadit mezi levicové ani nelevicové strany.

Závěr

Vytyčeným úkolem této práce bylo srovnání postavení malých stran v parlamentních a krajských volbách, resp. porovnat průměrnou výši jejich podpory podporu ve volbách druhého řádu s volbami hlavními a zjistit, zda voliči mají tendenci vnímat krajské volby jako méně důležité. Tento předpoklad se měl v konečném důsledku projevit v odlišném chování voličů, tj. větší ochotou riskovat, což mělo mít vedle větší úspěšnosti malých stran vést také k výraznějšímu podílu propadlých hlasů.

Tabulka č. 81: Ověření hypotéz v jednotlivých krajích

Kraj	Hypotéza č. 1	Hypotéza č. 2
Středočeský	NE	ANO
Jihočeský	ANO	NE
Plzeňský	NE	ANO
Karlovarský	ANO	ANO
Ústecký	NE	ANO
Liberecký	ANO	ANO
Královéhradecký	ANO	ANO
Pardubický	ANO	ANO
Vysočina	ANO	NE
Jihomoravský	ANO	ANO
Olomoucký	ANO	ANO
Zlínský	ANO	NE
Moravskoslezský	NE	ANO

Jak můžeme vidět na tabulce uvedené výše, platnost obou hypotéz se potvrdila v drtivé většině případů. V úvahu musíme vzít také menší počet případů, kdy výrazné výkyvy mohou znehodnotit výsledek a samozřejmě se také našly případy, které mluvily proti její platnosti. Tendence je nicméně v tomto případě celkem jasná. Voliči dávají ve větší míře hlasy menším uskupením, což se projevuje jednak vyšší úspěšností menších uskupení, ale také vyšším podílem propadlých hlasů.

Obecně nejvíce úspěšné byly malé strany v roce 2000 vlivem úspěchu Čtyřkoalice, kdy obdržely hlas téměř třetiny voličů. V následujících dvou volbách podíl malých stran poklesl a nárůst podpory malých stran bylo možné pozorovat až v posledních volbách, patrně vlivem nespokojenosti s etablovanými stranami, a to jak vládními, tak i opoziční ČSSD.

Předchozí zmínkou o Čtyřkoalici se pomalu dostáváme k výsledkům druhému zkoumanému problému, a sice, o které strany je mezi voliči v krajských volbách zájem. S jistou mírou nadsázky lze tvrdit, že malé strany jsou úspěšné zejména v regionech

s nadprůměrnou podporou KDU-ČSL. Právě křesťanští demokraté byli nikoli překvapivě přes nerovnoměrně rozloženou podporu ze všech menších uskupení nejúspěšnější.

KDU-ČSL obdržela nejvíce „úspěšných“ hlasů, tj. hlasů pro volební strany, které překročily v daném kraji pětiprocentní hranici. Vezmeme-li v úvahu kategorie vymezené na základě ambicí a reálného vlivu politických subjektů, tak byl jejich podíl závislý na tom, do které z nich spadala KDU-ČSL. Jednalo se o všechny kategorie s výjimkou „regionálních“ volebních stran. V prvních volbách kandidovala ve všech krajích společně s US, DEU a ODA v rámci koaličního projektu s názvem Čtyřkoalice, v dalších dvou ve většině krajů samostatně jako parlamentní strana a v posledních se vlivem neúspěchu v parlamentních volbách „octla“ mezi regionálními uskupeními s parlamentními ambicemi.

Zajímavým fenoménem v rámci KDU-ČSL, představují „koalice pro kraj,“ k jejichž vytvoření měla strana dva motivy. Zčásti měla v úmyslu navázat na Čtyřkoalici. Konkrétně šlo zejména o případ Pardubického kraje, kde se doplněná především o nezávislé osobnosti z komunální politiky dokázala stát relevantní politickou silou. V případě většiny ostatních krajů však šlo později spíše o „znouzectnost,“ protože je vytvářela v regionech, kde se její podpora pohybovala na hranici volitelnosti, případně by její samostatná kandidatura znamenala téměř jistý neúspěch. Potřeba je také dodat, že ne vždy znamenalo spojení s jinou stranou či hnutím úspěch.

U KDU-ČSL nelze nezmínit faktor bývalého hejtmana Stanislava Juránka v Jihomoravském kraji, který vévodil žebříčkům v počtu i podílu získaných preferencí a můžeme proto konstatovat, že měl nezanedbatelný vliv na úspěch strany. Jižní Morava sice tradičně patří k voličsky nejsilnějším oblastem této strany, ale právě v tomto typu voleb dosahuje KDU-ČSL signifikantně vyšších výsledků než v parlamentních volbách.

Z „nelidoveckých“ regionů vyčnívají svojí nadprůměrnou výší podpory menším subjektům Karlovarský a zvláště Liberecký kraj, kde se zde dokázala prosadit jiná, převážně regionální uskupení, která lze rozdělit do dvou skupin: Do první skupiny můžeme zařadit spíše menší liberální subjekty, jejichž působnost se ale omezuje na několik regionů a do druhé „antistranická“ hnutí sdružující nestraníky působící v lokální politice.

Podoba stranického systému se v těchto dvou regionech dosti výrazně odlišuje od toho celostátního a v případě Libereckého kraje dokonce poslední krajskou vládu vytvořily subjekty bez zastoupení v Poslanecké sněmovně. Obtížně ale můžeme zodpovědět na otázku, proč zrovna v těchto regionech byly menší subjekty tak úspěšné. Částečný vliv můžeme bezpochyby přičíst také menší velikosti obou regionů, kde se mohou mnohem snáze prosadit uskupení složená z lokálně známých osobností. Nalezení přesného vysvětlení nicméně přesahuje rámec této práce a je příležitostí pro další výzkum.

Úspěšné malé strany jsou v drtivé většině nelevicovými subjekty, rozumněji strany vyplňující prostor od středu napravo. Jednalo se samozřejmě především o již zmiňovanou

KDU-ČSL či koalice, jichž byla součástí. Pomineme-li TOP 09 úspěšnou v posledních krajských volbách, můžeme zde zařadit také menší liberální subjekty. V jejich případě šlo vždy o úspěch na úrovni jednoho, maximálně několika málo regionů.

Ve všech krajských volbách zaznamenala dílčí úspěch ideově těžko zařaditelná hnutí sdružující nestraníky, o kterých můžeme říci, že voliče neoslovují svým programem, jako spíše osobnostmi známými z komunální politiky, což je vidět i ze zpravidla silně nadprůměrných výsledků v místech, odkud pocházeli starostové figurující na jejich kandidátkách. Úspěch těchto „antistranických“ uskupení zčásti ukazuje na to, že krajské volby do jisté míry představují jakýsi mezistupeň mezi celostátními a komunálními volbami a potvrzuje jednu z hlavních tezí teorie voleb druhého řádu, která říká, že ve volbách druhého řádu mají voliči větší sklon hlasovat „srdcem“ na základě sympatií, v tomto případě na základě náklonnosti k lidem, které znají ze svého okolí.

Přestože ambice nestranických hnutí většinou nepřesahují hranice jednotlivých regionů, dvě z nich (SNK, STAN) se za účelem prosazení svých regionálních zájmů na vyšší úrovni spojilo či sloučilo s regulárními politickými stranami, které mají ambice či dokonce už zastoupení na parlamentní úrovni. Jedná se o symbiotickou spolupráci, protože z ní mají prospěch i samotné strany (ED a TOP 09), které tak získaly zázemí na nižší úrovni.

Příkladem úspěšného prosazení partikulárních zájmů menších obcí na vyšší úrovni je úspěch hnutí STAN. Díky kandidatuře na kandidátní listině TOP 09 se stali součástí vlády a podařilo se jim prosadit úpravu Rozpočtového určení daní ve prospěch menších obcí a měst. Vedle osobností se druhým způsobem, jímž se ideově nezařaditelná uskupení snaží zaujmout voliče, stal populismus. Ten dává nejotevřeněji najevo hnutí Severočeši.cz. Prvotním impulzem pro jejich vznik stala nespokojenost se stávajícím vedením kraje a od svého začátku slibovali „vymetení“ všech negativních jevů ve společnosti i dosavadní krajské politice.

O stranických systémech většiny zemí (s jedinou významnější výjimkou Francie) platí, že prostor od středu napravo bývá mnohem roztržštěnější než nalevo. Ani Česko nebylo a ani dosud není výjimkou. Voličská poptávka na levé části byla saturována dvěma etablovanými stranami ČSSD a KSČM. Změnu přinesly až volby v roce 2010, kdy strana SPOZ bývalého předsedy sociální demokracie Miloše Zemana obdržela více než čtyři procenta, což sice nestačilo na poslanecká místa, výsledek nicméně naznačoval, že prostor pro možnou levicovou alternativu zde existuje. V regionálních zaznamenala stejná strana dílčí úspěchy v podobě zastupitelských míst v Pardubickém a Zlínském kraji.

Závěrem obecně shrnout, že trvale úspěšná je v regionech zatím pouze KDU-ČSL (či jejich koalice). V ostatních případech se téměř vždy jednalo pouze o přechodné či dočasné úspěchy nezávislých či liberálních uskupení, přičemž nejvíce se jím dařilo v Karlovarském a

Ústeckém kraji. S výjimkou lidovců se však žádnému uskupení nepodařilo ve stejném kraji uspět více než ve dvou volbách po sobě.

PRAMENY a LITERATURA

PRAMENY

Databáze ochranných známek na stránkách Úřadu pro ochranu průmyslového vlastnictví, <http://isdv.upv.cz/portal/pls/portal/portlets.ozs.lst>, (27.2.13)

Dlouhodobé programové principy a cíle, <http://www.hnutinezavisli.cz/program>, (2.3.13)

Exit poll SC&C a SPSS CR pro Českou televizi. SC&C 2010, s. 8,
<http://img9.ct24.cz/multimedia/documents/17/1699/169810.doc> (11.4.13)

Historie politického hnutí: <http://severocesi.cz/scz/historie>, (21.2.13)

Charakteristika (Jihočeského) kraje,
http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (13.2.13)

Charakteristika kraje Vysočina, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-kraje-vysocina-2102.html>, (6.3.13)

Charakteristika Jihomoravského kraje,
http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/charakteristika_jihomoravskeho_kraje, (6.3.13)

Charakteristika Karlovarského kraje,
http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/i/charakteristika_karlovarskeho_kraje, (11.4.13)

Charakteristika Královéhradeckého kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-kralovehradeckeho-kraje-2056.html>, (22.2.13)

Charakteristika (Libereckého) kraje, http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (22.2.13)

Charakteristika Moravskoslezského kraje,
http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/charakteristika_moravskoslezskeho_kraje, (9.3.13)

Charakteristika Olomouckého kraje, http://www.czso.cz/xm/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (9.3.13)

Charakteristika Pardubického kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-pardubickeho-kraje-7262.html>, (23.2.13)

Charakteristika Plzeňského kraje,
http://www.czso.cz/xp/redakce.nsf/i/charakteristika_plzenskeho_kraje, (14.2.13)

Charakteristika Středočeského kraje, http://www.czso.cz/xs/redakce.nsf/i/charakteristika_kraje, (12.2.13)

Charakteristika Ústeckého kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-usteckeho-kraje-2245.html>, (21.2.13)

Charakteristika Zlínského kraje, <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/charakteristika-zlinskeho-kraje-2261.html>, (9.3.13)

Kauza Melčák - zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem (Nález Ústavního soudu), http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=pl-27-09_1, (30.1.13)

Kdo jsme? Alternativní vizitka, <http://alternativaprovolby.cz/kdo-jsme/>, (21.2.13)

Mapakriminality.cz, www.mapakriminality.cz (11.4.13)

Míra nezaměstnanosti podle MPSV k 31.12.2012, http://www.czso.cz/xk/redakce.nsf/j/mira_nezamestnanosti_podle_mpsv_k_31_12_2012, (20.2.13)

O nás (představení hnutí Pro kraj!), <http://pro-kraj.cz/o-nas/>, (21.2.13)

O nás (představení Strany pro otevřenou společnost), <http://www.stranaos.com/index.php/o-nas/vizitka>, (22.2.13)

Představení hnutí (Oficiální stránky hnutí Jihočeši 2012), <http://www.jihocesi2012.cz/o-nas/co-chceme.html>, (20.2.13)

Seznam politických stran a hnutí, http://aplikace.mvcr.cz/seznam-politickych-stran/Vypis_Rejstrik.aspx?id=233, (11.4.13)

Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice uzavřená mezi Českou stranou sociálně demokratickou a Občanskou demokratickou stranou, <http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Opozicni-smlouva.pdf> (31.1.13)

STRANICKÉ PREFERENCE STEM – ÚNOR 2006, <http://www.stem.cz/clanek/1056>, (30.1.13)

Ústava ČR, Hlava sedmá, čl. 99, <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>, (31.1.2013)

Volební server ČSÚ, www.volby.cz, (11.4.13)

Výsledky sčítání obyvatel z roku 2011, www.scitani.cz, (11.4.13)

LITERATURA

BALÍK, Stanislav: *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2010. 280 s.

BALÍK, Stanislav-KYLOUŠEK, Jakub (Eds.): *Krajské volby v České republice v roce 2004*. Brno, Mezinárodní politologický ústav 2005. 235 s.

ČTK: *Názorovou platformu podporuje polovina poslanců*. Lidové noviny, 20.12.1997, s. 3.

ČTK: *Ruml a Lux se dohodli před volbami na paktu o neútočení*, Mladá fronta Dnes, 17.3. 1998, s. 2.

DUVERGER, Maurice: *Political Parties*. New York, Taylor & Francis 1963. 493 s.

EIBL, Otto-HAVLÍK, Vlastimil-KYLOUŠEK, Jakub: *Krajské volby 2008*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2009. 175 s.

EIBL, Otto-CHYTÍLEK, Roman-STRMISKA, Maxmilián: *Volební komplexy zemí V4*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury. 222 s.

FIALA, Petr: *Parlamentní volby 2002: předběžná analýza*, <http://www.revuepolitika.cz/clanky/972/komentar-parlamentni-volby-2002-predbezna-analyza>, 29.1.13

FIALA, Petr-STRMISKA, Maxmilián: *Teorie politických stran*. Brno, Společnost pro odbornou literaturu-Barrister&Principal 2009. 263 s.

FREIRE, André: *Second order elections in Democratic Portugal 1975-2002*, Working papers, říjen 2003, s. 14. In: <http://www.ics.ul.pt/publicacoes/workingpapers/wp2003/WP3-2003.pdf> (27.1.13)

KUBÍK, Jiří: *ODA doporučila ODS a Unii svobody*. Mladá fronta dnes, 17.6. 1998, s. 2.

KOPKE, Jason- RINGE, Nils: *Second Order Elections Model in Enlarged Europe*. European Union Politics, 7, 2006, č. 3, s. 321-346.

KUNŠTÁT, Daniel-MRKLAS, Ladislav: *Krajské volby 2008*. Praha, Cevro institut 2010. 191 s.

LEBEDA, Tomáš: *Volební systém a voličské rozhodování*. In: LEBEDA, Tomáš-LINEK, Lukáš-LYONS, Pat: *Voliči a volby 2006*. Praha, Sociologický ústav AV 2007. 234 s.

LEBEDA, Tomáš-NOVÁK, Miroslav: *Volební a stranické systémy*. Dobrá Voda, Aleš Čeněk 2004. 485 s.

MARSH, Michael: *Testing the Second-Order Election Model after Four European Elections*. British Journal of Political Science, 28, 1998, č. 4, s 591-607.

MÜLLER-ROMMEL, Ferdinand.-PRIDHAM, Geoffrey.: *Small Political Parties in Western Europe. Comparative and National Perspectives*. London 1991. 232 s.

REIF, Karlheinz – SCHMITT, Hermann: *Nine Second Order National Elections – A Conceptual Framework For the Analysis of European Election Results*. European Journal of Political Research, 8, 1980, č. 1, s. 3-44.

REIF, Karlheinz: *European elections as member state second-order elections revisited*. European Journal of Political Research, 31, 1997, č. 1, s. 115-124.

REIF, Karlheinz: *National Electoral Cycles And European Elections 1979 and 1984*. Electoral Studies, 3, 1984, č. 3, s. 244–255.

ŠARADÍN, Pavel (Ed.): *Krajské volby v České republice*. Olomouc, Univerzita Palackého 2006. 259 s.

ŠARADÍN, Pavel: *Teorie voleb druhého řádu a možnosti jejich aplikace v České republice*. Olomouc, Filozofická fakulta Univerzity Palackého 2008. 161 s.

Abstrakt

Tato diplomová práce zkoumá postavení malých stran ve volbách druhého řádu a vychází z teorie voleb druhého řádu. Prvním cílem je zjistit, zda mají menší politické subjekty v těchto volbách větší podporu než ve volbách hlavních. Podle teorie voleb druhého řádu vnímají voliči regionální volby jako méně důležité. Důsledkem toho mají větší tendenci hlasovat méně pragmaticky a více na základě svých skutečných sympatií.

Na základě tohoto předpokladu byly vytvořeny hypotézy ověřované v této práci: Podle první z nich mají mít menší strany mít větší podporu než v parlamentních a druhá předpokládá vyšší podíl propadlých hlasů v regionálních volbách, což má být důsledek vyšší ochoty voličů riskovat daný menší důležitostí tohoto druhu voleb.

Druhým zkoumaným problémem je zjistit, o jaký typ malých stran je v krajských volbách mezi voliči největší zájem.

Obě hypotézy se ve většině krajů potvrdily, a můžeme tedy říci, že chování voličů v tomto typu se v tomto ohledu příliš neliší od většiny ostatních evropských zemí. První hypotéza se potvrdila především v regionech se silnou podporou KDU-ČSL, která byla v krajských volbách ze všech menších uskupení nejúspěšnější. Potřeba je ale zmínit dvě výjimky: Karlovarský a zvláště Liberecký kraj, kde jsou pozice KDU-ČSL naopak okrajové. Logicky proto vyvstává otázka, proč zrovna zde byly malé strany tak úspěšné? Jediné možné vysvětlení spočívá v malé velikosti obou zmíněných krajů, která dává šanci menším stranám s regionálně známými osobnostmi šanci oslovit větší podíl voličů než v ostatních větších regionech.

Nejúspěšnější malou stranou v krajských volbách byla KDU-ČSL, která byla zároveň jedinou stranou úspěšnou ve všech čtyřech dosud uskutečněných volbách ve více než jednom regionu. V posledních volbách byla ve více regionech úspěšná i nově vzniklá parlamentní strana TOP 09. Dílčí úspěchy na úrovni jednoho či několika málo regionů zaznamenaly také menší liberální subjekty a také regionální uskupení, jejichž obliba stojí na osobnostech, převážně starostech obcí a menších měst.

Obecně lidé volili především nelevicové strany, případně regionálně zaměřená uskupení, které nelze ideově zařadit. Prostor od středu napravo bývá zpravidla mnohem fragmentovnější, než tomu bývá na levici, což platí ve většině zemí a ani Česko nepředstavuje výjimku.

Klíčová slova: Malé strany, krajské volby, volby druhého řádu

Abstract

This diploma thesis examines position of the small parties in regional elections and works on theory of second order elections. Its first aim is to find out whether the minor parties are more successful in regional elections than in general elections. According to the theory of second order elections, regional elections are perceived by voters as less important. Consequently voters tend to vote less pragmatically and more on the grounds of their real preferences.

Based on this presumptions, two hypotheses tested in this thesis were created: The first one says that small parties tend to receive a higher share of votes than in general elections and the second one presumes higher share of wasted votes in regional elections as a consequence of greater willingness of voters to risk based on lesser importance of this type of elections.

The second problem examined in this thesis is to find out which type of small parties is mostly preferred by voters in regional elections.

Both hypotheses were confirmed in the most of the regions, so we can argue, that the voters behaviour in this view doesn't differ so much as compared with the most of the other european countries. The first hypotheses was confirmed particularly in regions where KDU-ČSL is strong. However, it's necessary to mention two exceptions: Karlovarský and especially Liberecký region, where positions of KDU-ČSL are marginal. Logically arises the question why in these two regions minor parties happened to be so successful. The only possible explanation lies in smaller area of both mentioned regions which gives the minor parties with locally known personalities chance to attract greater portion of voters than in the other larger regions.

The most successful minor party in regional elections was KDU-ČSL which was also the only party successful in all four regional elections that have been held so far and simultaneously succeeded in more regions. In the most recent elections was also successful newly established parliamentary party TOP 09. Partially succesful have also been some liberal and also regional parties whose popularity stands on locally known personalities, primarily mayors of villages and small towns.

Generally, people have mainly voted for non-left parties and ideologically unclassifiable political subjects as well. The area from centre to right is far more fragmented than on the left. This claim is valid for most of the countries and the Czech republic is not an exception.

Key words: Small parties, regional elections, second order elections